

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

LUTFÎ VE DÎVÂNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ela ASLAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hasan KAPLAN

Hatay-2022

T.C.
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

LUTFÎ VE DÎVÂNİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan

Ela ASLAN

Tez Danışmanı

Doç. Dr. Hasan KAPLAN

Hatay-2022

ONAY

Ela ASLAN tarafından hazırlanan “*Lutfi ve Dîvânı*” adlı bu çalışma, jüri tarafından lisansüstü öğretim yönetmeliğinin ilgili maddelerine göre değerlendirilip oybirliği/oyçokluğu ile **TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALINDA YÜKSEK LİSANS TEZİ** olarak kabul edilmiştir.

05/09/2022

Jüri Üyeleri	İmza
Doç. Dr. Hasan KAPLAN (Tez Danışmanı - Başkan)	
Doç. Dr. Ahmet EVİS	
Dr. Öğretim Üyesi Bülent KAYA	

Ela ASLAN tarafından hazırlanan “*Lutfi ve Dîvânı*” adlı tez çalışmasının yukarıda imzaları bulunana jüri üyelerince kabul edildiğini **onaylarım**.

Doç. Dr. Mustafa Onur KAN
Enstitü Müdürü

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
HATAY MUSTAFA KEMAL ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER
ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu belge ile, bu tezde yer alan bilgilerin tamamının akademik kurallara ve etik ilkelerine uygun olarak toplanıp sunulduğunu beyan ederim. Söz konusu kural ve ilkelerin gereği olarak tezde yararlandığım eserlerin tamamına uygun bir şekilde atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi ayrıca beyan ederim. (05/09/2022)

İmzası

Ela ASLAN

ÖN SÖZ

Klasik Türk edebiyatı varlığını 19. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde sürdürmüş bir edebî dönemi karşılamaktadır. 19. yüzyıl klasik edebiyat için bir dönüm noktası olmuştur. Bu yüzyılda gelenek her şeye rağmen varlığını devam ettirirken bir yanda da toplumsal ve siyasal hayatta meydana gelen değişikliklerin kültür ve medeniyet dünyasındaki değişikliklerle yeni bir edebî gelenek başlamıştır. Bu edebî geleneğin yanısıra varlığını devam ettiren klasik şiir bu yüzyılda zannedildiğinden daha fazla sayıda bir şair kadrosuna sahiptir. Bu kadroya her gün divanları bulunan yeni isimler dâhil olmaktadır. Bu isimlerden biri kaynaklarda hakkında hiçbir malumat yer almayan ve Divan'ın tek nüshasını bildiğimiz Lutfî'dir.

Lutfî, bu yüzyılda klasik şiir geleneğini devam ettiren, kaynaklarda kendisine yer bulamamış bir şairdir. Çalışmamızın ana eksenini *Lutfî ve Divanı* oluşturmaktadır. Osmanlı Müellifleri, Tuhfe-i Naili, Sicill-i Osmânî ve Son Asır Türk Şairleri adlı eserlerde Lutfî mahlaslı şairler yer almakatadır. Türk edebiyatının modern tezkiresi olan Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde de (TEİS) Lutfî mahlaslı şairlere rastlanmıştır. Ne yazık ki söz konusu Lutfîlerin şiirlerine dair verilen şiir örneklerinden hiçbiri, çalışma konumuz olan *Lutfî Divanı*'nda yer almamaktadır. Bu sebeple çalışmada ilk olarak divanından hareketle şairin biyografisi oluşturulmuştur.

Çalışmamız dört ana bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde divandaki şiirlerden yola çıkarak Lutfî'nin hayatı, edebî kişiliği, dil ve anlatımı hakkında bilgi verilmiştir. İkinci bölümde şairin divanı şekil özellikleri bakımından değerlendirilmiş, şiirlerin nazım şekilleri, kafiye, redif ve vezin gibi özellikler üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde şairin divanında yer alan muhtevaya ait unsurlar incelenmiştir. Dördüncü bölümde ise divanın metni verilmiştir.

Bu çalışmayla şu ana kadar edebiyat dünyasında gizli kalmış bir şairi tanıtmak, edebî kimliğini açıklamak ve eserini analiz etmek amaçlanmıştır. Tam bir Türk edebiyat tarihi ancak kütüphanlerin raflarında bizi bekleyen eserlerin ilmî neşriyle yazılacaktır. Amacımız Türk edebiyat tarihine katkı sunmaktır. Türk dili ve edebiyatı ismi bilinen yahut bilinmeyen binlerce şair ve yazarın, bu dille eser veren isimlerin müşterek katkısıyla tekâmül etmiş, günümüze kadar gelmiştir. Bu isimleri unutulur

olmaktan çıkarıp, onları bilinir kılmak hem Türk dili ve edebiyatına hem de bu dille eser veren sanatçılarımıza duyulan vefa ve minnetin gereğidir. Bu gereklilikten hareketle akademik hassasiyet gözeterek yaptığımız bu çalışmanın hayırlı olmasını; hataların ve eksikliklerin hoş görülmesini diliyoruz. 19. yüzyılda yaşamış olan Lutfi'yi bilinir kılmamızda yardımlarını esirgemeyen, metni bizimle birlikte okuyan ve bize rehberlik eden değerli danışman hocam Doç. Dr. Hasan Kaplan'a teşekkürlerimi sunuyorum.

Ela ASLAN

2022

LUTFÎ VE DÎVÂNÎ

Ela ASLAN

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans Tezi, 2022

Danışman: Doç. Dr. Hasan KAPLAN

ÖZET

Bu çalışma, 19. yüzyıl şairlerinden olduğunu düşündüğümüz Lutfî'nin hayatı, edebî kişiliği ve dili, Divan'ın şekil özellikleri, Divan'da muhtevaya ait unsurlar ve Divan metninden oluşmuştur.

Lutfî, klasik şiir geleneğini devam ettiren, kaynaklarda kendisine yer bulamamış bir şairdir. *Lutfî ve Divanı* üzerine yaptığımız çalışmada, onun gurbet ve aşk üzerine yazdığı şiirleri, İstanbul üzerine yazdığı şiirlerde İstanbul'a ve İstanbul'un güzellerine yaptığı övgüleri incelenmiştir. Yeniliklere kayıtsız kalmadığını şiirlerinden hareketle anladığımız şair, fese şiirlerinde yer vermiş, fesi modernliğin ve geleceğin temsili olarak görmüştür. Lutfî, diğer şairler gibi kendi üslubu ve dünyayı algılayış farkıyla edebiyatımıza renk katmıştır.

Lutfî'nin nerede doğduğu, nerede yaşadığı veya nerede nasıl öldüğü hakkında bir bilgimiz yoktur. Bu çalışmayla şu ana kadar edebiyat dünyasında gizli kalmış olan Lutfî'nin edebî kişiliğini ve eserini edebiyat dünyasına kazandırmayı amaçladık.

ANAHTAR KELİMELE

19. Yüzyıl, Lutfî, Divan, Metin

LUTFI and HIS DIVAN

Ela ASLAN

Department of Turkish Language and Literature, Master Thesis, 2022

Advisor: Assoc. Dr. Hasan KAPLAN

ABSTRACT

This study consists of the life, literary personality and language of Lutfi, one of the 19th century poets, the morphological features of the Divan, the elements of content in the Divan and the Divan text.

Lutfi is a poet who continues the tradition of classical poetry and could not find a place for himself in the sources. In our study on Lutfi and his Divan, we examined his poems on hometown and love, and his praises to Istanbul and the beauties of Istanbul in his poems about Istanbul. The poet, who we understand from his poems that he was not indifferent to innovations, included fese in his poems and saw fez as a representation of modernity and the future. Lutfi, like other poets, has added color to our literature with his own style and difference in perception of the world.

We do not have any information about where Lutfi was born, where he lived or how he died. With this study, we aimed to bring Lutfi's literary personality and work, which has been hidden in the literary world until now, to the literary world.

KEYWORDS

19th Century, Lutfi, Divan, Text

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	I
ABSTRACT	II
TABLolar LİSTESİ.....	V
KISALTMALAR	VI
GİRİŞ	VI

BİRİNCİ BÖLÜM

LUTFÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİLİ

1.1. Hayatı.....	5
1.2. Edebî Kişiliği	6
Lutfî'nin Nazireleri	11
1.3. Atasözleri ve Deyimler	23

İKİNCİ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI'NIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Nazım Şekilleri	28
2.1.1. Kaside	28
2.1.1.1. Naat	28
2.1.2. Gazel	29
2.1.3. Müstezad	31
2.1.4. Murabba	32
2.1.5. Muhammes	34
2.1.6. Müseddes	35
2.1.7. Müsemmen	37
2.2. Aruz Vezni.....	38
2.3. Kafiye	41
2.3.1. Türkçe Kafiyeler	43

2.4. Redif	47
------------------	----

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI'NDA MUHTEVAYA AİT UNSURLAR

3.1. Fes.....	55
3.2. İstanbul	57
3.3 Gurbet	61

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI

4.1. Nüsha Tavsifi.....	72
4.2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem	74
4.3. Metin.....	83
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	189
KAYNAKÇA	191

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1: Gazellerin Harflere Göre Dağılımı

Tablo 2: Gazellerin Beyit Sayısı

Tablo 3: Lutfî'nin Kullandığı Kalıplar

Tablo 4: Kafiye Tablosu

Tablo 5: Redif Kullanımı

Tablo 6: Lutfî Divanı'nda Redifler ve Kullanım Sıklığı

KISALTMALAR

bs.	: basım
C.	: Cilt
d.	: doğumu
G.	: Gazel
h.	: hicri
Hz.	: Hazreti
K.	: Kaside
N.	: Naat
m.	: miladi
Muh.	: Muhammes
Müsd.	: Müseddes
Müst.	: Müstezad
Mur.	: Murabba
mm.	: milimetre
ö.	: ölümü
ölç.	: ölçü
S.	: Sayı
s.	: Sayfa
stn.	: sütun
TEİS	: Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü
t.y.	: tarih yok
Yay.	:yayınları
yk.	: yaprak
yz.	: yazı

GİRİŞ

Klasik Türk edebiyatında temel biyografik kaynaklardan biri olan şuara tezkirelerinde şairlere dair bilgiler yer almaktadır. Ancak bazı şairler, şuara tezkirelerinde veya dönemin diğer biyografik kaynaklarında kendilerine yer bulamamışlardır. Bazen şiir mecmualarında bu şairlerin şiirlerine rastlanırken bazen de kütüphanelerde bu şairlerin divanları ortaya çıkmaktadır ve bu eserler edebiyat dünyasına kazandırılmaktadır. Bu sayede, gün geçtikçe klasik Türk edebiyatı şair kadrosu genişlemekte ve kazandırılan yeni eserlerle Türk edebiyat tarihi tamamlanmaya doğru evrilmektedir.

Bu çalışmada Milli Kütüphane’de 06 Mil Yz A 9955 numarada kayıtlı Lutfi mahlasıyla şiir yazan bir şairin divanı incelenmiş ve çeviri yazıya aktarılmıştır. Bu Lutfi’nin klasik Türk edebiyatında hangi Lutfi olduğuna bakmak için temel biyografik kaynaklardan şuara tezkirelerine, Tuhfe-i Nâîli’ye ve Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü’ne müracaat edilmiştir. Şuara tezkirelerinde Lutfi’yi mahlas olarak kullanıp şiir yazan 17 şair bulunmaktadır (Kiraz, 2018: 332). Tuhfe-i Nâîli’de Lutfi mahlasıyla şiir yazan şair sayısı 23’tür (Tuman, 1943: 883-888). Türk Ebiyatı İsimler Sözlüğünde ise Lutfi mahlasıyla şiir yazan şair sayısı; 15. yüzyılda 3, 16. yüzyılda 2, 17. yüzyılda 7’dir. Yaşadığı yüzyıl tespit edilemeyen 5 şair vardır. 15-16 ve 17. yüzyılda şiir yazan 12 şairin, incelediğimiz Lutfi olma olasılığı yoktur. Zira elimizde bulunan *Divan*’da Lutfi, 18. yüzyılda yaşayan şairleri tanzir etmiştir. Klasik Türk edebiyatında, 18. yüzyıldan itibaren Lutfi mahlasını kullanan şairlere bakıldığında şu isimlere rastlanmaktadır:

- 1. Lutfi:** Tatar Lutfi de denen şairin asıl adı Abdüllatif’tir (d. ?? - ö. 1115/1703). Kırımlıdır. Kadı olarak Rumeli’de görev yapmıştır. İçkiye düşkünlüğü sebebiyle memuriyetine son verilen şair, evine dönerken çıkan bir kavgada öldürülmüştür (Yılmaz, 2014).
- 2. Lutfi:** Doğum yeri bilinmeyen şairin asıl adı Feyzullah’tır (d. 1115/1704 - ö. 1178/1765). Lutfi-zâde Mektûbî Feyzullah Efendi olarak tanınan şair çeşitli yerlerde kadılık yapmış ve görevinden azledildikten sonra 1178 yılı sonlarında (1765) vefat etmiştir (Kesik, 2014).

3. **Lutfi:** Şairin 1709'da tamamladığı eserinden hareketle 18. yüzyılın başlarında hayatta olduğu düşünülmektedir (d. ?? - ö. ??). Ferdi'nin *Bilâdiye*'sine nazire kaleme aldığı bilinmektedir (Aksoyak, 2013).
4. **Lutfi:** Yanyevî Lutfî Efendi olarak tanınan şairin doğum tarihi bilinmemektedir (d. ?? - ö. 1152/1739-40). Yanyalıdır. Harir nazırlığı yaptığı bilinmektedir (Kesik, 2014).
5. **Lutfi:** Şiirlerinde Lutfî mahlasını kullanan şairin asıl adı Mehmed Dede'dir (d. ?? - ö. 1150/1737). Hz. Mevlânâ'nın soyundan gelen şairin Mevlevîlik eğitimi aldığı, Arapça ve Farsça öğrendiği bilinmektedir. Şairin, dînî ve tasavvufî içerikli manzumeleri vardır (Erdoğan, 2014).
6. **Lutfi:** 1817 yılında İstanbul'da Alacahamam Mahallesi'nde doğan şairin asıl adı Ahmed Lutfî Efendi'dir (d. 1233/1817 - ö. 1325/1907). Arapça, Farsça, tefsir, hadis ve fıkıh eğitimi almıştır. Devlet payesinde çeşitli görevlerde yer alan şairin 1907'de Boyacı Köyü'ndeki yalısında vefat ettiği bilinmektedir (Arslan, 2014).
7. **Lutfi:** “Çörekçizâde” lakabıyla tanınan Lutfî'nin 1806'da Kastamonu'da doğduğu bilinmektedir (d. 1221/1806 - ö. 1299/1881). Sahaflık ve attarlık yaparak geçimini sağlayan şair; medrese eğitimini tamamlamış, divan edebiyatı tarzında eserler vermiştir (Kipay, 2015).
8. **Lutfi:** Asıl adı Hagop olarak bilinen şairin mahlası Lutfî'dir (d. ?? - ö. 1327-28/1910). Agop Lutfî, Diyarbakır Ermeni hanedanından Çelebi-zâde Arnos Efendi'nin oğludur. Şiir ve inşası herkes tarafından kabul görünen şair, 1910 yılında vefat etmiştir (Yüksel, 2014).
9. **Lutfi:** Asıl adı Hâfız Halîl Lutfî Bey olan şair, Tırnova'da doğmuştur (d. ?? - ö. 1261/1845). 1839-40 yılında İstanbul'a gelmiş, beş yıl kaldıktan sonra tekrar Tırnova'ya dönmüştür. Sa'diyye tarikatı mensubu olan şair 1261/1845 yılında vefat etmiştir (Bülbül, 2014).

10. Lutfi: Asıl adı Lütfullah Hâzım olan şair, şiirlerinde hem Lutfî hem Hâzım mahlaslarını kullanmıştır (d. 1275/1858-59 - ö. 1331/1913). Kilislidir. Müstakil bir eseri bulunmayan şairin irili ufaklı şiirleri Mecnû'a-i Lutfî adı altında toplamıştır (Köksal, 2013).

11. Lutfi: 1815 yılında dünyaya gelen şair, Ispartalıdır (d. 1230/1815 - ö. 1287/1871). Hayatı, eğitim durumu ve edebî şahsiyeti hakkında kaynaklarda yeteri kadar bilgi bulunmamaktadır (Atlı, 2014).

12. Lutfi: Adı Lütfullâh olan şairin mahlası Lutfî'dir. Kerküklüdür (d. ?? - ö. ?). Divan efendiliği ve ruznamecilik görevi yapmıştır (Aksoyak, 2014).

13. Lutfi: Mektupçuluk görevinde bulunduğu için Mektûbî Lütfullah olarak tanınmıştır (d. ?? - ö. 1241/1825). Pek çok kasidesi bulunan şair, Hâfız'ın gazellerine nazireler yazmıştır (Aksoyak, 2014).

14. Lutfi: Aslen Diyarbakırlı olan şair, Arapça ve Farsça şiir söylemede ustadır (d. ?? - ö. 1263/1847). İlim ve sanata değer veren bir aileye mensuptur (Tanyıldız, 2013).

15. Lutfi: Asıl adı Ömer Lutfî olan şair Adanalıdır (d. ?? - ö. 1818/?). Mûsâ Bâlî-zâde sanıyla tanınmış, İstanbul'da vefat etmiştir (Arslan, 2014).

16. Lutfi: Asıl adı Lutfî Sâlih Selânikî'dir (d. ?? - ö. ?/1888). Şeyh Ahmed Zühdi Dergâhı'nda şeyhlik yapmıştır. Hat konusunda usta olduğu bilinmektedir (Arslan, 2014).

Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü'nde yer alan Lutfî mahlaslı şairler incelendiğinde, 15. yüzyılda 3, 16. yüzyılda 2, 17. yüzyılda 7 şair olduğu görülmektedir. Lutfî mahlaslı bu şairlerden, 15.-16. ve 17. yüzyılda yaşayanların tarihsel olarak çalışmaya konu olan Lutfî olma olasılığı yoktur. Divanını çalıştığımız Lutfî'nin yaşadığı döneme en yakın tarihlerde yaşayan Lutfî mahlaslı diğer şairlerin de kaynaklarda yer alan şiirleri incelenmiştir. İncelenen şiirler, çalışmada yer alan *Lutfî*

Divanı 'ndaki şiirlerle uyuşmamaktadır. Bu sebeple TEİS'de hakkında bilgi verilen Lutfî mahlasıyla şiir yazan şairlerin, yaşadığı dönemler, isimleri, eserleri dikkate alındığında elimizde divanı bulunan Lutfî'nin, tanıtılan Lutfilerden biri olmadığı, bilinmeyen bir şair olduğu tespit edilmiştir. Bu sebeple şairin biyografisi noktasında tek müracaat kaynağı *Divan* 'ı olmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

LUTFÎ'NİN HAYATI, EDEBÎ KİŞİLİĞİ VE DİLİ

1.1. Hayatı

Lutfî Divanı'nın bilinen tek nüshası Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 9955 yer numarasıyla kayıtlıdır. Ancak bu yer numarasında kayıtlı yazar Lutfî Salih Selanikî'dir. Yaptığımız taramalarda elimizde bulunan divanın Lutfî Salih Selanikî'ye ait olmadığını ancak bu isimle kaydedilmiş başka bir Lutfî'ye ait olduğunu tespit ettik. Zira *Lutfî Divanı*'ndaki şiirler, Lutfî Salih Selanikî'ye ait şiirler arasında yer almamaktadır. Divanda şair, Lutfî mahlasını kullanmıştır. Elimizde divanı bulunan Lutfî'nin hayatı hakkında ise bir bilgi bulunmamaktadır. Şairin divanında herhangi bir olay veya kişi zikredilmemiştir, tarih şiiri de yer almamaktadır.

Lutfî'nin nerede doğduğu, nerede yaşadığı veya nerede nasıl öldüğü hakkında bir bilginiz yoktur. Elimizdeki tek eseri olan divanında yer alan şiirlerde de şair, hayatına dair pek bir bilgi vermemektedir. Ancak şairin İstanbul'dan bahsettiği üç şiiri bize bazı bilgiler vermektedir. Şair, bu şiirlerinde İstanbul'u çok sevdiğini, şehre hayran olduğunu anlatmıştır. Sebebini bilmediğimiz bir şekilde İstanbul'dan uzağa sürgüne gönderildiğini ve derin bir İstanbul özlemi çektiğini vurgulamıştır. Bu şiirler İstanbul'da yaşadığını göstermektedir:

Faşl-ı eyyâm-ı bahâr âb u hevâsı pek laîf
Seyr-i Sa'd-âbâd gibi şahrâsı var İstanbuluñ (G. 87/3)

Gâh kahr ile gâh da lûţuf ile oldum
Bir_iki senedir hâşılı mihmân-ı Sitanbul (G. 105/5)

Çâr etrâfım 'adûv aldı Sitanbulda benim
İşidüp aḥbâb dil-i vîrânıma yansun baña (G. 7/2)

Lutfî'nin yaşadığı dönem hakkında elimizde bir bilgi yoktur. Divanda yer alan “fes” redifli şiiri 19. yüzyılda yaşamış bir isim olabileceğine işaret etmektedir. Lutfî bu şiirinde fes övgüsü yapmıştır:

Zamân-ı devlet-i feyz-i şafâ şâmil cihândır fes
Sere pertev-feşân oldı zemîn-i âsumândır fes (G. 67/1)

Yeniliklere kayıtsız kalmadığını şiirlerinden hareketle anladığımız şair, fesi modernliğin ve geleceğin temsili olarak görmüştür:

Hele emr-i şehenşâh-ile şermende ider mâhı
Zamân-ı pâdişâh-ı bendegâne husrevândır fes (G. 67/4)

Lutfî'nin şiirleri, şairin bir dönem gurbette olduğu hakkında bilgi vermektedir. Şairin vatan hasretinden sıkça bahsetmesi, memleketine duyduğu özlemi ve gurbette çektiği sıkıntıları anlatması bizi bu bilgiye götürmektedir. Fakat şairin ne zaman ve nerede gurbette olduğu hakkında bir malumat yoktur:

Şahın-ı gülzâr olsa gurbet ismine gurbet dinür
Kişiyе hoş gelmemişdir öz vatandaşdan başka hîç (G. 25/3)

Çekdiğim bir vech ile tahrîr olunmaz şi'r-ile
Âh nice yâd eylesem derd-i merâkın gurbetiñ (G. 90/2)

Şiirlerinden hareketle Lutfî, 19. yüzyılda yaşadığı düşünülen, klasik Türk edebiyatının bir temsilcisi olup yaşamının büyük bölümünü gurbette vatan hasretiyle geçirmiş, İstanbul'a hayran bir şairdir.

1.2. Edebî Kişiliği

Lutfî'nin edebî kişiliğinde elbette yaşadığı yüzyılın etkisi vardır ve şairin kişiliğinin gelişiminde mahallîleşmenin önemi büyüktür. “Diğer üslupların hepsiyle bir şekilde ilgili olan mahallîleşme sade bir Türkçeyle şiir yazma (Türkî-i Basit), şiirde atasözü ve deyimlere yer verme, mesnevi kahramanlarını yaşadıkları çevreden seçme, mesnevilerde realist konulara eğilme, bilinen ama yaşanmayan uzaktaki standart

coğrafya yerine, yaşanan mahallî coğrafyaya dönme şeklinde 15. yüzyıldan itibaren kendisini göstermiştir. Necâtî ve Zâtî mektebinin şairlerinden biri olan Bâkî ile İstanbul Türkçesi şiir dili haline gelmiş, bu dil Şeyhülislam Yahyâ kanalıyla Nedîm’e kadar uzanmıştır (Kaplan, 2019: 83).”

Lutfî’nin şiirlerine bakıldığında şiirlerinde mahallî öğelerin yer aldığı görülmektedir. Aşağıdaki beyitte sevgilinin Edirneli olduğunu söylemesi ve mesleğinden bahsetmesi bunun örneğidir:

Semti bâb-ı Edrine semti imiş ol dilberîñ
Eylemiş kendin duhâncı şan‘atıyla intisâb (G. 18/3)

“Mahallîleşmenin şiire asıl yansıması şairlerin sosyal hayata dair farklı manzaraları, gelenek ve görenekleri, inanışları, kişileri şiirlerinde daha çok yansıtmalarıyla ortaya çıkmıştır (Kaplan, 2019: 94).” Lutfî de semt isimlerine, sosyal hayatta gördüğü kişilere ve kişilerin meslekleri gibi bazı unsurlara şiirlerinde yer vermiştir. Aşağıdaki şiirde şairin Davûd Paşa semtine yer vermesi de bunun örneğidir. Aynı zamanda bölük emîni tabiriyle de sosyal hayata yer vermesi mahallîleşmenin önemli unsurlarındandır:

- 1 Dâvûd Paşaya biz yine itmekde ‘azîmet
Bilmem ki ne hikmet
- 2 Fikr eyleme gel oldu sebep âb ile ni‘met
Hem rızık ile kışmet
- 3 Pervâne gibi cânın atar bölük emîni
Bu şem‘a-i bezme
Zâbiñleri âh virmedi bî-çâreye ruḥşat
Dil olmadı rahat (Müst. 22/1-2)

“Sâdâbâd, İstanbul’da Haliç’e akan Kâğıthane deresinin kenarında XVIII. yüzyılın ilk yarısında tanzim edilen saray, köşk, kasır ve bahçeler topluluğudur. Kâğıthane deresinin iki tarafında yer alan ve “uğurlu, mâmur yer” anlamına gelen Sa‘dâbâd, Ahmed Refik tarafından “Lâle Devri” olarak adlandırılan bir dönemin en başta gelen eğlence ve gezinti yeridir (Bilgicioğlu, 2008: 379-381).”

Lutfî de aşağıdaki şiirde sevgiliye seslenerek tek amacının ona Sâdâbâd'ı gezdirmek olduğunu söylemiş ve yaşadığı çevreyi, İstanbul ve semtlerini şiirine katarak mahallî unsurlara yer vermiştir:

Seyr-i Sa‘d-âbâd gezdirmek murâdımdır seni
Kıl taḥammül ey civân olsun hele eyyâm-ı ‘îd (G. 27/2)

Gel temâşâ eylesün üftâdeler ‘indinde kim
Şaḥn-ı Sa‘d-âbâddan hoş seyr-i ḥüsn-i zînetiñ (G. 84/4)

Faşl-ı eyyâm-ı bahâr âb u hevâsı pek laṭîf
Seyr-i Sa‘d-âbâd gibi şahrâsı var İstanbuluñ (G. 87/3)

Şaḥn-ı Sa‘d-âbâda Lutfî zevk-le şafâ ile
Gitmesün de sevdiğim vîrâna göñlüm n’eylesün (G. 122/5)

Çok ğazel tarḥ eylediñ kil-k-i suḥan sen nev-be-nev
İtdiğin İstanbul içre hep güzel ğavġâsıdır (G. 30/4)

Ḥayâl-i bezm-i ruḥsârıñla âhım naḥl-i ser-keşdir
Baña İstanbul içre seyr-i gül zencîr-i âteşdir (G. 42/1)

Câmi‘-i Tophânede bir kaşı yâ oynar güler
Ağladur üftâdesin ol dilberâ oynar güler (G. 48/1)

Beklemezdim pâdişâh virse şadâret manşıbın
Bekledir Lutfî baña İstanbul cânâneler (G. 54/5)

Duyurmaz şâḥib-i göñle çalar ḥûbân İstanbul
Duyulunca bedeldür dir virir bir bûse hırsızlar (G. 56/3)

“Kâğıthane, Osmanlılar dönemindeki tabii güzelliği ve mesire yeri olmasıyla divan edebiyatında sık sık anılmıştır. Özellikle Lâle Devri’ndeki Sâdâbâd eğlenceleri pek çok şairin gazellerine, kıta ve kasidelerine konu olmuş, burada yaşanan renkli hayat,

daha sonraki dönemlerde de şair ve yazarların ilgisini çekerek mısralara yansımıştır (Aktepe, 2001: 166-169).” Lutfî de bir şiirinde hem Kâğıthane’ye hem Göksu ve Çubuklu gibi dönemin önemli diğer mesire yerlerine de yer vermiştir:

Gâh Göksu gâh Çubuklu gâh Kağıdhânede
Ey perî ağyârla gezmek baña oldu merâk (G. 79/4)

Lutfî, İstanbul’un Eyüp semtinde bulunan ve Ebû Eyyûb el-Ensârî’nin kabri çevresinde teşekkül eden külliye’yi bir şiirinde kullanmıştır:

Hazret-i Eyyûb-i Enşâriden özge bir makam
Mâ’il-i meyl olmazam manşûbına İstanbuluñ (G. 89/4)

Haftada bir kez ziyâretten murâdım Lutfîyâ
Hâşılı yüz sürmedir Eyyûbına İstanbuluñ (G. 89/5)

Lutfî’nin edebî kişiliği incelendiğinde şiirlerini oluştururken mahallî unsurların yanında başka şairlerden etkilendiği de görülmektedir. Özellikle Nedîm muakkibi bir şair olduğu söylenebilir. Şairin şiirlerinde Nedîm’i andıran söyleyişlere sıkça rastlanmaktadır. “Nedîmâne tarzın esasını; söyleyiş mükemmelliği, yerlilik arzusu ve Nedîm’e özgü edâ oluşturur. Onun şiirlerinde halk edebiyatına yakınlaşması, İstanbul hayatından sahneler sunması, gerçek hayattan alınan unsurları kullanması, günlük dilden gelen konuşma kalıplarına ve deyimlere yer vermesi yerlilik arzusunu gösteren unsurlar olarak görülmektedir. Nedîm’in yerlilik merakının en dikkate değer tarafı ise şiirlerinde İstanbul hayatından sahneler sunmuş olmasıdır (Macit, 2017: 10).” Lutfî’nin aşağıdaki şiirlerinde Nedîm’den ve onun söyleyiş tarzından etkilendiği, İstanbul hayatından kendi şiirinde sahneler oluşturduğu açıkça görülmektedir:

Sitanbul içre çâr-eṭrâf nazîri bir dahı yokdır
O Sa’d-âbâd-ı dil-cûnuñ o kaşr-ı bâğ-ı gülzârıñ (G. 81/2)

Gel temâşâ eylesün üftâdeler ‘indinde kim
Şahn-ı Sa’d-âbâddan hoş seyr-i hüsn-i zînetiñ (G. 84/4)

Seyr-i Sa‘d-âbâd gezdirmek murâdımdır seni
Kıl taḥammül ey civân olsun hele eyyâm-ı ‘îd (G. 27/2)

Sen dahı pek küçücüksin dâyesüz gezme şakın
Bezm-i vaşlıñdan begim ağıârlar olsun ba‘îd (G. 27/4)

“Klâsik Türk şiirinde şûhâne gazellerin en büyük temsilcisi sayılan ve edebiyat tarihimizde şahsi üslubuyla şöhret kazanmış olan Nedîm’in, bu tarz şiirler söylemesinde, büyük bir kabiliyeti haiz şen, şûh ve rind bir mizaca malik olmasının dışında; XVIII. yüzyılda bir zevk ve sefahat dönemi olarak bilinen Lâle Devri’nin o şaşaalı, görkemli yaşam tarzının da etkili olduğu muhakkaktır. Bir başka ifadeyle Lâle Devri ve bu devrin beraberinde getirdiği yaşam tarzı, Nedîm’in mizacında zaten var olan o şûh edanın ortaya çıkmasına uygun bir zemin hazırlamıştır (İpek, 2016: 157).” Aşağıdaki beyitte de Lutfî’nin Nedîm tarzı şûhça söyleyişlere yer verdiği görülmektedir:

Gerden-i kâfûrdan emdim lebiñ ruḥsâr[a] dek
Bister-i vaşlıñda sekr-i şâğar-ı mînâ mı var (G. 45/2)

Dimişsin gezdigiñ yerde benim bir ‘âşıkım yokdur
Seniñ Lutfî efendim tâ ezelden ‘âşık-ı zârıñ (G. 81/5)

Aşağıdaki beyitte şairin, Nedîm’in “Tahammül mülkünü yıkdın Hülâgû Han mısın kâfir / Aman dünyâyı yakdın âteş-i sûzan mısın kâfir (G. 41/1)” (Macit, 2017) gazelinden yola çıkarak benzer bir söyleyiş yakaladığı görülmektedir:

Âh taḥammül mülkini yıkdıñ helâk itdiñ beni
Var mıdır ‘âlemde bilmem gönli ma‘mûruñ seniñ (G. 85/3)

Lutfî’nin 19. yüzyılda yaşadığı yerleri şiirlerine katarak, sosyal hayata dair manzaraları şiirlerinde işleyerek, takipçisi olduğunu söylediği kişilere nazire yazarak edebî bir şahsiyet oluşturmaya çalışmıştır. En fazla nazireyi Nedîm’e yazan şair, üslubunda da Nedîm tarzı söyleyişi yakalamıştır. Lutfî’nin edebî kişiliğinde nazire yazdığı isimler önemlidir. Bu sebeple şairin nazireleri incelenecektir.

1.2.1. Lutfi'nin Nazireleri

Divan edebiyatı bir nazire edebiyatıdır. “Nazire en genel tanımıyla bir şiiri model alarak onun benzerini yazma işidir. Nazire şiir model şiirle benzerlikler taşır. Bu benzerliklerin en geneli model alınan şiir ile nazire şiirin aynı vezin ve kafiye olmasıdır (Kaplan, 2019: 99).” Nazire şiir ve model şiir arasında benzerlik vardır. Şair, beğendiği bir şiiri model alarak nazire yazabilir. “Nazire, sanatın geniş dünyasında etkilenme, esinlenme, örnek alma gibi bazı uygulamaların bir yansımasıdır. Nazire yeniden yazma ve düzenleme uğraşısıdır. Nazire, model alınan şiiri güzelleştirme, aşma, o şiirden daha başarılısını meydana getirme endişesiyle şairin giriştiği bir uğraştır. Nazire bir izleme, etkilenme ve faydalanma işidir. Nazireden beklenen model şiiri taklitten ziyade onu aşmak, ondan güzelini yazmaktır. Şair, şiir üzerinde alıştırmak yapmak, şiir sanatının inceliklerine vakıf olmak bazen de kendi şairliğini göstermek için nazire yazar (Kaplan, 2017b: 41-42).” Bu doğrultuda Lutfi'nin şiirlerine bakarak onun hangi şairlerden etkilendiği, kimleri örnek aldığı gibi bilgilere ulaşılabilir.

Lutfi'nin etkilendiği ve şiirinde ismini zikrettiği Ziyâ adlı şair 18.yüzyılda yaşamış olan Gürcü Yûsuf Ziyâeddin Paşa'dır. “Yusuf Ziyâeddin Paşa, maden Eminliği yaptığı sırada Keban'da kendi adıyla cami, medrese, şadırvan, kütüphane ve çeşmeden oluşan bir külliye inşa ettirmiş ve külliyenin ihtiyaçları için yine aynı isimle bir vakıf kurmuştur. Mısır'ın fethinde hayli hizmet görmüş gayretli, akıllı bir devlet adamı olan Paşa, Ziyâ mahlasıyla şiirler yazan iyi bir şair ve münşidir (Gülbüz, 2015).” Lutfi aşağıdaki şiiri, 18. yüzyılda yaşamış olan Gürcü Yûsuf Ziyâeddin Paşa'yı zikrederek yazmış ve makta beyitte onun takipçisi olduğunu söylemiştir:

Nazire Şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
'Âşıkız bezm-i elestden şöyle maḥmûrlardanız
Şîşe-i diller şikeste kalbi meksûrlardanız

Ey felek n'etdim saña zulm eylediñ zâlim baña
Bir zebûn-keş şöhretim âh şanma meşhûrlardanız

Yokladım burc-ı nücûmı tâli'im 'akrebdedir
Gâlibâ biz subḥ-ı vuşlat şâm u deycûrlardanız

Derd-i hecr ile taḥammül gelmez a'dâ sengine
Kim behâ yanında biz me'yûs-ı menfûrlardanız

Ḥazret-i şî'r-i Ziyâya peyrev olmakdan murâd
Luṭfiyâ sûzî gâzel şî'rine mecbûrlardanız (G. 65)

Model Şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Câm-ı endûh-ı felekden şimdi mahmûrlardanız
Ya'nî bezm-i dil-rübâdan dûr u mehcûrlardanız

Birbirin ta'kîb edüp gelmekdedir seng-i kazâ
Her taraftan hâtırı nâ-şâd u meksûrlardanız

Cevr-i nâ-sâz-ı felekden çekdiğim Mevlâ bilir
Gerçi biz ikbâl ile âlemde meşhûrlardanız

Ser-fürû itmez iken dünyâ için a'lâlâra
Şimdi ednâya mûmâşat ile mecbûrlardanız

Kem-bahâ bulsa n'ola kâlâ-yı şî'rin ey Ziyâ
Kadr-ı eş'âr ile biz ma'zûr u mağdûrlardanız

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Her iki şiir de beş beyitlidir. İki şiir arasında dört kafiye kelime ortaktır.

Lutfî, Klasik Türk edebiyatının son dönem büyük şairlerinden biri olan Şeyh Gâlib'den de etkilenmiştir. Aşağıdaki gazelinin son beytinde hem Şeyh Gâlib'in hem 18. yüzyılın ilk yarısı ve 19.yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış bir divan şairi olan Muvakkit-zâde Pertev'in hem de Nedîm'in adını zikretmiştir. Hatta onlara pey-rev olduğunu, onların izinden gittiğini belirtmiştir. Bu şiir Lutfî'nin kimin takipçisi olduğunun kanıtıdır:

Nazire şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Ey şanem gönlüm esîr itdiñ o gîsûlarla sen
Şad-hezâr dil bende kıldıñ ol siyâh mûlarla sen

Ėamze-i tîr-i nigâhıñ virmedi râhat baña
Çok dili zencîre bend itdiñ o ebrûlarla sen

Halka-i ders-i muhabbetde kitâb-ı 'aşk kim
Çün okursın ey dil-i mecnûn zânûlarla sen

Sen tûrurken sevdigim sâkî bu bezme ben mi olam
Teşneler kınsun dağıt billûr bâzûlarla sen

Gâlib [ü] Pertev Nedîme pey-rev oldıñ Luţfiyâ
Bu suhan-gû tab'la eş'âr-ı dil-cûlarla sen (G. 120)

Model şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Gamzeni kıldın nihân müjgân-ı dil-cûlarla sen
Veh ne Rüstemsin ki câdû bağladın mûlarla sen

Hâtem-i lebden cüdâ düşme gönül zülfün görüp
Meşk-ı pervâz etme ey hüdhüd piristûlarla sen

La'l-ı nâbından sor etme çeşm ü ebrûya haber
Hâl-ı ehl-i dedi söyleşme o bed-hûlarla sen

Küfrüne fetvâ düşmenin hatt-ı siyâh
İtikâdına hâlel verdin bu gîsûlarla sen

Sâlik-i tavr-ı Nedîm oldun bu düşmezdi sana
Hem zebân olmaz mısın Gâlib suhan-gûlarla sen (G. 246) (Okçu, t.y.)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Her iki şiir de beş beyitlidir. İki şiir arasında üç kafiyeli kelime ortaktır.

Lutfî'nin şiirleri incelendiğinde Nedîm muakkibi bir şair olduğu, söyleyişlerinin Nedîm tarzında olduğu görülmektedir. Aşağıdaki şiir Nedîm'e nazire olarak değerlendirilmiştir:

Nazire Şiir:

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

Ezel Hâk hâme-i kudretle yazmış levh-i taqdîre
'Akl ırmez fikir yetmez ne hâcet rây-ı tedbîre

Hele 'âşık tehî nuṭṭ eylemez izhâr ider 'aşkı
Füsûnger fitne-i a'dâlarıñ kâbil mi teşhîre

Zihî himmet olurdu amma n'idem zer olmadı ihdâ
Ki bâ'is mübtedâya ma'nî maṭlab oldu te'hîre

Görürse gûşe-i h'âbîde şîr bir kimse cânım
Şafâ-yı hândan dest-bûdur düşünce pençe-i tîre

Efendim ma'nî-i 'aşkı saña gösterdi Lutfî kim
İnanmazsın sözüme sen gidersin zühd-i ta'bîre (G. 150)

Model şiir:

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

Nigâh et âşık-âzârî-i çarh-ı bî-günâh-gîre
Ki çekmiş bîdi Mecnûn gibi tarf-ı cûda zencîre

Dili hem-çün ketân fersûde etdi bir siyeh-çerde
Ki ta'n eyler beyâz-ı gerdeni meh-tâb-ı Keşmîre

Gören ebrûlar üzre pîçişin ol kâkûl-i zerdin
Sanır zer-hall ile âyet yazılmış rûy-ı şemşîre

Hemân âşık tehî mînâ-yı çeşmin eyler âmâde
Perî-zâd-ı hayâl-i dil-rübâ kâbil mi teshîre

Olur pes-mandegî elbet mukarrer hasr-ı matlabda
Ki bâ'is mübtedâyı ma'ni-i hasr oldu te'hîre

Temâşâ eyleyelden gülşen-i hüsn-i dil-ârâsın
Nedîmâ çeşm-i ter hayretle döndü cûy-ı tasvîre (G. 135) (Macit, 2017)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Nedîm'in model şiiri altı beyit iken Lutfî'nin naziresi beş beyittir. Nedîm'in “Ki bâ'is mübtedâyı ma'ni-i hasr oldu te'hîre” beyitini Lutfî'nin “Ki bâ'is mübtedâyı ma'nî matlab oldu te'hîre” şeklinde kullandığı ve sadece bir kelimedede değişiklik yaptığı görülmektedir. Aşağıdaki şiir de Nedîm'e nazire olarak değerlendirilmiştir:

Nazire şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Ey şanem aşhâb-ı dîne intisâb itmez misin
Mülk-i küfr ü dilden ey meh-rû hârâb itmez misin

Rahm [ü] şefkat itmediñ hîç 'âşık-ı bî-çâreye
Ey felek-meşreb güzel Hâkdan hicâb itmez misin

Şâm-ı gamda kaldı gönlüm hasretiñle şöyle kim
Mâcerâ-yı hecriñe zerre hesâb itmez misin

'Asker-i hecriñ hücûm itdi şarup etrâfımı
Luţf idüp dimeñ diyü hîç bir cevâp itmez misin

Meclis-i şahbâda bûse Luţfî-i bî-çâreye
Âb-ı la'liñden canânım hisse-yâb itmez misin (G. 128)

Model şiir:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]
La‘l-i nâbın çâşnî-senc-i itâb etmez misin
Lutf edüp kahr ile olsun bir hitâb etmez misin

Kâmetin seyreyle insâf et o bâlâ mısra‘ı
Zâhidâ sen şâ‘ir olsan intihâb etmez misin

Perde-pûş oldukda hat ruhsârına fîkr et hele
Etdiğin işlerden ey meh-rû hicâb etmez misin

Gâh engüşt-i muhannâsın gehî la‘lin emüp
Dâne-i unnâb ile nûş-ı şarâb etmez misin
İşte subh oldu amân mestânesin kâfir yeter
Ba‘d-ezin bir lahza meyl-i câme-hâb etmez misin

Yok mu bir lutfun Nedîm-i zârına ıyd üstüdür
Defter-i hicrânı sultânım hesâb etmez misin (G. 71) (Macit, 2017)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Nedîm’in model şiiri altı beyit iken Lutfî’nin naziresi beş beyittir. Matla beyitte kelime ortaklığı yoktur ancak iki şiir arasında üç kafiye kelime ortaktır. İki şiirde de sevgiliye “ey meh-ru” şeklinde hitap edilmiştir.

“Nedîm, yaşadığı dönemden itibaren etrafında takipçiler toplayabilen, etkisi birkaç nesle intikal eden müstesna ustalardandır. Bunda divan şiirini yerli bir havaya sokmasının etkisi vardır. Lâle Devri’nin müstesna şairidir. İstanbullu ve hatta Beşiktaşlı oluşu, bir elinde gül bir elinde câm olmak üzere dünyâdan kâm almak için Sadabad seyrine çıkışı, güzellerle senli-benli konuşması ve hayatın bin bir güzelliğini tatmasına rağmen bu dünyanın ona da kalmayışı söz konusu edilir (Macit, 2017: 14).” Aşağıdaki şiirde Lutfî’nin Nedîm’in bahsedilen bu özelliklerinden nasıl etkilendiği açıkça görülmektedir:

Nazire şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Mest-i nâzım kim büyütü böyle bir dâna seni
Kangı gülşende yetiştirmiş gül-i ra'nâ seni

Şol nihâl-ı kâmetiñ tûbâya teşbîh eylerim
Hak yaratmış cennet içre serviden bâlâ seni

Pâ-yı tâ-ser hırûş al hülle giydiñ eyniñe
Nâzenînim dillere destân ider dîbâ seni

*Bir eliñde gül bir elde câm geldiñ sâkiyâ
Kangısın alsam güli yâhûd ki câmı yâ seni*

Luţfiyâ âyîne-i endâme-i şâfım diyüp
Şarmadım bir kerre sînem üzre ser-tâ-pâ seni (G. 167)

Model şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Mest-i nâzım kim büyütü böyle bî-pervâ seni
Kim yetiştirdi bu gûne servden bâlâ seni

Bûydan hoş rengden pâkîzedir nâzûk tenin
Beslemiş koynunda gûyâ kim gül-i ra'nâ seni

Güllü dîbâ giydin ammâ korkarım âzâr eder
Nâzenînim sâye-i hâr-ı gül-i dîbâ seni

Bir elinde gül bir elde câm geldin sâkiyâ
Kangısın alsam gülü yâhud ki câmı yâ seni

Sandım olmuş ceste bir fevvâre-i âb-ı hayât
Böyle gösterdi bana ol kadd-i müstesnâ seni

Sâf iken âyîne-i endâmdan sînem dirîğ

Almadım bir kerrecik âgûşa ser-tâ-pâ seni

Ben dedikçe böyle kim kıldı Nedîmi nâ-tüvân

Gösterir engüşt ile meclisdeki mînâ seni (G. 152) (Macit, 2017)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Nedîm'in zemin şiiri yedi beyitli iken Lutfî'nin naziresi beş beyitlidir. Lutfî, matla beyitin ilk dizesini, kafiye oluşturan kelime hariç aynen yazmıştır. İki şiirde de dördüncü beyitler ortaktır ve Lutfî'nin bu şiiri Nedîm'e nazire olarak yazdığını göstermektedir. Nedîm'in altıncı beyitte yer verdiği "Sâf iken âyîne-i endâmdan sînem dirîğ" dizesini Lutfî kısmen değiştirerek ve makta beyitte mahlasını kullanarak "Luţfîyâ âyîne-i endâme-i şâfım diyüp" şeklinde yer vermiştir.

Lutfî'nin Nedîm'e olan hayranlığı şiirlerinde kendini bariz bir şekilde göstermektedir. Şairin kelime seçimlerinde Nedîm'i örnek alması aslında onu ve divanını çok iyi bildiğini göstermektedir. Nedîm'in "Kıt'a Berâ-yı Kâim-makâm-şoden-i İbrâhîm Pâşâ" başlıklı şiirine de bir nazire yazan Lutfî'nin şiiri şöyledir:

Nazire şiir:

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

Efendim burc-ı hüsnuñ âfitâb-ı ihtîşâm oldı

Zuhûrında hilâl mâh-cebîniñ bedr-i tâm oldı

Ser-i şâhîde perçem mîr iken ıstâbl-ı hüsne

Çıkup fesden hele üç tuğ ile kâ'im-makâm oldı

Neşât-ı şâd-mânîdir dilim bezm-i vişâliñde

Misâl-i câm-ı mey la'l-i lebiñ şahbâ-yı kâm oldı

Cihânda böyle bir 'îd olmadı çok sâl [u] mâh geçdi

Felekde sen gibi gün toğmadı çok şubh u şâm oldı

Ne mesrûr olmasun diller bu iqbâl-i dil-ârânıñ

Misâl-i ebr-i nîsân Luţfî şâmil feyzi ‘âm oldu (G. 154)

Model şiir:

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

Bi-hamdillâh yine bir gerdişinden sâki-i dehrin

Hilâl-i câm-ı âmâl-ı cihân bedr-i tamâm oldu

Bi-hamdillâh yine bir cünbişinden kilik-i takdîrin

Dehân-ı dâl-ı devlet gonca-veş pür-ibtisâm oldu

Neşât u şâdmânîden cihânın kâse-i nûnu

Misâl-ı câm-ı mey leb-ber-leb-i sahbâ-yı kâm oldu

Dil-i sengîni çarh-ı keç-nihâd ü kîne-mu‘tâdın

Bu dem seng-i fesân-ı hançer-i mîm-i nizâm oldu

Olup âmâde-i ıslah kâr-ı derhem-i âlem

Umûr-ı dîn ü devlet müsta‘idd-i intizâm oldu

N 'ola şimdi salâh ümmîdin etsem kâr-ı âlemden

Ki bir dergâh-ı âlî-şan melâz-ı hâs u âm oldu

N 'ola âsan desem azm eylemek ser-menzil-i kâma

Ki bir zât-ı kerîme eblâk-ı ecrâm râm oldu

Cihân-sadr-ı mu‘allâ-kadr İbrâhîm Pâşâ kim

Süreyyâ edhem-i ikbâline zerrin sinâm oldu

Vezîr-i muhteşem kim enderûn-ı hâsına hurşîd

Müzerkeş câmeli altun külehli bir gulâm oldu

Tırâz-ı sadr-ı haşmet zîver-i dîvân-ı devlet kim

Leb-i ikbâl dergâhında vakf-ı iltisâm oldu

Hidîv-i âsman-mesned cihânân-ı mü'eyyed kim
Rikâbı âftâb-ı burc-ı izz ü ihtişam oldu

Şehenşâh-ı cihânın mîr iken ıstabl-ı hâsında
Rikâbından çıkup üç tûğ ile kâ'im-makâm oldu

Zihî ikbâl-i şâhî iltifât-ı pâdişâhî kim
Zuhurundan ser-â-ser halk-ı âlem şâd-kâm oldu

Nice şâd olmasınlar kim bu ikbâl-i dil-ârânın
Misâl-i ebr-i nisan lutfu şâmil feyzi âm oldu

Ki böyle bir tabîb-i hâzıkın te'sîr-i tedbîri
Nice zahm-ı derûna kâr-sâz-ı iltiyâm oldu

Cihânda böyle bir ıyd olmadı çok sâl ü meh geçti
Felekde böyle bir gün doğmadı çok subh u şâm oldu

Budur ümmîdimiz kim düşmenin bünyâd-ı sâ mânı
Bu günden sonra bî-şek rahne-yâb-ı inhizâm oldu

Budur me'mûlümüz kim ba'd-ezin mahtûbe-i nusret
Edüp te'hîri terk âmâde-i keşf-i lisâm oldu

Refik etsin Hudâ tevfikini hem-vâre hakkâ kim
Du'â-yı devleti farz-ı berâyâ-yı enâm oldu

Şeh-i âlem-penâhın da ola ikbâli rûz-efzun
Ki ol sadr-ı güzîne mâye-bahş-ı ihtirâm oldu

Bu beyti gûş kıldım bir kemîne çâkerinden kim
Bu nasb-ı dil-keşe her mısra'ı târîh-i tâm oldu

Verüp meydânın İbrâhîm Pâşâ edhem-i azmin

Rikâba yümn ü câh u şân ile kâ'im-makâm oldu [1128] (K. 7)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Nedîm'in model şiiri 22 beyitlik bir kıt'adır. Lutfî'nin şiiri beş beyitlik bir gazeldir. Özellikle Nedîm'in şiirinin 11. beyiti ve sonrasında Lutfî'nin naziresinin başladığı görülmektedir. Kelimeler arasındaki ortaklık dikkate değerdir. İki şiir arasında özellikle Nedîm'in 16. beyiti ile Lutfî'nin 4. beyitinin aynı olduğu görülmektedir. İki beyit arasında Lutfî, sadece, Nedîm'in şiirinde geçen "böyle" kelimesini "sen gibi" şeklinde değiştirmiştir. Ayrıca Nedîm'in 14. beyitte kullandığı "lutfu" kelimesini Lutfî şiirinde mahlas olarak kullanmıştır:

Nice şâd olmasınlar kim bu ikbâl-i dil-ârânın
Misâl-i ebr-i nisan lutfu şâmil feyzi âm oldu (K. 7/14)

Ne mesrûr olmasun diller bu iqbâl-i dil-ârânın
Misâl-i ebr-i nîsân Lutfî şâmil feyzi 'âm oldu (G. 154/5)

Lutfî'nin şiirine nazire yazdığı diğer bir şair de Balıkesirli Râsih'tir. "Râsih Ahmed Bey, 17. yüzyılın ikinci yarısı ile 18. yüzyılın ilk çeyreğinde yaşamış bir şair ve nesir yazarıdır. Köklü bir aristokrat aileye mensup olup edebiyat tarihinde daha ziyade kendisine atfedilen "üstüne" redifli gazel ile tanınmıştır (Yazar, 2021)." Nedîm de Sadr-ı A'zam Şehid Ali Paşa için söylediği kasidesinin bir yerinde Râsih'i övdükten sonra bahsi geçen şiirin ilk beytini aynen tekrar ederek gazeli tazmin etmiştir (Kahraman, 2003: 69). Lutfî, Râsih'in "üstüne" redifli şiirine nazire yazarken matla beytin ilk dizesini aynen tekrar etmiştir:

Nazire şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Süzme çeşmiñ gelmesün müjgân müjgân üstüne
Çekme ebr[û]-hançeriñ urma bu sîtân üstüne

Tîğ-i gamzeñden şaķınmazdım efendim cânım
Çünkü çok kan eylemişdir olmasun kan üstüne

Âfet-i hüsn-i ziyâsından şafak pür-nûr olur
Hey'et-i iclâldir şems [ü] mâh-ı tâbân üstüne

Sâye-bağş eyler iken 'uşşâkına bir başka kim
Düşmesün hiç sâye ol serv-i hırâmân üstüne

Cenk ider Lutfî canânın dîde-i Keykâvus
Gitse hiç virmez amân Sâm [u] Nerimân üstüne (G. 143)

Model Şiir:

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]
Süzme çeşmin gelmesin müjgân müjgân üstüne
Urma zahm-ı sineme peykân peykân üstüne

Rîze-i elmas eker her açdığı zahma o şûh
Lutfu var olsun eder ihsan ihsan üstüne

Dilde gam var şimdilik sen gelme lütfet ey sürür
Olamaz bir hanede mihmân mihmân üstüne

Yârdan mehcûr iken diişdük diyâr-ı gurbete
Dehr gösterdi bize hicran hicran üstüne

Hem mey içmez hem güzel sevmez demişler hakkına
Eylemişler Râsih'e bühtan bühtan üstüne (Kahraman, 2003)

Şiirler nazire ilişkisi bakımından incelendiğinde model şiirin ve nazire şiirin aynı vezin, kafiye ve redifte olduğu görülmektedir. Her iki şiir de beş beyitlidir. Matla beyitte Lutfî, ilk dizeyi aynen tekrar etmiştir. İki şiir arasında ortak kafiyeyle başka kelime yoktur. Aslında Lutfî, bu şiiri Râsih'e değil Nedîm'e nazire olarak yazmıştır. Râsih'in meşhur şiirlerinden biri olan "üstüne" redifli bu şiir, Nedîm tarafından da tazmin edilmiştir. Lutfî de Nedîm'in takipçisi bir şairdir ve Lutfî'nin nazire olarak yazdığı "üstüne" redifli şiir ile Nedîm'in tazmin ettiği şiir, kelime kadrosu bakımından

daha çok benzerlik içermektedir. Lutfî'nin şiirinin ikinci beyitinde yer alan “kan eylemişdir olmasun kan üstüne” ile Nedîm'in şiirinde geçen “kan eylemiş kan üstüne” beyitleri bu benzerliği göstermektedir:

Nergis-i gül-gûn beyâzın sanma surh etmiş remed
Gamze-i zâlim yine kan eylemiş kan üstüne (K. 2) (Macit, 2017)

Tîğ-i ğamzeñden şaķınmazdım efendim cânım
Çünkü çok kan eylemişdir olmasun kan üstüne (G. 143/2)

Sonuç olarak, Lutfî, nazirelerinde Yusuf Ziyâeddin Paşa'yı, Muvakkit-zâde Pertev'i ve Şeyh Gâlib'i zikretmiştir. Onların şiirlerinden etkilendiğini, onların yolundan gittiğini ifade etmiştir. Gerek en fazla nazire yazdığı kişinin Nedîm olması gerekse kelime seçimlerinde onu örnek alması Lutfî'nin Nedîm'e hayran olduğunu ve onun takipçisi olduğunu göstermektedir.

1.3. Atasözleri ve Deyimler

Atasözleri bir toplumun inanışını, gelenek göreneğini yansıtır ve toplumun yaşayışı hakkında bilgiler verir. Kim tarafından söylendiği bilinmeyen, toplum tarafından benimsenmiş, kısa ve özlü sözlerdir. Deyimler ise bir durumu etkili kılmak için gerçek anlamından farklı olacak şekilde kendine özgü anlatımı olan kalıplaşmış sözlerdir.

“Türkçenin her dönem şairlerinin olduğu gibi divan şairlerinin de anlatımı etkili kılmak, duygu ve düşüncelerini daha iyi anlatmak amacıyla kullandıkları en temel malzemeler arasında atasözleri ve deyimler önemli bir yere sahiptir (Kaplan, 2019: 123).”

Lutfî Divanı'nda yer alan atasözleri şu şekildedir:

Benden evvel söylemişdir bu mişâl ehl-i dil
Çok dimişlerdir şafâsından cefâsı gurbetiñ (G. 91/3)

Göñül bûlbûl misin bilmem idersin gonce[ye] efgân
Meseldir tâ ezel dirler ider bûlbûl güle efgânı (G. 165/4)

Za 'if [ü] nâ-tüvân 'aşķın ķul ķurbânıdır derler

Cihânîñ Rüstem-i Zâl-ile hem-dem gördüğün gönlüm (G. 113/4)

Luṭfî Divanı’nda yer alan başlıca deyimler şunlardır:

Ah et-: Feryat etmek; iç çekmek; ilenmek (Yurtbaşı, 1996: 23).

Sînesin şarmış ṭabīb sîneñde yârañ üstüne

Luṭfî *âh itme* yeter çünküm ‘ilâc olmuş saña (G. 6/5)

Fiğân eyler nedir bilmem ki ebsem gördüğün gönlüm

Ġamîñla *âh idüp* egler o bî-ğam gördüğün gönlüm (G. 113/1)

Ağız Açtırmamak: Çok konuşarak başkalarının bir şey söylemesine fırsat vermemek (Aksoy, 1984: 439).

Ey perî hâlim perîşân itdi ‘aḥîr perçemiñ

‘Andelîbe *ağız açdırmaz* efendim gül-femiñ (G. 88/1)

Ağız sulanmak: İmrenmek (Tanyeri, 1999: 18).

Şarâb-ı la‘îni nûş eyledikce câm u câm Luṭfî

Beni peymâne hicrân eyleyüp *ağzım şulandurdu* (G. 189/5)

Aklı fikri: Bütün düşündüğü (Tanyeri, 1999: 22).

Ḳıl tefekkür ‘âḳıla nokşân sen senden ara

‘Aḳl [u] *fikri* cem‘ ḳıl mîzân sen senden ara (G. 14/1)

Bir bir: Teker teker, ayrı ayrı (Tanyeri, 1999: 59).

Luṭfiyâ her bir daḳîka biñ yıla olmuş bedel

Cümle ağıâr-ı ġamı *bir bir* ḥesâb itdiñ bu şeb (G. 17/5)

Can ver-: Diriltmek, canlandırmak (Tanyeri, 1999: 73).

La‘l-i yârîñ leblerin ağızña al vir al nefes

‘Âşık-ı şâdık olanlar *cân virüp* cân almalı (G. 162/2)

Canını ver-: Bir şey uğrunda en değerli varlığını feda etmeye, hatta ölmeye hazır olmak (Tanyeri, 1999: 70).

Yoluñda Luţfî nağd-i *cânını virmek* de bir şey mi
Velîkin ben gibi vardır hezârân minnetiñ yokdur (G. 59/5)

Çın seher: Tan yeri ağarmak üzere olduğı zaman, subh-ı sadık (Tanyeri, 1999: 79).

Çın seher zülfüñ nisâr eyler cemâle devr gibi
Gâh kıurur gâh gelür ol ter hem ağlar hem güler (G. 46/4)

El çek-: Vazgeçmek, el etek çekmek, el etek silkmek (Tanyeri, 1999: 96).

Peyâm-rîz-i vefâdan *çekme el* bezm-i küsûr tütme
Eliñde sâğar-ı zerrîn[i] sâkî mâl-a-mâlâ tüt (G. 20/4)

Raķîbler söyleñ el çeksün o tıfl-ı nâz-perverden
Hemân ancaķ cemâl pâkinde şad-Luţfî-i müştâķı (G. 168/5)

El ver-: Yardım etmek, fırsat vermek (Tanyeri, 1999: 104).

Ėayri *el virdi* bize Ėurbet firâķı Ėasreti
DerĖeh-i Ėaķdan irişsün diyü ruğşat bekleriz (G. 62/4)

Yeter *el virdi* Ėayri şabr u tâķat kıalmadı tende
Saña etsün bu Luţfî derdmendiñ elvedâ Ėurbet (G. 21/5)

Gam çek-: Tasalanmak, kaygılanmak, üzölmek (Tanyeri, 1999: 110).

Encüm-i şemse düşürdüm tâli‘-i âvâreyi
Luţfiyâ *ķam çekme* serden biñ belâ gelür Ėeķer (G. 61/5)

Göz değ-: UĞursuzluk, kötölük getirdiğine inanılan kıskanķ ya da hayran bakışlar
nedeniyle kötü bir duruma düşmek, göze gelmek, nazar değmek (Tanyeri, 1999: 123).

Bir daķım kimse seniñ ârzûñ çekermiş sevdigim
Bu Ėuşûşda bendeñi *göz degdi* meydân egledik (G. 86/3)

Haram ol-: Bir şeye erişemez olmak, bir şey eline geçmez olmak, bir şeyden hiç
yararlanamaz olmak (Aksoy, 1984: 709).

Deşne-i tîr-i nigâhıñla dem-â-dem sen benim
İçdiĖiñ Ėûn-ı dilim Ėamze *ķarâm olsun* saña (G. 5/2)

Meydan al-: Gelişmek, yayılmak, geniş ölçüde olmak (Tanyeri, 1999: 193).

Âh n'îçün herkeslere sen bî-âdâ bî-nâzsın

Esb-i nâz ile begim gitdikce *meydan almalı* (G. 162/4)

Ne çare: Çaresi yok, elden ne gelir? (Tanyeri, 1999: 197).

Bizi ta'n itmesün kimse görüp ahvâl-i etvârım

Ne çâre mah-rûlar sevmeye meşreb olur bâ'îş (G. 24/2)

Ararken çâresin bî-çâre dil bu çarh-ı kişverde

Ne çâre bu imiş hükm-i kader dest-i elem geçdi (G. 186/3)

Şaka et-: Bir kimseye eğlenmek amacıyla takılmak (Aksoy, 1984: 892).

Ben niyâz itdikce sen nâz u sitîgnâ eylediñ

Bir *şakâ itdim* saña ey mâh-rû şohbet bu yâ (G. 12/3)

Şöyle böyle: Orta derecede, ne iyi ne kötü (Tanyeri, 1999: 228).

Doğrı *şöyle böyle* mi şu vaktide insâniyet

Fıkr kıl bir kerre bak insân sen senden ara (G. 14/4)

Yok yere: Gereği yokken, boşu boşuna (Tanyeri, 1999: 252).

Hâl-i zâr[ı] diñleyen yok *yok yere* feryâd nedir

‘Andelîb-i zâr-ı dil bî-hûde nâlân oldu hey (G. 185/2)

Yüz sür-: Büyük sevgi, saygı gösterilen birinin katına çıkarken eşiğine, ayağına...

doğru –yüzünü yere sürercesine- eğilmek (Aksoy, 1984: 958).

Haftada bir kez ziyâretten murâdım Luţfiyâ

Hâşılı *yüz sürmedir* Eyyûbına İstanbuluñ (G. 89/5)

Var ise: Galiba, her halde, olsa olsa (Tanyeri, 2005: 20).

Seni her bir gören hûrî vü ğilmân saña ‘âşıkdır

Var ise ol nihâl-i kâmetiñ Tûbâ-yı cennetdir (G. 52/3)

Lutfi, divanında deyimler ve atasözlerine yer vermiş, deyimleri atasözlerine nazaran daha çok kullanmıştır. Şair, deyimleri beytin anlamını genişletecek şekilde kullanmış bu vesileyle anlatımını da güçlendirmeye çalışmıştır.

İKİNCİ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI'NIN ŞEKİL ÖZELLİKLERİ

2.1. Nazım Şekilleri

2.1.1. Kaside

Lutfî Divanı'nda kaside olarak ayrılan bir bölüm yoktur. Gazellere geçmeden önce divanda yer alan 5 şiir vardır ve bunların 3'ü naat türünde, 2'si murabba şeklindedir.

2.1.1.1. Naat

Hız. Muhammed'i övmek amacıyla yazılan şiirlerdir. "Na't, Peygamberin şiirle yapılmak istenen bir portresidir. Her şair durduğu yerden ve görme kabiliyeti ölçüsünde O'na bakar. Bütün na'tlar âdetâ, tarih boyunca yapılan tek bir portrenin farklı cephelerden birer örneği gibidir. Hız. Peygamber'e mahsus bir tür olan na'tlarda Kurân-ı Kerim'den iktibaslar önemli yer tutar (Yeniterzi, 1993: 2)."

Lutfî Divanı'nda ilk şiir 5 beyitlik bir naattır. "fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün" kalıbıyla yazılmıştır:

Raḥmeten lil- 'âlemînsiñ yâ Muḥammed Muştafa

Nûr-ı çeşm-i 'âşîkînsiñ yâ Muḥammed Muştafa (N. 1/1) şeklinde başlayan naatın ilk dizesinde yer alan "*Raḥmeten lil- 'âlemîn*" bir ayettir. Bu ayette (Enbiya Suresi/ 107. Ayet) Hız. Peygamber'in ismine işaret edilirken, âlemlere rahmet olarak gönderildiği hususu ele alınmıştır. "yâ Muḥammed Mustafa" redifli şiirde Hız. Muhammed'e övgülerini sıralayan Lutfî, ikinci naatı da aynı redifle ve aynı kalıpla yazmıştır. Şair peygamberin sıfatlarını sıralamaya ve ona övgülerini sunmaya devam etmiştir:

Ma'den-i 'ilm-i seḥâsiñ yâ Muḥammed Muştafa

Mazhar-ı sırr-ı Ḥudâsiñ yâ Muḥammed Muştafa (N. 2/1)

Halk hep zulm [ü] dalâletde kalurdı toğmasañ

'Âleme şems [ü] ziyâsiñ yâ Muḥammed Muştafa (N. 2/2)

Lutfi naatlarında istişfada bulunmuştur:

Bu Luťfi pür-günâhın mağfıret kıl rahm u řefķatle

Umar cümle ümem senden şefâ‘at yâ Resûlallâh (N. 5/5)

Kıl řefâ‘at derd-i işyân-ile kıyma Luťfiyi

Dü-cihân derde devâsın yâ Muħammed Muştafâ (N. 2/5)

Lutfi “yâ Resûlallâh” redifli şiirinin bir beyitinde Kâbe’ye ayağını sürmek istediğini söyler:

Varup tâ Ka‘be-i pâk-i dergehe hâke yüz sürmek

Müyesser eylesün Mevlâ ziyâret yâ Resûlallâh (N. 5/4)

Lutfi Divanı’nda, gazeller bölümü başlamadan önce yer alan 5 şiirde şair, yazdığı naat ve murabbalarda Hz. Muhammed’e övgülerini sıralamıştır. şair, bu bölümdeki murabbaları dinî ve didaktik içerikli yazmıştır.

2.1.2. Gazel

Gazel sözlükte aşktan bahsetmek, kadınlarla âşıkâne konuşmak, onlarla bu tarzda dostluk ve sohbetle bulunmaktır (Saraç, 2010: 47). “Klasik Türk edebiyatında en fazla tercih edilen nazım şekli olmuştur. şairler Arap alfabesinin her harfiyle bir gazel yazmaya çalışmışlardır (Kaplan, 2021: 133).” Lutfi’nin de en çok kullandığı nazım şekli gazeldir. Divanda 180 tane gazel vardır. Arap alfabesindeki her harfle gazel yazmamıştır. Gazellerinin harflere göre dağılımı şöyledir:

Tablo 1:

Gazellerin Harflere Göre Dağılımı

ا	ب	ت	ث	ج
13	4	3	1	2
ح	خ	د	ذ	ر
-	-	2	-	32

ز	س	ش	ص	ض
5	1	3	2	1
ط	ظ	ع	غ	ف
1	-	2	1	-
ق	ك	ل	م	ن
3	19	6	9	20
و	ه	ى		
2	10	37		

Tabloya bakıldığında Lutfi'nin 28 harften 23'ü ile gazel yazdığı görülmektedir. En çok “ra(32), nun(20), kef(19), ye(37)” harfleriyle gazel yazmıştır. Gazellerin beyit sayıları da şairin şiirlerinde nasıl bir dağılımı tercih ettiği hakkında bilgi vermektedir. *Lutfi Divanı*'nda yer alan gazellerin beyit sayıları şöyledir:

Tablo 2:

Gazellerin Beyit Sayısı

BEYİT SAYISI	ŞİİR SAYISI
4	1
5	171
6	7
7	1
TOPLAM	180

Divanda yer alan gazellerin beyit sayılarının şiirlere olan dağılımına bakıldığında aşağıdaki tabloda görüldüğü üzere 180 gazelin 171'i beş beyitli, gazellerin 7'si altı beyitli, 1 tanesi yedi beyitlidir. Yedi beyitten uzun şiiri yoktur. Dört beyitli ise yine 1 gazeli vardır ve burada şair mahlasını kullanmıştır:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Gayri artık bî-bedel ol dil-rübâya elvedâ‘
Elvedâ‘ ol kaşları tîr-i belâya elvedâ‘
- 2 Sağ isen dursun şafâ hatır ile bunda devrân
Bende itdim hep sitemkâr bî-vefâya elvedâ‘
- 3 Togrısı dildâreniñ inkâr olunmaz ülfeti
Gitmesinde itmeden şâhib-vefâya elvedâ‘
- 4 Çünkü cümle âşinâlarla vedâ‘laşdñ bugün
Eyle Luţfî var o bedr-i hüsn-i aya elvedâ‘ (G. 76)

2.1.3. Müstezad

Beyitlerin uzun mısralarına, o mısranın vezninin ilk ve son tef‘ilesine uygun vezinde eklemeler yapılan gazellere “müstezad gazel” denir. Genellikle mefûlü mefâilü mefâilü feûlün veznindeki şiirlere mefûlü feûlün şeklinde kısa bir mısra eklenmesiyle oluşturulur (Kurnaz, 2010: 72).

Luţfî Divanı’nda, 2 müstezad gazel vardır ve ikisi de genelde kullanılan kalıba uygun olarak yazılmıştır. Uzun mısralarda “mefûlü mefâilü mefâilü feûlün” kalıbı ve eklenen mısrada ise “mefûlü feûlün” kalıbı kullanılmıştır:

[Müstezâd]

[Mef‘ûlü mefâ‘ilü mefâ‘ilü fe‘ûlün]

[Mef‘ûlü fe‘ûlün]

- 1 Râhımda bu gün bir gül-i ra‘nâya tolaşdım
Ey bülbül-i şeydâ
Ammâ ne güzel kâmet-i bâlâya tolaşdım
Zan eyleme tûbâ
- 2 Cem‘ olsa Felâţun zamân bir yere gelse
Ey yoşma kıyâfet
İnsâna demez der melek-âsâya tolaşdım
İns ammâ ne zîbâ

- 3 Ma'nâda bu şeb kevkeb-i hüsn-i yâr ararken
Ref' itmege zulmet
Vardım da ruh-ı mihr-i mücellâyâ tolaşdım
Ğaflet ile cânâ
- 4 Gül koçmak için bağçe-i hüsninde gezerdim
Ey yâver-i bahtım
İkbâl bu kim ol bir leb-i kimyâyâ tolaşdım
Bûs eyledim ammâ
- 5 Fıkr eyler idim hatır-ı dilârâda ki lafzıñ
Ma'nâ seni ğâlib
Luţf-i haţâ eyledim ey dâye tolaşdım
'Afv itme misin yâ (Müst. 112)

2.1.4. Murabba

Murabba, ilk bendi kendi içinde, diğer bentlerin sonları daima ilk bentle kafiyeli dörder mısralık bentlerden oluşan tek kafiyeli bir nazım şeklinin adıdır. Her bent dört mısralı olduğu için murabba sözcüğü “dörderli” anlamına gelir (Kurnaz, 2010: 158). “Murabba, Türk edebiyatında musammatlar arasında en fazla tutulan nazım biçimidir. Bend sayısı genellikle 5-7 bent arasındır. Fakat 4 ve 21 bendlik murabba örneklerine rastlanmıştır (Saraç, 2010: 111).” *Lutfi Divanı*’nda yer alan şiirlerin 10’u murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Bunlardan 9’u 4 bentten, 1’i 5 bentten oluşmuştur. Bu murabbaların içinde 2’si “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla ve 8’i “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla yazılmıştır.

Lutfi Divanı’nda gazeliyattan önce yer alan bölümde 5 şiir vardır. Bunlardan 2’si murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Bütün murabbaları âşıkane değildir. Gazeller bölümünde yer alan murabbalar ile diğer murabbalar arasında muhteva bakımından farklılıklar vardır. Lutfi, murabbalarında sevgili, sevgiliye duyulan hasret, sevgilinin güzellik unsurları, aşk ve gurbet konularına yer verirken 2 murabbayı dini içerikli yazmış ve Hz. Muhammed’den bahsetmiştir. Her bendin son mısrası aynen tekrarlandığından iki şiir de mütekerrir murabba örneğidir:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Ey risâlet hâtemi fahr-i cihân
Bâb-ı luṭfuṇdur ümîd-i mücrimân
Maḥşere kurdıkda Hâk a‘zam dîvân
Kıl şefâ‘at olmasun hâlim yaman

[II]

Ey şefâ‘at menba‘ı sulṭân-ı dîn
Sensin ancak *rahmeten lil-‘âlemîn*
Ümmetiñ kıl her ḥaṭarlardan emîn
Kıl şefâ‘at olmasun hâlim yaman

[III]

Ey kerem-kânı kerîmü’ş-şân kim
Senden özge var mı bir çârem benim
Şiddet-i nâra dayanmaz bu tenim
Kıl şefâ‘at olmasun hâlim yaman

[IV]

Ümmetiñden Luṭfî kemter pür-günâh
Dilde fıkır [ü] zıkrım oldu âh vâh
Varıcak dergâhıña rûyım siyâh
Kıl şefâ‘at olmasun hâlim yaman (Mur. 3)

Lutfî Divanı’nda yer alan 10 murabbadan 7’si mütekerrir murabba örneği iken 3’ü müzdevic murabbaya örnektir.

Aşağıdaki şiir bendlerin son mısrası tekrarlanmadığından müzdevic murabbaya örnektir:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Haylî demdir bûseñe ey tıfl nâ’il olmadım
Yokladımsa dem-be-dem hâneñde tenhâ bulmadım

Çok vakıtdır meclisiñde mest-i huşyâr kalmadım
Nâzenînim bister-i vaşlıñda zevk[e] talmadım

[II]

Ben seniñ bir ‘âşık-ı şâdık kulumam ey güzel
Görmediñ senden bilürsiñ zerrece ‘acz u kesel
Hûblarıñ sultânı sensin hûsniñe olmaz bedel
Meşreb-i etvarıña beñzer güzel yâr bulmadım

[III]

Gülşen-i rûyuñda dilber ‘andelîb-i zâr idim
Bezm-i hâşıñda nedîm [ü] vâkıf-ı esrâr idim
Ben seni ağyâra yâr olmaz diyü inkâr idim
Âh efendim şimdi cânım saña n’oldı bilmedim

[IV]

Saña meftûn olalı ey dilber-i nâzûk-beden
Ne cefâlar çekdim ey meh mihnet-i ‘aşkıñla ben
Ârzû-yı vuşlatıñla pek za‘if oldu bu ten
Luţfî vaşlıñ olmayınca çeşm-i yaşımdı silmedim (Mur. 119)

2.1.5. Muhammes

Muhammes, beş mısralı bendlerden oluşan nazım biçimidir. İlk bendin mısraları birbiriyle kafiyevidir. Diğer bendlerin ise ilk dört mısrası kendi arasında, son mısrası ilk bendle kafiyevidir (Saraç, 2010: 123).

Lutfî Divanı’nda muhammes nazım şekliyle yazılmış 3 şiir vardır. 3’ü de “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Divanda yer alan muhammeslerin biri 7 bentten diğer ikisi 5 bentten oluşmaktadır. Muhammeslerin konusu beşerî aşktır:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Herkesiñ sevdâsı bir nev‘a olur ‘âlem bu yâ
Tab‘-ı ‘âşık hilm olur zorbâ olur ‘âlem bu yâ
Ba‘zı maḥbûbdan çabûk îbâ olur ‘âlem bu yâ

Kimi iş cehren kimi ihfâ olur ‘âlem bu yâ
Gâh endîşe gehî hulyâ olur ‘âlem bu yâ (Muh. 191)

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Ol melek ruhsârı tenhâ bulsağ olsağ hem-demi
Dem-be-dem bûs eylesek sâğar gibi ol gül-femi
Zahm açup bilmez zemîn ey nâzenînim hem emi
Sîne-ber-sîne şarılmazsa nevâl-i merhemi
Sen temâşâ eyle feryâd [u] dü-çeşmimden nemi (Muh. 195)

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Yâr temâşa-yı cemâliñ pek merâkımdır benim
Yâr benimle hem-dem olsun tek merâkımdır benim
Dâmen-i yârdan rakîb el çek merâkımdır benim
Bister-i pehlûya bir çekmek merâkımdır benim
Almak âgûşa seni gerçek merâkımdır benim (Muh. 196)

2.1.6. Müseddes

Müseddes, altı mısralı bendlerden oluşan nazım biçimidir. İlk bendi kendi içinde, diğer bentlerin son mısraları ilk bentle kafiyevidir. En az iki bentten oluşur (Kurnaz, 2010: 212). Divanda 3 müseddes vardır. İkisi 5 bentten biri 4 bentten oluşmaktadır. Müseddeslerin 2’si “mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün” kalıbıyla yazılmışken biri “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır. Bentlerin son iki mısrası tekrarlandığı için üç şiir de mütekerrir müseddes örneğidir.

Lutfî, müseddes nazım şekliyle yazdığı şiirlerden 192 numaralı şiirde, sevgiliye duyulan hasreti ve aşk acısını geleneğe uygun olarak işlemiştir:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Ârzû eyler gönül ey zülf-i ‘anber âh n’edem
Düşmedi eşnâ-yı ülfet vakti dilber âh n’edem
Virmedi ruşsat bize zâlim rakîbler âh n’edem

Böyle imiş levh-i taqdîr-i mukadder âh n'edem
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldı hâlim pek mükedder âh n'edem

[II]

Hasret-i rûyuñla her dem ey gül-i ra'nâ-yı ter
Hâl-i zârım zâr [u] efgân oldı bûlbûlden beter
İstemez hasretiñle göñlüm hemân vaşlîñ diler
Dil benimle âh efendim rûz [u] şeb eyler sefer
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldı hâlim pek mükedder âh n'edem (Müsd. 192)

193 ve 197 numaralı şiirlerde ise gurbette olduğundan ve çektiği sıkıntılardan bahseden Lutfî, bu hasrete artık dayanamadığını ve vatanına dönemediği için Allah'a yakarışını samimi bir üslupla dile getirmiştir:

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

[III]

Kıyâmım tâ seher ahşam dek ol Bâb-ı 'Âlîde
Kadem rencîdeyim her gün gerek 'âlîde mâlîde
İşim derdest eyler iken bozar bir fitne anı da
Başup geçmekde a'dâ âb-ı rûyum kaldı hâkîde
Yıkıldı hâtırım ma'mûr iken gâyet harâb oldı
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek 'azâb oldı

[IV]

Meded yâ Rab meded senden kimim var dâr-ı gurbetde
Raķîb-i bed-liķâlar miñnetiyle kaldım 'uzletde
Nice itsün taħammûl dil ki böyle künc-i miñnetde
Erişdir menzil-i maķsûduma sen koyma hasretde
Yıkıldı hâtırım ma'mûr iken gâyet harâb oldı
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek 'azâb oldı (Müsd. 193)

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

[I]

Baňa rahm eyler ‘âlem olsa hâl-i firqate âgâh
Nice yanmaz bilen bu iştiyâk-ı hasret-i eşbâh
Dil-i miñnet-zede pür iştiyâkda qaldı kim eyvâh
Bu deñlü hasret bir kıluna çekdürmesün Allâh
Fırâk-ı hasrete ğayri taħammül qalmadı vallâh
Belâ-yı miñnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh

[II]

Îlâhî sen meded kıl ğayri yetdi çekdigim miñnet
Vaťânım semtine luť it erişdir şöyle ki külfet
Resûlün ‘aşķına kıl bu du‘am maķbûle-i rağbet
Çeküp aĝyâr taraf u hem-ťarafda hasret-i ğurbet
Fırâk-ı hasrete ğayri taħammül qalmadı vallâh
Belâ-yı miñnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh (Müsd. 197)

2.1.7. Müsemmen

Müsemmen her bendi sekiz mısradan oluşan nazım biçiminin adıdır. “Türk edebiyatında az kullanılan nazım şekillerindendir (Saraç, 2010: 153).” *Lutfi Divanı*’nda 1 şiir müsemmen nazım şekli ve “fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün” kalıbıyla yazılmıştır. 5 bentten oluşan şiirin konusu aşktır. Bentlerin son iki mısrası tekrarlandığı için mütekerrir müsemmen örneğidir:

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Sevdiğimden mübtelâ üftâde vü aĝyâra ne
Şâd [u] nâ-şâdımdan ey mihr ĥande vü ğam-ĥâre ne
Yâr ile zehr içdiğimden sâķî-i serşâra ne
Sâĝar-ı billûr ile mînâ-yı dil-efkâre ne
Serde sevdâ dilde ğam bâr u belâdan yâre ne
Zühd-i ‘aşķımdan ‘aceb kim zâhid-i bed-kâra ne
Derd-i dilden merhem-i Loķmân ile tûmâre ne
‘Aşķa teslîm-i rızâdan ğayri cânım çâre ne

[II]

Eyleyen hulk-ı hamîdiñ saña yârân oldıgım
Cân u dil şâhidlerimdir bende hayrân oldıgım
Vâlih ü hayrân olup zâr-ile nâlân oldıgım
Nâlevü efgân-ile dünyâya şâyân oldıgım
Bir vişâl içün degil mi dosta düşmân oldıgım
Hep seniñ ‘aşkıñladır böyle perîşân oldıgım
Derd-i dilden merhem-i Loğmân ile tîmâre ne
‘Aşka teslîm-i rızâdan gayri cânım çâre ne (Müsemmen 193)

2.2. Aruz Vezni

Aruz vezni, hecelerin açıklık ve kapalılığına dayanmaktadır. “Aruz, Türk edebiyatına geçip kullanılmaya başlandığında aruzun Türkçenin ses ve söyleyiş özelliklerine tam uymaması, Türkçenin yapı ve köken bakımından hem Arapçadan hem de Farsçadan farklılık arz eden yönü Türk şairleri zorlamış, şairler de bu zorlukları aşmak amacıyla aruz uygulamaları dediğimiz imale, zihaf, med ve ulama gibi yollara başvurmuşlardır (Kaplan, 2019: 281).”

Lutfî’nin şiirlerinde yer alan ve vezinle ilgili tasarruflarında dikkat çeken yönlerine geçmeden önce şairin kullandığı bahir ve kalıpları incelemek bize bu konuda yardımcı olacaktır. Şairin kullandığı bahir ve kalıplar şunlardır:

Tablo 3:

Lutfî’nin Kullandığı Kalıplar

KALIPLAR	Gazel	Kaside	Murabba	Muhammes	Müseddes	Müsemmen	Müstezad	Toplam
fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün	123	2	8	3	1	1		138
mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün	50	1			2			53
mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün	7						2	9

fâ'ilâtün			2					2
fâ'ilâtün fâ'ilün								

Tabloya bakıldığında Lutfî'nin 202 şiirinde 4 kalıp kullandığı görülmektedir. Haluk İpekten (1994), 61 şaire ait 20.038 şiiri esas alarak aruz kalıplarının nazım şekillerine göre Türk şiirinde kullanım sıklığına dair yaptığı çalışmada en fazla tercih edilen bahirler arasında hezec ve remel bahirlerinin olduğunu söylemiştir. Lutfî de Türk şiirinin genel kullanımıyla paralellik gösterecek şekilde kullanmıştır. Remel bahri Türk şiirinde %47,4 kullanılırken Lutfî'de bu oran %69,3'tür. Hezec bahri Türk şiirinde 26,9 kullanılırken Lutfî'de %30,6'dır. İki bahirde de Türk şiirinde kullanılan ortalamaların üzerinde bir ortalama olduğu görülmektedir. Türk şiirinde %29,1 kullanımıyla en fazla tercih edilen kalıp olan “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” Lutfî'nin şiirlerine %69 oranında kullanılmıştır. Aynı kalıpla yazılan gazellerin oranı ise %89,1'dir. Bu orana bakıldığında genel ortalamanın hayli üstünde bir kullanım görülmektedir. Lutfî'nin en fazla tercih ettiği ikinci kalıp ise “mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün”dür. Türk şiirinde %13,7 oranında kullanılan bu kalıbın Lutfî'nin şiirlerindeki oranı ise %26,7'dir. Bu kalıpta da ortalamanın üstünde kullanım görülmektedir. Lutfî'nin şiirlerinde üçüncü sırada tercih ettiği kalıp ise “mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün”dür. Türk şiirinde %7,2 oranında kullanılan bu kalıp Lutfî'nin şiirlerinde %4,5 oranında tercih edilmiştir. “fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün” kalıbı ise Lutfî'nin şiirlerinde dördüncü sırada tercih edilen kalıptır. Bu kalıbın oranı Türk şiirinde %3,7 iken Lutfî'nin şiirlerinde ise %0,9'dur.

Lutfî Divanı'nda aruz vezni ile ilgili dikkati çeken diğer hususlar şunlardır:

Şair, 3. gazelde “şîrîn” kelimesinin ilk hecesini vezin gereği imlâda kısa ünlülü yazmıştır. Aynı mısra da ise Ferhâd kelimesinin 2. hecesinde zihaf yapmıştır.

Ben şîrîn-ţab'ım gezüp gelsün deyiñ Ferhâd baña
Tâ elest ta'lîm-i 'aşkım n'eylesün üstâd baña (G. 3/1)

Lutfî, 26. ve 28. gazellerde de imla tasarrufunda bulunmuş ve Farsça olan “zincîr” kelimesinin uzun ünlülü olan 2. hecesini kısa ünlülü yazmıştır:

Geçmesün bir kez kemend-i zülf-i yâre gönlümüz

Zencir-i zûlf-i dilârâdan selâmet vây ne güç (G. 26/2)

Naḥl-i derd-i iftirâk[a] bî-günâh Manşûr gibi

Zencir-i a‘dâya ber-dâr olmuşum yâ Rab meded (G. 28/3)

Şair, 5. gazelde “çeşm” kelimesinde tahrik yapmış, Farsça olan bu kelime vezin zaruretiyle Türkçe imlâ hususiyetine göre söylenmiştir:

İltifât etmek ile dilden inanmam Luṭfiyâ

Gelsün ol âhû çeş(i)m cânâne râm olsun saña (G. 5/5)

Lutfî, Kurân-ı Kerîm’deki bazı sure isimlerini her beyitte tevriyeli kullanmış, iktibas yapmıştır:

Ba‘zî âdem yâr ile a‘dâ olur ‘âlem bu yâ

Yâr-ı a‘dâ *lahmike lahmâ* olur ‘âlem bu yâ (G. 11/1)

Şair, aşağıdaki gazelde sonu “nun” ile biten kelimelerde (nokşân, mîzân, ‘irfân, dermân, insân) med yapmıştır:

Ḳıl tefekkür ‘âkıla *noķşân* sen senden ara

‘Aḳl [u] fikri cem‘ ḳıl *mîzân* sen senden ara

Evvelinden sen benimle istiṣâre itmediñ

Düşme istifsâre bul ‘*irfân* sen senden ara

Kendi kendiñ başladıñ fikr itmediñ encâmını

Başkadan olmaz meded *dermân* sen senden ara

Doğrı şöyle böyle mi şu vâktide insâniyet

Fikr ḳıl bir kerre baḳ *insân* sen senden ara

Luṭfiyâ aşḥâb-ı iḥsân u kerem ammâ kim lîk

Hâşılı her vech-ile *iḥsân* sen senden ara (G. 14)

Aşağıdaki beyitte “bağçe” kelimesinin uzun okunması gereken ilk hecesi
vezin gereği kısa ünlülü yazılmıştır:

Şûh-ı mümtâzım cemâliñ bağçe-i me’vâ mıdır
Kaşlarıñ yâ kirpügiñ ok kâmetiñ Tûbâ mıdır (G. 31/1)

Şair, normalde “gülşen” şeklinde yazılan kelimenin ikinci hecesinde imlada
değişiklik yapmış “gülşen-i letâfet” tamlamasında “şe” hecesini kapatmak için uzun
ünlülü yazmıştır:

Ki zîrâ söyleden bûlbûl gibi kilik-i suhan-zârı
Kemâl-i i’tibâr-ı vech-i gülşen-i letâfetdir (G. 33/2)

Aşağıdaki beyitte ise “bâğda” kelimesinin imlası değiştirilmiştir. Nüshada
vezin gereği bu kelime “bâğda” şeklinde yazılmıştır:

Girüp pâkize-i ruhsâra düşürmek murâdımdır
O bâğda biten Lutfî hemân me’vâ-yı cennetdir (G. 34/5)

2.3. Kafiye

Kafiye, dize sonlarında yer alan iki sözcük arasındaki ses benzerliğidir. Bu ses benzerliğinin bulunduğu kelimelerin ya kendilerinin ya da anlamlarının farklı olması gerekir. Divan şiirinde kafiye nazım şekillerini belirleyici bir özelliğe sahiptir. “Klasik Türk şiirinde kafiye, vezin ile birlikte şiirin bulundurulması gereken iki şarttan biridir. Neyin söylenildiği kadar nasıl söylendiği de önemli olan Divan şiirimizde kafiyenin nazım şekillerini belirleyici bir niteliğe sahip oluşu ona verilen önemi gösterir (Saraç, 2010: 258).” Aşağıda *Lutfi Divanı*’nda kullanılan kafiyelerin tablosu verilmiştir:

Tablo 4:

Kafiye Tablosu

Sesler		Gazel	Kaside	Sesler		Gazel	Kaside
Uzun ünlü	â	30	1		ab	1	
	û	2			ağ	1	
					al	1	

Uzun ünlü + ünsüz	âb	6		Ünlü + ünsüz	ağ	1	
	âc	1			ek	2	
	âd	2			em	8	
	âh	2			en	3	
	âk	3			er	9	
	âl	2			eş	3	
	âm	6			et	11	1
	ân	40			ız	2	
	âr	11			ib	1	
	âz	1			it	1	
	îd	2			ül	3	
	în	1	1				
	îr	1					
	ûb	2		Uzun ünlü + ünsüz + ünlü	âne	7	
	ûr	4			âre	3	
Ünlü+ünsüz+ ünsüz	end	3		Ünsüz	z	2	
					k	1	
					ş	1	

Tabloya bakıldığında Lutfî'nin en çok uzun ünlü + ünsüzden oluşan kafiye türleri tercih ettiği görülmektedir. Lutfî rediflerinin çoğunu Türkçe kelimelerden seçmişse de kafiye Arapça ve Farsça kelimelere daha çok yer vermiştir. Lutfî, 32 gazelinde uzun ünlüden ve 84 gazelinde de uzun ünlü + ünsüzden oluşan kafiye kullanmıştır. Bunlar arasında da “â” sesini 30 şiirde ve “ân” sesini de 40 şiirde kullanmıştır. “Kafiye sesleri bakımından tercih edilen ses üniteleri en fazla –ân/an, -â ve -âr’dır. Bunda Türkçe söz varlığı içindeki Farsça son ekleri bulunduran kelimelerin çokluğu gibi faktörlerin önemli rolü vardır (Saraç, 2010: 275).” Bu noktada Lutfî'nin geleneğe uygun davrandığı görülmektedir. Lutfî'nin kafiye kullanımında ikinci sırada ünlü + ünsüzden oluşan kafiye türleri gelmektedir. Şair 46 gazelinde bu kafiye türleri kullanmıştır. Kasidelerine bakıldığında naat türünde yazdığı 3 şiirinde de farklı kafiye türleri kullanmıştır. Naatlarında kafiye olarak “-â,-în ve -et” seslerini kullanmıştır. “Divan şairleri en fazla mürdef kafiye türünü kullanmışlardır (Saraç, 2010: 27).” Lutfî gazellerinde “âb, âd, âm, ân, âr, îd, ûb, ûr” gibi mürdef kafiye türleri kullanmıştır. Şair, gazellerinin

%46'sında mürdef kafiye yer vermiştir. Bu oranın %22'sini "ân" sesi oluşturur. Uzun ünlülerin kullanım oranı ise %18'dir. Şairin matla beyitleri verilen aşağıdaki şiirleri mürdef kafiye örnektir:

Bâ-huşûşâ böyle bir hûrşîd-i nûrânî hicâb
Şahîbi doğmuş şerefden 'âlem üzre âfitâb (G.18/1)

'Âşık olduk saña bülbül gibi nâlân olmadık
Gerçi olduk mâ'il ammâ böyle hayrân olmadık (G.78/1)

Mâ'il oldu gönümüz maḥbûbına İstanbul
Bir mü'eddeb dilber-i maḥcûbına İstanbul (G.89/1)

"Mürdef kafiye den sonra en çok mücerred kafiye kullanılmıştır (Saraç, 2010: 275)." Lutfî, şiirlerinin %25'inde bu kafiye yer vermiştir. Lutfî'nin aşağıdaki şiiri mücerred kafiye örnektir:

Ol fitne-i düzdîde-nigâh nâzına şahib
Âyîne gibi sîne mi var aña münâsib (G.16/1)

Lutfî, üç gazelinde de mukayyed kafiye yer vermiştir:

Ḥaylî müddetdir begim cânım efendim görmedim
Ḳadd-i mümtâzım canânım dil-pesendim görmedim (G. 107/1)

Va'd idüp gelmeklige cânım efendim gelmedi
Ḳaldı dilde ḥâl-i taḥtî şâh-levendim gelmedi (G. 156/1)

Görmedim çokdan benim bir dil-pesendim var idi
Meşrebimce hû ḥûy zülf-i kemendim var idi (G. 182/1)

2.3.1. Türkçe Kafiye

Divan edebiyatında kafiyei oluşturan kelimeler çoğunlukla Arapça ve Farsçadır. Buna rağmen şairler, Türkçe kelimeleri Arapça ve Farsça kelimelerle birlikte kafiye yapmakta bir beis görmemişlerdir. Bazı şairler ise kafiyei şiir boyunca yalnızca Türkçe kelimelerle kurmuştur (Kaplan, 2019: 272).

Lutfî “-lerim yansun bana” Türkçe redifli gazelinde kafiyelerin çoğunu Türkçe kelimelerden seçmiştir. “Kardeş, sırdaş, yoldaş” kelimeleriyle kafiyelendirdiği şiirinin diğer kafiyeleleri olan “mâhveş, âteş, hâl” Arapça ve Farsçadan oluşan kelimelerini de Türkçe ekle genişletmiştir:

Nâr-ı hecrim söyleyin **mâh-veş**lerim yansun baña
Görsün eflâke çıkan **âteş**lerim yansun baña

Derd ile hicrân ile sûzî gâzel tarh eyledim
Okusun ehl-i suhan **kardeş**lerim yansun baña

Şîşe-i ‘arım kırup fâş itdi esrârım ‘adû
Ey şabâ var söyle ol **sırdaş**larım yansun baña

Bister-i gâmda kapandı kaldı dil gurbetde kim
Gûş idüp hâlîm benim **hâldeş**lerim yansun baña

Luţfiyâ bezm-i belâda nûş ider zehr-i ‘adû
Bezm-i vahdet ba’de-zîn **yoldaş**larım yansun baña (G. 8)

Şair, Türkçe kelimeleri Arapça ve Farsça kelimelerle kafiye yapmakta beis görmemektedir:

Bu bezme begim sen gibi bir sâki gerekdir
Ref eyleyelim miñneti dilden bu felekdir

Men eyler iken sevmeyi mañbûb dil-i zâhid
Bir görmekle ‘âşıkîñ olmak ne demekdir

Kaldırma felek gerdânı kâfûr görince
Elbet dedirir cânım efendim börekdir

Gül gonceleri gülşen-i hüsniñde dururken
Sünbül müdür ol zûlf-i siyâhîñ ne çiçekdir

Bu hey'et ile görmedim Luţfî cihânda
Bu deyr-i muhabbetde bunuñ misli melekdir (G. 41)

Şair aşağıdaki gazelinde de tek kelime dışında bütün kafiyeleri Türkçe kelimelerden seçmiştir: “kız, yalduz, söz, hırsız, yılduz, imânsız.” Bu şiirde de Türkçe ekten oluşan redif kullanmıştır:

Dem-â-dem hüsne mecbûr olup nakkâş olur **kızlar**
Ruĥ-ı mir'âtını her dem cilâlar ile **yalduzlar**

Nigâh-ı pençe-i şehbâza şabr itmek ne kâbildir
Nice zâr itmesün dil yâre vardır belki ol **sözler**

Duyurmaz şâhib-i gönle çalar hûbân İstanbul
Duyulunca bedeldür dir virir bir bûse **hırsızlar**

Cihân şöyle bir mehtâb-ı ziyâ salmış diyü her şeb
Gezer görmek için tâb-ı seher göklerde **yılduzlar**

Şaķın aldanma nâz [u] şîve-i dildâra Luţfî
Yakarlar beyt-i dil yapmazlar aşla ol **imânsızlar** (G. 56)

Şair, aşağıdaki gazellerinde kafiyelerin tamamını Türkçe kelimelerden seçmiştir. Kelimeleri, anlam kaygısı taşımadan oluşturduğu Türkçe eklerle de genişleterek redif olarak kullanmıştır:

Saņa üftâde hayrân olduğım dilden **bilişcekler**
Anıñçündür begim böyle gidişecekler **gölüşcekler**

Kenâr-ı şofra-i meyde vişâliñ va‘desidir hep
Ser-i kûyında aġyâr efendim **incidişcekler**

Seni hergün der-âġûş itmede elbetde var mûcib
Lebiñle la‘liñi bezm-i muhabbetde **emişcekler**

Bahâr-ı köhnedir gül eskidir bâğında sîrâbla
Öperken gerdânıñ bende nedir sende **silişcekler**

Hezârân nâz nâz-ı kebg-i reftârıyla sultânım
Görünce Luţfî-i bî-çâreye toğrı **s.kişcekler** (G. 37)

Ruĥundan bezme bir meh-rû gelüp şem‘a **uyandurdu**
Bu bî-çâre-i dil pervânemi nâra o **yandurdu**

O tannâz cihâne şöyle düş olmak ne müşkil imiş
Vişâlin va‘d idüp gerçek gibi hâlâ **inandurdu**

Gelüp her günde biñ nâz [u] sitignâ ile ol meh-veş
Alup şabr ile sâ mânım beni cândan **uşandurdu**

Cefâdan ğayri bir ihsân [u] luţfun görmedim derken
Lebinden bûseler bahş eyleyüp beni **utandurdu**

Şarâb-ı la‘lini nûş eyledikce câm u câm Luţfî
Beni peymâne hicrân eyleyüp ağzım **şulandurdu** (G. 189)

Luţfî, aşağıdaki gazelinde de “hırsız” ve “imansız” dışındaki kelimeleri Türkçe seçmiştir:

Şu‘le-i şevk ile yakdı bir meh-i ruĥsâr bizi
Yakmasun pervâne-veş aĥbâb u yârânım sizi

Gerdan-ı kâfurda beñzer ğamzesi billûr-ı câm
Ruĥları şarâb leb-i gülgûn meyden kırmızı

Çîn-i zülf büsbütün göñlümi çalmış tuymadım
Gelmemiş gelmez cihâna böyle bir dil hırsızı

Hak müşerref eylesün kalbi evin îmânla

Bûse la‘lin va‘d idüp de virmeyen imânsızı

Fi‘l-i Hakkı aňlamaz esrâr-ı ‘aşkı fâş ider

Her dem ol pîr-i muğânîñ Luţfiyâ oğlu kıızı (G. 174)

2.4. Redif

Sözlükte “arkadan gelen, takip eden” anlamındaki redîf kelimesi divan edebiyatında kafiye düzeniyle ilgili bir terim olmuştur. Arap ve Fars edebiyatlarında kafiye teşkil eden kelimenin son harfine revî adı verilir (Albayrak, 2007: 523). “Redif, şiirde kafiye ile birlikte ritmi sağlayan öğelerden biridir. Kafiyeyle sonra gelen aynı görev ve anlamdaki ek, kelime veya kelime grubundan oluşan ses tekrarına redif denir. Klasik Türk edebiyatında redifli şiirlere “müreddef şiir” denmiştir. Redif şiir boyunca tekrarlandığı için yönlendiren çekip çeviren yapıdadır (Kaplan, 2021: 220).” Aşağıdaki tablo Lutfi’nin redif kullanımına dair tercihlerini göstermektedir:

Tablo 5:

Redif Kullanımı

Redif Türü	Gazel	Kaside
Kelime	50	
Kelime+ Kelime	30	3
Ek + Kelime	28	
Ek + Kelime + Kelime	19	
Ek	30	
Ek + Ek	5	
Toplam	162	

Lutfi, divanda 180 gazelden 162'sinde redif kullanmıştır. 18 gazelde ise redife yer vermemiştir. Gazellerinin %31'inde kelime şeklinde redif tercih etmiştir. Kelime + kelime ve ek hâlinde redif %18 oranındadır. Naat türünde yazdığı 3 şiirinde de redife yer vermiştir. Naatlarda da kelime + kelime şeklinde redif kullanmıştır.

Lutfi'nin gazellerinde redif olarak kullandığı kelimelerin 101'i Türkçe rediflidir. Oran olarak %56'sını Türkçe redifler oluşturmaktadır. Şair, kullandığı kelimeleri de fiillerden seçmiştir. Bu tercih aslında divan şairlerinin birçoğunun tercihidir. "Edebiyata millî bir nitelik veren özelliklerin başında Türkçe redifler ve bu rediflerin fiillerden seçilmesi gelir (Kaplan, 2017: 490)."

Tablo 6:

Lutfi Divanı 'nda Redifler ve Kullanım Sıklığı

Redifler	Kaside	Gazel	Redifler	Gazel
-a aş		1	-e mahşûş	1
-a tîğ		1	olmadık	1
Ağladı		1	-in gibi	1
baña		1	-dir	5
bekleriz		2	-mız artar eksilmez	1
bir yere		1	-si	1
bu yâ		1	-alur	1
-dan		3	söyle ağlasun	1
-dan kalmış		1	kalmamış	1
-den başka hiç		1	İtdiler	1

-dı		1	-y1	2
-dır bu		1	-üstüne	2
-dır fes		1	-im kalmamış	1
-dır ğaraž		1	-e elvedâ‘	2
-dır perçemiñ		2	-ıñ seniñ	2
Durdı		1	-ıma geçdi	1
-e gönlüm neylesün		3	Olsun	2
Egledik		1	-s1 var İstânbûlın	1
Eyledim		1	-larla sen	1
Gelmedi		1	eyler seni	1
gelsün geçmesün		1	oldım rû-be-rû	1
Gerek		1	oldı gel	2
gördüğün gönlüm		1	mıdır bilmem	1
gördün mü		1	itdiñ sen beni	1
Görmedim		1	Gördüm	3
Ġurbet		1	oynar güler	1
gül gibi		1	Almalı	1
-ı Sitânbul		1	Degil	1
-ıma şor ey şabâ		1	Olmışdır	1

-ıma yansun baña		1	-işcekler	1
-ın görün		1	-yı kimden öğrendiñ	1
-ın gurbetiñ		1	-ına İstânbulıñ	1
-in yokdur		1	gelür geçer	1
-ına		2	-dir siyâh	1
İt		1	Ağlar	1
itdiñ bu şeb		1	hem ağlar hem güler	1
itmez misin		1	İçün	1
kim gönlümdür ol		1	itdi dil	1
-lar saña lâyıq		1	-ın	4
-lerim yansun baña		1	-lıktan geçür	1
-masun		1	söyleñ ağlasun	1
olacaqsın		1	oldıqça sen	1
olan ağlar baña		1	-ler ağlatdılar	1
Oldı		1	Gibi	5
oldı hey		1	Geçdi	1

olmadan geçdik		1	-le teşrîf eyledin	1
Olmaz		1	-lardanız	1
olmuş saña		1	Gösterir	1
olmuşum yâ Rab meded		1	-ın kim bilür	1
olsun saña		1	-dendir	2
olur ‘âlem bu yâ		1	Kapar	1
saña		1	-lar	4
şandım		1	oldığın bildim	1
sen senden ara		2	-mı var	1
-sı ğurbetin		1	-ım gelmediñ	1
-sın yâ Muhammed Mustafa	2		-sıdır	1
tut		1	Gezdürir	1
tutdı		1	Seni	2
var idi		1	görmeyen görsün beni	1
vây ne güç		1	olsun da gör	1
yâ Resûlallâh	1		-mıdır	2

-ye		1	-e	2
			-1	4

Tabloya bakıldığında Lutfî'nin gazellerinde çoğunlukla kelime ve kelime + kelime şeklindeki redifleri tercih ettiği görülmektedir. Bu rediflerin çoğunluğunu fiiller oluşturur. Şairin şiirlerinde redif olarak tercih ettiği fiiller şunlardır: ol-(17), gör-(8), gel-(3), eyle- (3), gez-(1), kal- (3), ağla- (6), tut-(2), geç-(5), et- (4), yan-(2), bil-(3), kap-(1), gül-(1), göster-(1), bekle-(2).

Lutfî'nin bazı rediflerinde “artar eksilmez, hem ağlar hem güler” şeklinde zıt kelimeleri bir arada kullanarak anlatımı kuvvetlendirmeye, şiirin etkisini artırmaya çalıştığı görülmektedir:

Nedir yâr ile bilmem mâcerâmız *artar eksilmez*
Anıñçün hûn ile dilden ezâmız *artar eksilmez* (G.63/1)

“Bir denkleştirme bağlacı olan *hem...hem* eşdeğer ögeleri birbirine bağlar. İkisi beraber olma birliktelik anlamı verir (Kaplan, 2017: 89).” Lutfî bu bağlacı redifte kullanarak şiirin geneline yayılan bir ahenk oluşturmuş ve bu bağlacı zıt anlamlı kelimelerle meydana getirerek zıtlıkla birlikteliği ve sürekliliği sağlamıştır:

Dîde-i hüsnuñ seniñ dilber *hem ağlar hem güler*
Şîve-i derdin beyân eyler *hem ağlar hem güler*

Karşu karşu cenk içün müjgânlar çekmiş tabur
Şulh içün gelmiş siyâh gözler *hem ağlar hem güler*

Sîne-i ağıyardan almak intikâmın şânıdır
Gamze-i destindeki hançer *hem ağlar hem güler*

Çın seher zülfüñ nisâr eyler cemâle devr gibi
Gâh kurur gâh gelür ol ter *hem ağlar hem güler*

Lutfî var olsun lebin ihsân idüp bûs eyledim

Şonra bağıdım kâmet-i ‘ar‘ar *hem ağlar hem güler* (G. 46)

Lutfî, zıt anlamlı kelimelerin yanında yakın anlamlı kelimelere de rediflerinde yer vermiştir. Bu kelimelerin birlikte kullanımı şiirde var olan durumun sürekli şekilde devam ettiği hissini vermektedir:

Bir revîş-i handân ile bir mehlikâ *gelür geçer*

Bakmaz aşla yüzüme ol bî-vefâ *gelür geçer* (G. 61/1)

Söyle ey bâd-ı şabâ ol yâre *gelsün geçmesün*

Muntazırdır dil hemân dildâra *gelsün geçmesün* (G. 138/1)

Lutfî Divanı’nda yer alan redifler incelendiğinde şairin “oldı hey” ve “vây ne güç” redifli şiirlerinde kullandığı ünlemlerle vurguyu arttırdığı görülmektedir. Şairin bunları redifte kullanması ve şiir boyunca tekrar etmesi şairin yaşadığı duyguyu, heyecanı, zorluğu, sıkıntıyı ve çaresizliği yansıtmaktadır:

Ey dirîğâ şimdi gönlüm pek perîşân *oldı hey*

Fâsidiñ fışkı cihâna cümle destân *oldı hey*

Hâl-i zâr[ı] diñleyen yok yok yere feryâd nedir

‘Andelîb-i zâr-ı dil bî-hûde nâlân *oldı hey* (G. 185)

Pend ü nuşhum bilmen yâre naşîhat *vây ne güç*

Tek feyz bulsun diyü bî-hûde gayret *vây ne güç*

Geçmesün bir kez kemend-i zülf-i yâre gönlümüz

Zencir-i zülf-i dilârâdan selâmet *vây ne güç* (G. 26)

Lutfî Divanı’nın şekil özelliklerinin incelendiği bu bölümde şairin şiirlerinde kaside, gazel, müstezad, murabba, muhammes, müseddes ve müsemmen nazım şekillerini kullandığı görülmektedir. Şair, bu nazım şekilleri içinden en çok gazel nazım şekliyle şiirler kaleme almıştır. Divanda yer alan 202 şiirden 180’i gazel nazım şeklindedir. Diğer nazım şekilleri incelendiğinde şiirlerin, 2 müstezad, 10 murabba, 3 muhammes, 3 müseddes ve 1 müsemmen şeklinde dağıldığı görülmektedir. Şairin en

çok gazel nazım şekliyle şiirler yazması kendini daha rahat ifade ettiği şeklinde yorumlanabilir. Şairin vezinle ilgili tasarruflarına bakıldığında şiirlerinde sadece 4 farklı kalıp kullandığı görülmektedir. *Lutfi Divanı*’nda yer alan 202 şiirin 138’i “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün” kalıbıyla yazılmıştır. Şair, şiirlerinin 53’ünde “mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün mefâ’ilün” kalıbını, 9’unda “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” kalıbını, 2 şiirde ise “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbını tercih etmiştir. Lutfi, kafiye tercihinde de klasik Türk şairlerinin temayüllerine uymuştur. Şiirlerinde kafiyei oluşturan kelimelerin çoğu Arapça ve Farsça olsa da şair, Türkçe kelimelerle de kafiye oluşturmuştur. Hatta Arapça ve Farsça’dan oluşan kelimeleri Türkçe ekle genişletmiştir. Bazı gazellerinde kafiyelerin tamamını Türkçe kelimelerden seçmiştir. Şairin, redif kullanımındaki tercihlere bakıldığında 180 gazelden 162’sinde redif kullandığı tespit edilmiştir. Gazellerinde redif olarak tercih ettiği kelimelerin 101’i ise Türkçe rediflidir. Şair, Türkçe rediflerini fiillerden seçmiştir. Burada da klasik Türk şiiri geleneğine uygun davrandığı görülmektedir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI'NDA MUHTEVAYA AİT UNSURLAR

3.1. Fes

“Batı dillerinde Fès, Fez denilen Fas şehrinde ortaya çıktığı ve Türkiye’ye daha çok Avrupa’dan ithal edildiği için bu adı taşıyan fes halen Mısır dâhil Kuzey Afrika ülkeleri ve Endonezya ile Malezya başta olmak üzere birçok İslâm ülkesinde kullanılmaktadır. Kırmızı çuhadan yapılır; tepeye doğru daralan silindir şeklinde olup üstünden sarkan bir püskülü bulunur. Fesin Türkiye’ye gelişi II. Mahmut devrine rastlar (Tezcan, 1995: 415-416).” II. Mahmut 1826’da Yeniçeriliğin kaldırılması ile 1839’da ölümü arasında büyük bir reform programına girişmiştir. II. Mahmut’un yapmış olduğu reformlar arasında sosyal ve kültürel alanda yapılan değişiklikler de yer almaktadır. “Eski zamanlardan beri, giysi ve her şeyden önce başlık, bir insanın dinini ve sosyal statüsünü belirttiği araçlardı. Osmanlıda kılık kıyafet, insanların dini ve sosyal statüsünü belli eden göstergelerdendi. İslam dinine mensup kişiler, kılık kıyafet açısından kendilerini gayrimüslimlerden ayırt edecek şekilde giyinirlerdi. Bu nedenle Müslüman Türk askerlerinin kıyafetini gayrimüslimlere benzeyecek şekilde yeniden düzenlemeye kalkışmak kolay bir iş olmayacaktı. Bu düzenleme, halk arasında bazı kesimler tarafından bir ihanet ve dinden çıkma emaresi olarak yankı buldu (Kılıç, 1995: 529).” “II. Mahmut’un kıyafet reformunun önemli bir parçası olan fes, halk arasında olumlu veya olumsuz her türlü eleştiriye maruz kalmıştır. Reformun ilk yıllarında, halk arasında baş gösteren dirence karşı hem divan şairleri hem halk şairleri fesi topluma hoş gösterecek, sevdirecek, kabulünü kolaylaştıracak şiirler kaleme almışlardır. Ayrıca şairler arasında saraya, saray eşrafına yakın olmanın prestiji ve getirisi de bu şiirlerin yazılmasını teşvik eden unsurlardan biri olmuştur (Daştan, 2018: 15).”

Lutfî söz konusu yeniliklere kayıtsız kalmamış ve divanında beş beyitten oluşan “fes” redifli gazelinde fes övgüsü yapmıştır.

Modernliği ve geleceği temsil eden fes, huzur ve rahatlığın h k m sürdüğü zamanı içine alan bir dünyaya benzetilmiştir. Bu sebeple o bir güneş gibi başa ışık sa andır. G n  aydınlatan güneş gibi takan kişi de aydınlığını festen almıştır:

Zamân-ı devlet-i feyz-i şafâ şâmil cihândır fes
Sere pertev-feşân oldu zemîn-i âsumândır fes (G. 67/1)

“Fas’ın Fes şehrinde ortaya çıktığı, oradan dünyaya yayıldığı ve Osmanlıya Avrupa üzerinden geldiği kabul edilen fes, kırmızı çuhadan yapılmaktadır. Y ksekligi başlangıçta 20-25 cm. olan, tepesinden aşağıya sarkan püskülü bulunan zarif bir başlıktır (Yaraşır, 2017: 245).” Lutfi de ikinci beyitte fesi insanın başında salınan nazlı, zarif, genç bir delikanlıya benzetmiştir. Aslında burada salınan p sk ld r ve püskül fesin en önemli aksesuarıdır. P sk l n salınmasını genç bir delikanlının salınıp yürümesine benzetmesi fesin çekiciliğine ve güzelliğine yapılan bir vurgudur:

Bu şev -i bende bir d ne ęazel tar  eyleyim b r 
Ser-i  demde g r ol n z-perver nev-civ ndır fes (G. 67/2)

“Fes- şiy n (kuş yuvası) benzetmesi daha önce yaygın olarak kullanılmamış bir benzetmedir ( zcan, 2019: 831).” Aşağıdaki beyitte fes, şekli ve rengi aynı zamanda püskülünün varlığıyla kuş yuvasına benzetilmiştir.  nleyen b lb l için fes, rengi münasebetiyle g l  hatırlatıp onu mutlu etmiştir:

Bu gün gördüm hezâr-ı z r leb-r z-i neşât olmuş
G l n y d eyleyüp feryâd ider bir  şiy ndır fes (G. 67/3)

“Osmanlı imparatorluğunda giyimde statüyü temsil eden bir unsur özellikle başlıktır. Bu bakımdan II. Mahmut’un fes giyme mecburiyetini şart koşması Müslüman vatandaşların gayri Müslimler ile aynı statüde görülmesi olarak algılanmış ve bu bakımdan fesin kabul edilmesinde güçlüklerle karşılaşılmıştır (Koca 2009: 75).” Aşağıdaki beyitte de dönemin bu özelliğine vurgu yapılarak aslında padişahın kullarına yaraşanın, aydınlığın ve geleceğin sembolünün fes olduğu üzerinde durulmuştur. Fes, padişahın buyruğuyla takılırsa öyle bir ışık ve aydınlık sa ar ki ayı utandırır diyerek şair, fesi ışık saçan aya benzetmiştir:

Hele emr-i şehenşâh-ile şermende ider mâhı
Zamân-ı pâdişâh-ı bendegâne ħusrevândır fes (G. 67/4)

Ĥudâ bir gül ser-i âdemde LutĤî şöyle ĥalk itmiş
Cihân durdukça dursun mûy-ı serde bâğbândır fes (G. 67/5)

Şairin “fes” redifli şiirinden hareketle yeniliklere kayıtsız kalmadığı, devrin önemli olaylarına ilgi gösterdiği, padişahın buyruğunu desteklediği açıkça görülmektedir. LutĤî, bu şiirle halk arasında yeniliklere karşı çıkanlara da bu yeniliği desteklediğini ifade etmiştir. Böylece şair, fesi hoş gösterecek, kabulünü kolaylaştırmaya yardımcı olabilecektir.

3.2. İstanbul

Şair, yaşadığı mekândan, çevreden, coğrafyadan bağımsız değildir. Belli bir çevrede doğan şair, o çevrenin coğrafyası ve kültürüyle yetişir. Zamanla çevreyle, mekânla arasında bağlar kurar (Kaplan, 2016: 121). “Klasik şair bazen de doğduğu, yaşadığı, görev yaptığı, gezip gördüğü kısacası bir vesileyle bulunduğu coğrafyayı işlemiştir. Şairin coğrafyayla olan bu ilişkisi farklı türlerde şiirlerin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Bir şehrin güzelliği ve güzelleri hakkında şehrengizler kaleme alınmış, bu şiirlerde şehrin ileri gelenleri ve esnaf zümresi anlatılmıştır. Bir şehrin çeşitli yönlerden ele alındığı şehir methiyeleri yazılmıştır. Genellikle şehrin redifi oluşturduğu bu şiirlerde şehrin doğal güzellikleri, iklimi, insanları, şehirdeki eserler gibi o şehre dair bazı unsurlara yer verilmiştir (Kaplan, 2020: 447).”

LutĤî Divanı’nda “İstanbul” redifli üç gazele yer almıştır. Bunlardan 2’si “fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün” kalıbıyla biri de “mef’ûlü mefâ’ilü mefâ’ilü fe’ûlün” kalıbıyla yazılmıştır. Şair, söz konusu şiirlerinde şehrin güzellemesini yapmıştır. İstanbul’u cennete benzetmiş, İstanbul’un birkaç semtinden bahsetmiş ve güzellerini övmüştür. LutĤî’nin şiirlerinin geneline bakıldığında “gurbet” teması fazlaca yer tutmuştur. Şair, genelde gurbette olduğundan bahsetmiş ve bu durumun rahatsızlığını duymuştur. Bu sebeple şairin İstanbul redifli şiirleri önemlidir. Şair bazı zamanlar İstanbul’a gelebildiğini, burada bazen misafir olduğunu, İstanbul’un güzelliğine vurgun olduğunu anlatmıştır.

LutĤî “var İstânbulın” redifli şiirinde İstanbul’un güzelliklerini ve güzellerini överken güzeller güzeli bir şehir olduğundan ve dünyada emsali olmadığından

bahsetmiştir. Güzelliğinin neredeyse cennet bahçeleriyle eş olduğunu söylemiş, sevgilinin müstesna konumuna değinerek gönül alan güzellerinin dahi diğer tüm güzellerden farklı olduğuna işaret etmiştir:

Şöyle zîbâ dilber-i ra'nâsı var İstanbuluñ
Gâyet-ile hüsni müstesnâsı var İstanbuluñ (G. 87/1)

Cennetü'l-me'vâya teşbîh eylemek olmaz hele
Hûrî [vü] gılmân gibi hüsniâsı var İstanbuluñ (G. 87/2)

“Sa'dâbâd köşk ve bahçeleriyle, mimari eserleriyle, çifte kayıklarıyla, zevkli giyinmiş insanlarıyla 17-18. yüzyılda İstanbul'un en güzel yerlerindendir (Karabulut, 2009: 6).” Pek çok şair gibi Lutfi de eğlence yeri ve gezilecek yer olarak Sa'dâbâd'ın güzelliğinden bahsetmiştir. Havası her daim bahar gibi hoştur. Lutfi'ye göre İstanbul'un dünya üzerinde eşi benzeri yoktur, tektir. Asya ve Avrupa kıtalarını birleştirmesi açısından şehrin coğrafi önemi üzerinde de durmuştur:

Faşl-ı eyyâm-ı bahâr âb u hevâsı pek laîf
Seyr-i Sa'd-âbâd gibi şahrâsı var İstanbuluñ (G. 87/3)

Birdir ol emşâl yokdur ammâ dünyâ içre kim
İki deryâ üstüne bînâsı var İstanbuluñ (G. 87/4)

İstanbul nazlı güzellerin, âşıkların şehridir. Dünya içindeki yeri, önemi büyüktür. İstanbul'a gelip de ona âşık olmayan yoktur:

Bûstânı dehr içinde bir gülistân-ı 'azîm
Luţfiyâ çok bülbül-i şeydâsı var İstanbuluñ (G. 87/5)

Lutfi, İstanbul'u konu edindiği başka bir gazelde bu şehre nasıl âşık olduğunu bir sevgili üzerinden anlatmıştır. Edepli, utangaç, güzel bir dilbere gönlünün kaydığını ve o sevgilinin saçının zincirlerine bağlanınca İstanbul'u terk edemediğini orada öylece durup kaldığını söylemiştir. “Divan şiirinde aşığın çektiği gam ile sevgilinin saçı zincire benzetilir. Gam, uzun olduğu ve sonu gelmediği için; zülûf de şekil

nedeniyle zinciri andırır (Pala, 2014: 493).” Lutfî aslında nasıl bir gam içinde olduğunu bu benzetme ile anlatmıştır. Çünkü o, İstanbul’dan ayrı olduğu ve orada yaşamadığı için derin bir keder içindedir:

Mâ’il oldu gönlümüz maḥbûbına İstanbuluñ
Bir mü’eddeb dilber-i maḥcûbına İstanbuluñ (G. 89/1)

Eylenüp kıldı dil-i divânemiz terk-i diyâr
Bağlanup zencîr-i zûlf-i ḥûbına İstanbuluñ (G. 89/2)

Şaire göre İstanbul’u anlatmak, oradaki güzelleri, güzellikleri anlatmak imkânsızdır. Onunla beraber, başka şairler de İstanbul’u anlatmak, methetmek isterlerse dahi bunun hesabını yapma konusunda aciz ve çaresizlerdir:

Baḥs ider olsa benimle kâtibânlar dilberi
‘Âciz-i bî-çâredir maḥsûbına İstanbuluñ (G. 89/3)

“Peygamberler ve onların varisleri olan evliyalar doğrudan şehirlerin kurucu unsuru olarak karşımıza çıkarlar. İnsanları doğru yola yönlendirmeleri için gönderilen peygamberler ayrıca şehrin ve dolayısıyla şehirde inşa edilecek olan medeniyetin de kurucuları olarak karşımıza çıkarlar. Peygamberlerin ardından gelen, dinin en önemli temsilcisi “sahabe”dir. Bu cihetle bakıldığı zaman Hz. Ebu Eyyub el-Ensârî, bir şehrin en temel unsuru olan “din”in bir temsilcisi dolayısıyla da bir medeniyetin temadiyetini sağlayan ve onu yeniden inşa eden bir “kurucu”dur (Cançelik, 2015: 83).” “Eyüp Sultan XV. yüzyıldan bu yana İstanbul’un en çok ziyaret edilen mekânlarından birisidir. Sultan ismi manevi anlamda aydınlatan manasında kullanıldığından halkın bu denli teveccüh göstermesinin ziyaret mekânının kutsallığının bir sonucu olarak düşünülmelidir (Emin, 1998: 163).” Lutfî de bu kutsal makama telmihte bulunarak İstanbul’da Eyyûbi Ensârî hazretlerinden başka bir makamının memuriyetine asla yönelmeyeceğini söylemiştir ve bu makamın öneminden bahsetmiştir. Ayrıca İstanbul’a gelme sebebinin de bu makama yüz sürmek olduğunu belirtmiştir:

Hazret-i Eyyûb-i Ensâriden özge bir maḥam
Mâ’il-i meyl olmazam maḥsûbına İstanbuluñ (G. 89/4)

Haftada bir kez ziyâretten murâdım Luţfîyâ
Hâşılı yüz sürmedir Eyyûbına İstanbuluñ (G. 89/5)

Lutfî “mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün” kalıbıyla yazdığı gazelinde yine İstanbul tasviri ve övgüsü yapmıştır. Ona göre İstanbul hem bir sevgilidir hem de güzelleri seilmeye değerdir:

Hoş geldi baña dilber-i cânân-ı Sitanbul
Ammâ sevilür hâşılı hûbân-ı Sitanbul (G. 105/1)

İstanbul’u cennete benzettiği aşağıdaki beyitinde Lutfî, şehri kutsallaştırmış, güzellerini de huriye benzetmiştir. Adeta bir cennet tasviri yapmıştır. Aynı zamanda *Şehr-i a’zam kim binâsı gerçi mâ vü tindedür/ Yâ anun üstindedür cennet yahud altındadır/ Bu haber kim söylenür hem zâhir ü bätündadır/ Revnakı bu kâ’inatun şehr-i Kostantindedür* (Mermer, 1997: 11) adlı murabbasında da geçen bu tabiri Aynî, her kıta sonunda “Revnâkı bu kâ’inatun şehr-i Kostantin’dedir” şeklinde yinelemiştir. “Aynî bu şiirinde, binaları su ve toprak üstünde olsa da kendisinin cennetin üstünde ya da hemen altında yer aldığını belirttiği Kostantin’in şehrinde bu âlemin bütün güzelliklerinin bulunduğunu vurgular (Kuru, 2020: 133).” Lutfî de İstanbul’un altının da üstünün de cennetle özdeşleştirmiş ve gazelinde bu tabiri kullanmıştır:

Altında mı üstünde midir cennet-i â‘lâ
Gâyet ile çok hûrî gulemân-ı Sitanbul (G. 105/2)

Lutfî’ye göre İstanbul’da bahar bile bir başka güzeldir. İstanbul’un âşıkları bahar günlerinde, gül bahçelerinde her sabah ve her akşam adeta bir bülbül gibi öterler. Sevgiliyi gül bahçesinin açılmamış gülüne benzetmiştir ve burada kastettiği sevgili “İstanbul”dur. “Bülbül-i nalan” tamlaması ve güle âşık bülbül benzetmesiyle de İstanbul âşıklarını kastetmektedir. Yıllarca aransa dahi bütün dünyada İstanbul’a benzeyen güzellikte bir şehir bulunamayacağını dile getirmiştir:

Eyyâm-ı bahâr gonc-i gülşende öterler
Her şâm u şehir bülbül-i nâlân-ı Sitanbul (G. 105/3)

Maḥbûb gibi nâzik dünyâda bulunmaz

Bîñ yıl arasañ bir daḥı akrân-ı Sitanbul (G. 105/4)

Lutfî, şiirin son beyitinde İstanbul'daki misafirliğinde bazen kahr çektiğini bazen iyilik ve güzellikle dolduğunu anlatmıştır. “Mihmân, misafir, konuk anlamında olsa da divan şiirinde aşığın gönül evine sevgilinin hayal ve gamının misafir oluşuyla söz konusu edilir (Pala, 2014: 316).” Şair, âşık konumundadır ve sevgilisi de İstanbul'dur. İstanbul onun hayallerini süsleyen şehirdir ve bu hayaller çoğu zaman gurbette olan aşığı gönül evinde gam ile misafir etmiştir:

Gâh kahr ile gâh da lûṭuf ile oldum

Bir_iki senedir ḥâsılı miḥmân-ı Sitanbul (G. 105/5)

Lutfî'nin İstanbul'u anlatan şiirleri önemlidir. Zira şair, bu şiirlerinde yaşantısına, çevresine, hislerine dair önemli bilgiler vermektedir. İstanbul'a olan hayranlığı dikkate değerdir. O, sadece bu şehre hayran olmadığını, derin bir özlem içerisinde olduğunu da ifade etmiştir. Bu hasret şairin gözünde İstanbul'u eşsiz kılmaktadır. Sadece şehrin kendisi değil içinde bulunan her şey; güzelleri, gezilecek yerleri, evliyalrı Lutfî için benzersizdir.

3.3. Gurbet

Gurbet, gariplik, yabancılık, yabancı bir yerde bulunma hâli, yabancı memleket anlamlarına gelmektedir (Pala, 2014: 170). İnsanoğlu, yapısı gereği kendisini şu ya da bu şekilde gurbet duygusunun içinde bulur. “Gurbet, sevilen bir mekândan, bir zamandan veya sevilen bir şeyden ayrı olma demektir. Gurbeti yaşayan insan için özlenen şey bıraktığı mekânda ve zamanda kalır, değişmez. Klasik edebiyatımıza gurbet teması merkez olarak bakıldığında büyük bir zenginlikle karşılaşılır. Eski edebiyatımızda gurbet üç temel çerçevede karşımıza çıkmaktadır: 1. sevgiliden uzak düşme duygusu, 2. ulûhiyetten ayrılığın yarattığı gurbet duygusu, 3. vatandan ayrılığın yarattığı gurbet duygusu. Bu edebiyatta gurbet, her üç şekilde de büyük ölçüde işlenmiştir. Hatta klasik edebiyatımızdan gurbet temasını çıkarmak pek çok eseri ve şairi, hatta bu edebiyatı yok saymakla birdir. Bu anlamda divan edebiyatı aynı zamanda bir gurbet edebiyatıdır (Yalçınkaya, 2018: 322).”

Şiirlerinde vatan hasreti, gurbet ve yalnızlık duygusu hâkim olan şairlerden biri de Lutfî'dir. Lutfî'nin nerede ve ne zaman gurbette olduğuna dair bir bilgi yoktur. Şiirlerinin geneline bakıldığında İstanbul'a hasret kaldığı, oraya kavuşma isteği ağır basar. Vatanından ayrı oluşunu ve gurbette çektiği sıkıntıları gazellerinde, murabbalarında ve müseddes nazım şekliyle yazdığı şiirlerinde başarıyla işlemiştir. Gazel nazım şekliyle yazdığı şiirlerinin genel mahiyetinde âşıkane tarzını yansıtsa da beyitlerinde gurbet konusuna yer vermiştir. Müstakil olarak gurbet temasını işlediği 2 gazel, 1 murabba ve 2 müseddes vardır.

Lutfî, gurbette çektiği sıkıntıları, gönlünün nasıl hasretle yandığını anlattığı “yansun bana” redifli gazelinde, İstanbul'da dört tarafının düşmanlarla çevrili olduğunu ve o gurbet elde yanarken, yüreği, gönlü yıkık hâldeyken dostlarının bu durumuna üzüleceğini söylemiştir:

Çâr etrâfım ‘adûv aldı Sitanbulda benim
İşidüp aḥbâb dil-i vîrânıma yansun baña (G. 7/2)

Ben yanarken gurbet elde dost [u] yârânum dahı
Şöyle düşsün âteş-i sûzânıma yansun baña (G. 7/3)

Gurbette çektiği sıkıntıları gazellerinde sık sık tekrar eden Lutfî, gönlünün göğünün gurbet bulutlarıyla kaplı olduğuna, göğsünün çektiği acılardan ve âh'lardan dağ dağ olduğuna işaret etmiş ve yüz binlerce ay yüzlünün, hatta ondan haberdar bile olmayan kişilerin onun için üzüldüğünü anlatmıştır:

Âsumân-ı dilde görse kim seḥâb-ı gurbeti
Şad hezârân bedr-i ḥüsni mâh olan ağlar baña (G. 9/3)

Seng-i a‘dâ tîr-i gurbet dâğ dâğ itdi sînem
Görmeden bu ḥâlîme âgâh olan ağlar baña (G. 9/4)

Lutfî “gurbet” redifli şiirinde tahammülsüzlük, gurbette olmanın zorluğu üzerinde durmuştur. Şair gurbette boynunun büküldüğünü, yalnız kaldığını, hiçbir Müslümanın gurbetle sınanmamasını, akli olanların evinden dahi çıkmamasını, başka bir deyişle vatanından ayrılmamasını söylemiştir:

Nihâl-i kâmetim yâ itdi derd-ile belâ gurbet
Saña islâm olanlar olmasun kim mübtelâ gurbet (G. 21/1)

Hele ‘âkıl olanlar hanesinden çıkmasun aşla
Gelüp de olmasun hergiz seniñle âşinâ gurbet (G. 21/2)

Gurbet, eziyet ve sıkıntı ile doludur; çaresiz, yurtsuz kalmışları sahiplenir, aç susuz bırakmaz belki ama şair, ne olursa olsun gurbette bunların asla manevi bir rahatlık vermeyeceğini ifade etmiştir. Zorunda olmasa gurbete bir “merhaba” bile demeyeceğini dile getirmiştir:

Olur zevk-i şafâ gurbetde derse belki bir kimse
O bir divânedir bilmez seni zâlim cefâ gurbet (G. 21/3)

Na-çâre âb [u] ni‘met ver kırmaz gönlünce insânı
Elimden gelse itmezdim seniñle merhabâ gurbet (G. 21/4)

Gurbette dertli, sıkıntılı olduğunu söyleyen Lutfî, artık gurbet acısına tahammül edemediğini, sabrının tükendiğini ve bir an önce gurbete “elveda” demek istediğini anlatmıştır:

Yeter el viridi gayri şabr u tâkât kalmadı tende
Saña etsün bu Lutfî derdmendiñ elvedâ gurbet (G. 21/5)

Lutfî, şiirlerinin geneline hâkim olan gurbet temasının yarattığı duyguyu aşağıdaki beyitte özetlemiştir. İnsanın vatanından başka hiçbir yerde rahat olması, mutlu olması mümkün değildir. Zira gül bahçesinin ortasında dahi olsa gurbet, gurbettir, sıladır, hasrettir, acıdır:

Şahn-ı gülzâr olsa gurbet ismine gurbet dinür
Kişiye hoş gelmemişdir öz vatandaş başka hiç (G. 25/3)

Lutfî, gurbetin içinden çıkılmaz bir yer olduğundan, ayrılığın üstündeki yükünden, sıkıntılarından bahsederken karamsar bir ruh hâli içindedir ve şairin “gurbetin” redifli gazelinde içindeki sıkıntılı duruma daha çok yer verdiği görülmektedir. Öyle ki gurbetin kendisini düşürdüğü durumları, onda yarattığı ağırlığı, derin duygular içinde vermeye çalışmıştır. Gurbetin sıkıntısını benden dinleyin, dediği aşağıdaki beyitte gurbetin övülecek hiçbir hazzı olmadığını dile getirir:

Diñle benden şıklet-i hâl-i firâkın ğurbetiñ
Görmedim bir vech ile hüsni-i mezâkın ğurbetiñ (G. 90/1)

Şair, öyle acılar öyle sıkıntılar çekmiştir ki gurbet elde bunun şiirle, sözle dahi anlatılamayacağını çektiği “âh” ile ifade etmeye çalışmıştır. Karamsarlığın ön planda olduğu beyitte kederi içinden atmak için içki içmenin faydası yoktur; çünkü o derman sandığı şey aslında yılan zehridir:

Çekdiğim bir vech ile tahrîr olunmaz şî‘r-ile
Âh nice yâd eylesem derd-i merâkın ğurbetiñ (G. 90/2)

Nûş idersin def‘-i ğam şanmanda câmı mey diyü
Zehr-i mâr egle o iksîr-i ‘arâkın ğurbetiñ (G. 90/3)

Lutfî’ye göre gurbet derdinin sonu yoktur. Gurbetin kahrını, hasreti çeken herkese lanet etmiştir. Zira bu dert bir makam ile dahi verilse çekilecek bir dert değildir:

Hazzı olmaz manşıb olsa bir vezâretle dahı
La‘net olsun kim çekerse iştiyâkın ğurbetiñ (G. 90/4)

Lutfî, son beyitte bu sitemli hâlinin hoş görülmesini dilemiştir. İçinden çıkamadığı bir gurbet derdine düştüğünden sürekli isyanda olduğunu ve vatandan ayrı olmanın acısıyla bu şekilde söylendiğini anlatmıştır:

Hicv-i hâlin hoş görüñ bu Lutfî-i bî-çâreniñ
Gördüm ey dost çok belâ çok iftirâkın ğurbetiñ (G. 90/5)

Lutfî Divanı’nda yer alan üç müseddesten ikisi gurbet temalıdır. İncelemeye aldığımız ilk müseddes dört bentten oluşan ve bent sonlarında “Fîrâk-ı hasrete ğayri tahammül kalmadı vallâh / Belâ-yı miñnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh” şeklinde tekrar eden beytiyle mütekerrir murabba şeklinde yazılmıştır. Şairin, ayrılığa artık tahammülünün kalmadığını ve gurbet kederinin sıkıntılı belasından bitip tükendiğini her bent sonunda tekrar etmesi çektiği sıkıntının büyüklüğünü hissettirmeye çalıştığını göstermektedir. “Âh, bir acı ünlemidir. Divan şiirinde âşğın aşk ateşiyle gönlünden çıkan bir duman olarak düşünülür. Âhın en önemli sebebi sevgiliye kavuşamamak ve onun özlemini duymaktır (Pala, 2014: 10).”

Lutfî’nin şiirinde sevgili denildiğinde “vatan” bu hususta önemli bir yer tutar. Lutfî, gurbette olduğu her an, âh çekerek yandığını ve buna dayanacak gücü kalmadığını anlatmıştır. İlk bent, vatanından ayrı olmanın acısını bu hasreti gerçekten çekenlerin bileceğinin ifadesiyle başlamıştır ve şair, Allah’ın hiçbir kuluna bu acıyı yaşatmamasını dilemiştir:

[I]

Baňa raħm eyler ‘âlem olsa hâl-i firķate âġâh
Nice yanmaz bilen bu iřtiyâķ-ı ĥasret-i eşbâh
Dil-i miñnet-zede pür iřtiyâķda ġaldı kim eyvâh
Bu deñlü ĥasret bir ġuluna çekdürmesün Allâh
Fîrâķ-ı ĥasrete ġayri tahammül kalmadı vallâh
Belâ-yı miñnet-i ġurbet ile yandım yakıldım âh (Müsd. 197/1)

İlk bentte gurbette olma acısının tahammülsüzlüğünü işleyen Lutfî, ikinci bentte çektiği sıkıntılara dayanamadığını ifade etmiş, medet dilemiş ve vatanına kavuşmak arzusuyla Allah’a yakarmış, Allah’tan duasının kabulünü istemiştir:

[II]

Îlâhî sen meded kıl ġayri yetdi çekdigim miñnet
Vaťânım semtine luťf it eřiřdir şöyle ki külfet
Resûlün ‘aşķına kıl bu du‘am maķbûle-i raġbet
Çeküp aġyâr taraf u hem-tarafda ĥasret-i ġurbet
Fîrâķ-ı ĥasrete ġayri tahammül kalmadı vallâh

Belâ-yı miḥnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh (Müsd. 197/2)

Üçüncü bent ders alma üzerine kurulmuştur. Şair, vatanın ne demek olduğunu gurbette sıkıntılar çekince daha iyi anladığını ifade etmiştir. “Gam; keder, dert, belâ anlamındadır ve divan şiirinde bu kelime ile anlamdaşları çok kullanılır. Gam aşığın en vefalı ve en eski dostudur. Gam bittiği zaman vuslat kendini gösterecektir (Pala, 2014: 161).” Lutfî de bu bentte belâ ve gam kelimelerini birlikte kullanarak gurbette yeterince cefalar çektiğini, dersler aldığını ve gurbetin kederinin önceleri hoş gelse de sonradan ne kadar kötü ve sıkıntılı olduğunu anladığını söylemiş ve vuslatı dilemiştir:

[III]

Belâ-yı miḥnet-i ğurbetle mecnûnsam da uşlandım
Şılanıñ lezzetin fehmi eyleyüp hem añladım kıandım
Ġam-ı hecr-i cefâ-yı ğurbeti bir hoşca şey şandım
Amân ğâyet fenâlardan fenâ bir şey imiş yandım
Fırâķ-ı ḥasrete ğayri taḥammül kalmadı vallâh
Belâ-yı miḥnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh (Müsd. 197/3)

Lutfî, son bentte çaresizliğinden bahsetmiştir. Çektiği sıkıntıları ne kadar anlatırsa anlatsın binde birinin bile anlaşılamayacağını söylemiştir. Şair, gurbette öyle zorluklar çekmiştir ki bunları anlatmaya gönlü el vermemiş, yaşadıklarından utandığını ifade etmiştir. Ancak memleketine kavuşursa bunların üstünü örtmeyeceğini ve acılarından utanmayacağını dile getirmiştir:

[IV]

Ne deñlü ‘arz-ı aḥvâl eylese bu Lutfî-i nâ-çâr
Yine biñde biriniñ şerhini eyleyemez der-kâr
Rezâlet çekdügin şerḥ eylese ancak ider dil ‘âr
Belâ-yı bârımı setr eylemem gör eylerim ikrâr
Fırâķ-ı ḥasrete ğayri taḥammül kalmadı vallâh
Belâ-yı miḥnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh (Müsd. 197/4)

Gurbet temalı ikinci müseddes ise beş bentten oluşan ve her bendin sonunda “Yıkıldı ḥâtırım ma‘mûr iken ğâyet ḥarâb oldu / Baña bu ğurbetiñ kahrı efendim pek

‘azâb oldu” şeklinde tekrar beyti bulunan şiiirdir. Bu şiiir de mütekerrir müseddes örneğidir. Lutfî’ye göre eziyetlerinin, sıkıntılarının ve viran olmuş şen gönlünün müsebbibi gurbettir.

Gurbetin şairde yarattığı sıkıntılarla başlayan şiiirde ilk bendin tamamına hâkim duygu da budur. Gurbetin eziyetini; saadet güneşini örten büyük, kara bir buluta benzeten Lutfî, bu sıkıntılarla dolu yüreğinin ağrısına dayanacak gücü kalmadığını söylemiştir. Dayanmak için telkinlerinin ve kendini incitmesinin de boşa çıktığını ifade eden Lutfî, rakiplerin bile ona çektireceği sıkıntıların hesapsız kaldığını, zaten acılarının bütün felaketlerin üzerinde olduğunu anlatmıştır:

[I]

Cenâh-ı miñnet açdı mihr-i bahtım şad-sehâb oldu
Şıkıldı cismim içre cân-ı göñlüm ıztırâb oldu
Çekilmez tâkat irmez cânâ bî-hûde ‘itab oldu
Hele a‘dâ-yı bed-kârın belâsı bî-hesâb oldu
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek ‘azâb oldu (Müsd. 193/1)

Şair ikinci bentte akrep burcuna işaret etmiştir. “Burc-ı menhûs olarak da anılan akrep burcu uğursuzluk anlamı taşımaktadır. Bu düşüncede, gerçek anlamından yola çıkarak zehirli ve öldürücü bir hayvan olmasının etkisi de bulunmaktadır. Onun vaktinde fitne, yalan, savaş, yağmur, sıkıntı, üzüntü artar ve yayılır (Özer, 2015: 96).” Lutfî de burçlara bakarak akrep burcunda olan yıldızının ona uğursuzluk ve kötü talih getirdiğini anlatmıştır. Şanssızlığının sebebini talih güneşinin ters dönmesine bağlamıştır. Yıldızlara bakarak yaptığı bu çıkarımdan sonra şair, akrep burcunda olan yıldızından dolayı üzüntüsünün artacağını, eziyet ve sıkıntılardan kurtulamayacağını, mutluluğa erişemeyeceğini, gurbet cefasının bitmeyeceğini anlamıştır:

[II]

Nücûmum burc-ı ‘akrebde nuhûset var sa‘âdet yok
‘Aķis devr eylemiş ol mihr-i bahtım serde devlet yok
Göñülde cism-i cânımda eziyyet çok sefâhat yok
Hele ben bildüğim bu kim firâķa hîc nihâyet yok
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu

Baňa bu ğurbetiň ahırı efendim pek ‘azâb oldu (M sd. 193/2)

Lutfi,        bentte kötü h llere nasıl düştüğünü anlatmıştır. Sabahtan akşama kadar devletin yüce kapısının önünde ayakta dikildiĝini, bir fitne yüzünden iyi giden işlerinin tersine d nd ĝ n , iftiraya uĝradıĝını söylemiştir. Bu hale düştükten sonra onu kıskananların, düşmanlarının mutlu olduĝunu ve üstüne basıp geçtiklerini ifade etmiştir:

[III]

ıy mım t  seher aşam dek ol Bâb-ı ‘ l de
adem rencîdeyim her gün gerek ‘ l de mâlîde
 şim derdest eyler iken bozar bir fitne anı da
Başup geçmekde a‘d  âb-ı r yum aldı hâkîde
Yıkıldı hâtırım ma‘m r iken ĝ yet h r b oldu
Baňa bu ğurbetiň ahırı efendim pek ‘azâb oldu (M sd. 193/3)

şairin, Allah’tan yardım dilediĝi bu bentte, düşmanları yüzünden gurbet acısı  ektiĝi, sıkıntılara tahammül edemediĝi, vuslata ermek istediĝi anlaşılmaktadır. şair, gurbet kapısında senden başka kimsem yoktur, diyerek kendisini memleketine kavuşturması için Allah’a yakarmıştır:

[IV]

Meded yâ Rab meded senden kimim var d r-ı ğurbetde
Ra b-i bed-lik lar miħnetiyle aldım ‘uzletde
Nice itsün taħamm l dil ki böyle k nc-i miħnetde
Erişdir menzil-i mas duma sen oyma şasretde
Yıkıldı hâtırım ma‘m r iken ĝ yet h r b oldu
Baňa bu ğurbetiň ahırı efendim pek ‘azâb oldu (M sd. 193/4)

Allah’a yakarışların devam ettiĝi son bentte şair, talih güneşinin mutsuzluktan mutluluĝa dönmesini arzulamıştır. Sabah akşam, her dakika ettiĝi tek duanın gurbetten kurtulmak ve vatanına kavuşmak üzere olduĝunu söyleyen Lutfi, Allah’tan bu yorgun düşmüş, çaresiz kulunu kurtarmasını ve dualarını kabul etmesini de dilemiştir:

[V]

Îlâhî mihr-i bahtım sa‘da devr eyle sa‘âdet-yâb
Seniñ gûş itdügiñ mazlûmdan her şeb ricâdır hep
Murâdım sende qaldı rûz [u] şeb senden budur maţlab
Bî-çâre Luţfîniñ göñlüni ma‘mûr eyle sen yâ Rab
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ qahrı efendim pek ‘azâb oldu (Müsd. 193/5)

Lutfî’nin gurbet temasını işlediği bir başka şiiri de beş bentlik murabbadır. Şiirin genelinde işlenen duygu gurbette çekilen sıkıntılar ve vefasızlık üzerinedir. “Ey ehibba” diyerek dostlarına seslendiği ilk bentte onlara bu dünya içinde iyi dileklerde bulunmuş, kendisinin gurbette zayıf, dermansız ve şaşkın olduğunu söylemiş, bu yüzden sevdiklerinin bu derde düşmemesini dilemiştir. Gurbette oluşu şairde ölme hissi uyandırmıştır:

[I]

Ey ehibbâ kalasız sağ u esen şimden gerü
Siziñ olsun dünyâda emn ü emân şimden gerü
Ben diyâr-ı gurbet içre zâr [u] hayrân qalmışım
Dutmasun bunda qarâr ey dil gelen şimden gerü (Mur. 194/ 1)

İkinci bentte okuyucuya seslenen şair, gurbette hiç dostluk olmadığını, kimseden vefa görmediğini, bir an bile mutlu olmadığını söylemiştir. Onun gurbette çektiği sıkıntıları gören duyan kim varsa onlara bundan sonra evinden dahi çıkmamalarını tembihlemiştir:

[II]

Ğurbet elde bulmadım bir kimseden aşlâ vefâ
Kârı miñnet içre qaldım sürmedim bir dem şafâ
Nâfile gezdim dolaşdım eyledim ‘ömrüm hebâ
Hânesinden çıkmasun benden bilen şimden gerü (Mur. 194/ 2)

Üçüncü bent yakarış ile başlamıştır. Şair, sevgiliye kavuşmayı dilerken kendini dertler içinde bulduğunu söylemiştir. Derman aramak için peşinden gurbete düştüğü sevgilinin, kendi derdine çare olamadığını söylemiştir:

[III]

Düşmesün yâ Rab kimse böyle dâr-ı mihnete
‘Uzlet-i vaşlın dilerken düşdi râhım zillate
Bir tabîbâ yâr için ‘azm eylemişdim gurbete
Bağmaz oldu derdime dermân viren şimden gerü (Mur. 194/ 3)

Gurbette çektiği cefaları bu bentte de tekrar eden şairin, sevgili dediğinin ve vuslatını çektiğinin aslında vatanı olduğu anlaşılmaktadır. Çektiği sıkıntılardan harap olmuş gönlüne vatan hatıraları düşünce bu acılara dayanamadığını, ağladığını anlatan şair, artık yaşlandığını söylemiştir. Vefa görmediği insanlardan sonra ona iyi gelecek ve yardım edecek tek kişinin kendisi olduğuna kanaat getirmiştir:

[IV]

Çok belâlar çekdim ammâ itmedim ağyârı yâr
Hâtır-ı vîrâneme geldikce itdim intizâr
İhtiyârımla çıkup gurbetde oldum ihtiyâr
Añladım ki lâzım oldu baña ben şimden gerü (Mur. 194/ 4)

Son bentte Lutfî, kimsenin onun çektiği acıları anlamadığını ve bu sıkıntıyı ne kadar anlatsa da acılarını başkasına geçiremediğini söylemiştir. Kendine seslenen şair, artık bu gurbetin eziyetlerinin yettiğini ve gönlünün en derinlerinden, yürekten vatanına dönmeyi arzulaması gerektiğini kendine hatırlatmıştır:

[V]

Çekmeyince ‘âşık-ı şâdık cefâyı zahmeti
Geçmeyince cânına ‘aşkın cefâsı şiddeti
Lutfî yetmez mi saña gayri bu gurbet mihneti
Ez-dil - cân eyle gel ‘azm-i vatan şimden gerü (Mur. 194/ 5)

Lutfî Divanı’nda yer alan “gurbet” temalı müstakil şiirleri vardır. Bu şiirler, şairin hayatı hakkında bazı bilgiler vermektedir. Gurbette olmanın zorluğu üzerinde duran şairin hangi dönemlerde, nerede gurbette olduğu bilinmemektedir. Şiirlerinden anlaşıldığı kadarıyla gurbet, şair için içinden çıkılmaz, cefalarla dolu bir yerdir ve oradan kurtulmak şairin en büyük arzusudur. Şair, gurbet temalı bir murabba ve iki müseddes de kaleme almıştır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

LUTFÎ DİVANI

4.1. Nüsha Tavsifi

Lutfî Divanı'nın -bilinen- tek nüshası Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 9955 yer numarasıyla kayıtlıdır. Bu nüshada toplam 3 kaside, 180 gazel, 2 müstezad, 10 murabba, 3 muhammes, 3 müseddes, 1 müsemmen yer almaktadır.

Baş: *Raḥmeten lil- 'âlemînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ*
Nûr-ı çeşm-i 'âşıkînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ

Son: Ne deñlü 'arz-ı ahvâl eylese bu Luṭfî-i nâ-çâr
Yine biñde biriniñ şerhini eyleyemez der-kâr
Rezâlet çekdügin şerḥ eylese ancak ider dil 'âr
Belâ-yı bârımı setr eylemem gör eylerim ikrâr
Fırâk-ı ḥasrete ğayri taḥammül kalmadı vallâh
Belâ-yı miḥnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh

39 yk., 245x160 mm ölç., rika yz., satır sayısı her sayfada farklı, 2 stn. Kütüphane katalogunda yazar adı Lutfî Salih Selanikî (öl. 1306/1888) olarak yazılıdır. 2b ve 3a'da; 5b ve 6a'da, 7a'da sayfaların tamamı boştur. 8a'da sayfanın ortası boştur. 8b'de sayfanın sonu boş bırakılmıştır. 13b'de sayfanın tamamı boştur. 14b'de sayfanın başında bir şiir yer almaktadır ve sonraki şiirler yoktur. 15b'de sayfanın yarısı boştur. 16a'da sadece sayfanın başında bir şiir yer almaktadır, sayfada başka şiir yoktur. 16b'de sayfanın başında tek bir şiir vardır, sonrası boştur. 17a'da sayfanın yarısı boştur. 17b'de sayfanın başında bir şiir vardır ve sonrası boştur. 18a'da sayfanın sonunda boşluk vardır. 20b'de sayfanın sonu boş bırakılmıştır. 26b'de bir murabba dışında başka şiire yer verilmemiştir. 27a'da sayfanın yarısı boştur. 27b'de sayfanın

tamamı boştur. 29a'da sayfanın yarısı boştur. 29b'de sayfanın tamamı boş bırakılmıştır. 34b'da sayfanın büyük bir kısmı, 35a'da tamamı boş bırakılmıştır.

Nüshanın istinsah ve telif tarihi yoktur. Kütüphane katalogunda yazar adı Lutfi Salih Selanikî olarak, eser adı Dîvân olarak kayıtlıdır. Katalog kartında kâğıt türü krem rengi taç filigranlı olarak belirtilmiştir. Sırtı kahverengi meşin, üzeri solmuş, aşınmış ebru kaplı mukavva cilt içinde tanzim edilmiştir. Eserin dijital nüshasına ulaşılmıştır.

4.2. Metnin Kuruluşunda İzlenen Yöntem

1. *Divan*'ın tek yazma nüshasında şiirler Arap harflerindeki sıraya göre yazılmıştır. Ancak mürettep bir divan gibi klasik divan terbine uyulmamıştır. *Lutfi Divanı*'nda kaside olarak ayrılan bir bölüm yoktur. Gazeller bölümünden önce beş şiirden 3'ü naat türündedir, 2 şiir ise murabba nazım şekliyle yazılmıştır. Arap harflerinin hepsiyle şiir yazmayan şairin, gazelleri arasında murabba, muhammes, müseddes, müsemmen nazım şekliyle yazdığı şiirler yer almaktadır. Bu şiirler de Arap harfleri sırasına göre yazılmıştır.
2. Nüshada olmamasına rağmen her şiire, beyte ve bende numara verilmiştir.
3. Şiirler nüshada yer aldıkları gibi verilmiştir. Şiirlerin sıralamasında herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.
4. Nüshada yer almayan, metne anlam ve vezin gereği dâhil edilmesi gereken ek veya kelimeler köşeli parantez [] ile eklenmiştir.
5. Bir metinde okunamayan bir yer varsa bu, metinde (...) işaretiyle belirtilmiştir. Okunduğu hâlde anlamlandırılmayan ya da sözlüklerde bulunamayan kelimeden sonra parantez içinde soru işareti (?) konulmuştur.
6. “İle” edat/ bağlacının ve “i-” fiilinin yazımında nüsha esas alınarak hareket edilmiştir. Metinde birleşik ise (-) işaretiyle eklenmiş olduğu kelime ile bitişik yazılmıştır.
7. Şiirde geçen özel isimlerin ilk harfi büyük yazılmış, ancak bu isimlere getirilen çekim ekleri kesme işaretiyle ayrılmamıştır.
8. Arapça ve Farsça bazı kelimelerin imlasında şair/müstensih aruz imlasını gözetmiştir. Bu gibi durumlarda zihafa düşmemek için uzun ünlülü hecenin yazımında nüshadaki tasarruf dikkate alınmıştır.
9. Metinle ilgili notlar varsa bunlara dipnotta yer verilmiştir.
10. Arapça Farsça ibareler, iktibaslar, atasözleri metin içerisinde eğik (italik) karakterlerle yazılmıştır.
11. *Divan* nüshasında şiirlerin başlığı yoktur. Şair/müstensih sadece gazellerin başına “İbtidâ-i Ğazeliyyât” başlığını eklemiştir. Metne “Murabba‘, Müstezâd, Müseddes” gibi başlıklar *Divan*'ın bölümlerini göstermek amacıyla köşeli parantez [] içinde tarafımızca eklenmiştir.
12. Metinde her şiirin vezni, şiire verilen sıra numarasının hemen altında yazılmıştır. Şairin tasarrufta bulunarak aruz ve(ya) dil gereği ünlü türetmesi

veya ünsüz türetmesi yaptığı yerlerde bu türetme kelimeye parantez içine alınarak gösterilmiştir: çeş(i)m. Şeddeli kelimelerin imlasında vezin esas alınmıştır. Vezin gereği yapılması gereken ünlü ulamaları orijinal metinde ayrı kelimeler hâlinde yazılmışsa alt çizgiyle birleştirilerek vezne dikkat çekilmiştir.

13. Farsça kelimelerdeki “vâv-ı ma’dûle”ler “v” işareti ile gösterilmiştir.

14. Metinde transkripsiyon işaretleri kullanılmıştır.

[DÎVÂN-I LUTFÎ]

[Na‘t]

-1-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 *Raḥmeten lil- ‘âlemînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ*
Nûr-ı çeşm-i ‘âşıkînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 2 *Zât-ı pâkiñ çün diyem es-şalatu ve’s-selâm*
Hubb-i kalb-i şadıkînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 3 *Şâh u hâkân-ı cihân cümle seniñ pâyıñda kul*
‘Âleme şâh-ı güzînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 4 *Dergeh-i Mevlâda red olunmaz kim olsañ şefî‘*
Enbiyâ-yı eşrefînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 5 *Kıl şefâ‘at eyle şefkat rûz-ı maḥşer Lutfiye*
Çün şefî‘ü’l-müznibînsiñ yâ Muḥammed Muştafâ

[Na‘t]

-2-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 *Ma‘den-i ‘ilm-i sehâsiñ yâ Muḥammed Muştafâ*
Mazhar-ı sırr-ı Hudâsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 2 *Halk hep zulm [ü] dalâletde kalurdu toğmasañ*
‘Âleme şems [ü] ziyâsiñ yâ Muḥammed Muştafâ
- 3 *Lâ diyen buldı nedâmet dü-cihân bulmaz ḥalâş*
Sen Resûl-i kibrîyâsiñ yâ Muḥammed Muştafâ

- 4 Ümmetiñ olmak taleb kıldı cemî'-i mürselîn
Eşrefin-i enbiyâsıñ yâ Muhammed Muştafâ
- 5 Kıl şefâ'at derd-i işyân-ile koyma Luţfiyi
Dü-cihân derde devâsıñ yâ Muhammed Muştafâ

[Murabba']

-3-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

Ey risâlet hâtemi fahr-i cihân
Bâb-ı luţfuñdur ümîd-i mücrimân
Maşşere kurdıkda Hâk a'zam dîvân
Kıl şefâ'at olmasun hâlim yaman

[II]

- [2a] Ey şefâ'at menba'ı sultân-ı dîn
Sensin ancak *rahmeten lil-âlemîn*
Ümmetiñ kıl her hatarlardan emîn
Kıl şefâ'at olmasun hâlim yaman

[III]

Ey kerem-kânı kerîmü's-şân kim
Senden özge var mı bir çârem benim
Şiddet-i nâra dayanmaz bu benim
Kıl şefâ'at olmasun hâlim yaman

[IV]

Ümmetiñden Luţfi kemter pür-günâh
Dilde fikr [ü] zikrim oldu âh vâh
Varıcak dergâhıña rûyım siyâh
Kıl şefâ'at olmasun hâlim yaman

[Murabba‘]

-4-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Ey nübüvvet şâhibi ey pâdişâh
Eylemişdir ümmetiñ seni penâh
Mağfîret kıl olmasun hâlim tebâh
El-amân ey faḥr-i ‘âlem el-amân

[II]

Vird [ü] zikrim budurur ba‘de’l-yevm
Dertliyim dermâna geldim ey ḥakîm
Yok sevâbım dâ‘imâ ‘işyân işim
El-amân ey faḥr-i ‘âlem el-amân

[III]

İşimiz her bir zamân cürm ü ḥaṭâ
Eylerim sultânıma gâyet ricâ
Bendeñi itme şefâ‘atden cüdâ
El-amân ey faḥr-i ‘âlem el-amân

[IV]

Ey şefâ‘at-pîşe-i mâh-ı cebîn
Sensin ümmîd[i] kuluñ Luṭfî hemîn
Eylerim ben her zamân âh u enîn
El-amân ey faḥr-i ‘âlem el-amân

[Na‘t]

-5-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Mübârek maḳdemiñ oldı ‘inâyet yâ Resûlallâh
Yetişdiñ ümmet-i âla hidâyet yâ Resûlallâh

- 2 Cihânı beyt-i ma‘mûr itdi Mevlâ zât-ı pâkiñden
Harâb oldu kamu küfr ü dalâlet yâ Resûlallâh
- 3 Cemâl-i âfitâbıñ pertev-i nûr-ı ziyâsından
Zemîne bahş olupdur pür-melâhat yâ Resûlallâh
- 4 Varup tâ Ka‘be-i pâk-i dergehe hâke yüz sürmek
Müyesser eylesün Mevlâ ziyâret yâ Resûlallâh
- 5 Bu Luţfî pür-günâhıñ mağfiret kıl rahm u şefkatle
Umar cümle ümem senden şefâ‘at yâ Resûlallâh

İbtidâ-i Ğazeliyyât

[Harfû‘l-elif]

-1-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Mâh[a] nisbet mi yaratdı seni dünyâda Hudâ
[3b] Şems-i hüsnüñi gören dir nedir anda bu ziyâ
- 2 Sînede *ihlâs*la bir kerrecik şarsam seni
Sûre-i *ve‘l-leyle* virmem nûr-ı vechiñ muţlakâ
- 3 İsmiñe *hâ-mîm ‘ayn-sîn-kâf* dirler ehl-i aşk
Sîneñe *ve‘t-tûr* menşûr-ı âyet *ve‘n-nâzi ‘â*
- 4 ‘Aynıña *nûn u ve‘l-kalem* kaşıñ rivâyetdir dehen
Ruhlarıñdan okusunlar cümle ‘uşşâk *ve‘d-duhâ*
- 5 Vechiñe *innâ feteħnâ* sürse (?) kim fethadır
Bu kemâl-ile saña cânın ider Luţfî fedâ

-2-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hâlimi takrîr it ol cânânıma şor ey şabâ
Raḥm ider mi nâle [vü] efgânıma şor ey şabâ
- 2 Bendesin âzâ[d] kılmaz mı ğam-ı hicrândan
Bu su'âlim var da ol sultânıma şor ey şabâ
- 3 Ber-ṭaraf derd-i ğam-ı hecri firâkı ber-ṭaraf
Yok mı raḥm nâle-i giryânıma şor ey şabâ
- 4 Haste-ḥâl oldum ümîd-i vaşl-ile bilmezlenür
Bir 'ilâc itmez mi var Lokmânıma şor ey şabâ
- 5 İştîyâkı şöyle çıkmaz hiç ḥayâli dîdeden
Çekerken sen bu dili ḥayrânıma şor ey şabâ
- 6 Luṭfî-i bî-çâre-i üftâde-i zârîñ gibi
Var mı yanmış 'aşkla akrânıma şor ey şaba

-3-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ben şîrîn-ṭab'ım gezüp gelsün deyiñ Ferhâd baña
Tâ elest ta'lîm-i 'aşkıñ n'eylesün üstâd baña
- 2 Ben tevekkül bâbına teslîm-i cân itdim ezel
'Avn [u] tevfik-i Hudâ her ḥâlde istimdâd baña
- 3 Bu hevâ-yı 'aşkıñ bir gün olur tebdîl olur
Dimeyiñ olmaz kılmaz bu ḥâl-ile irşâd baña
- 4 Âh çerâğ-ı 'aşk[ı] söndürdüm yedimle ben hele
Olmaz idi şî'r [ü] eş'ârım hele âbâd baña

- 5 Hâk te‘âlî ism-i Kahhârına mazhar eylesün
Çatdı bu esnâda Luţfî haylice ifsâd baña

-4-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Tabîb-i illet-i ‘âlemsin ey şûh-ı melek-sîmâ
Gelüp iclâl-ile bu haste gönlüm eylediñ ihyâ
- 2 Bahâr etdiñ dili eyyâm-ı teşrîf-i kudûmüñle
Eyâ ebr-i kerem sensin bahâr faşlı cihân-ârâ
- 3 Gidersin bezm-i ağıâra idersin nûş-ı mey anda
Gelüp ‘uşşâka eylersin hezârân nâz u istiğnâ
- 4 Beni zülfüñde cellâd-ı nigâhın çekse ger dâra
Zemîn-i kûy-ı ‘aşkıñdan kesilmez aqdamım aşlâ
- 5 Demişsin Luţfiye beñzer benim bir ‘âşıkım yokdur
Efendim işte ben var ‘âşık-ı zârın seniñ cânâ

-5-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Kaddiñ ey meh-pâre hoş serv-i hırâm olsun saña
[4a] Afitâb-ı burc-ı hüsniñ ihtişâm olsun saña
- 2 Deşne-i tîr-i nigâhıñla dem-â-dem sen benim
İçdiğiñ hûn-ı dilim gamze harâm olsun saña
- 3 Yetdi ğurbet cânâ hamd olsun olup ‘avdin karîb
Zevk-i şahrâ dost [u] ahhâb hep selâm olsun saña
- 4 Mîralay fes leşkerin ruhsârına tabur tabur
Perçemiñ çekmiş dimiş ka’im-mağâm olsun saña

- 5 İltifât etmek ile dilden inanmam Luṭfiyâ
Gelsün ol âhû çeş(i)m cânâne râm olsun saña

-6-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Şâh-ı nâzım serde perçem tuğ [u] tâc olmuş saña
Ruhlarıñda âb [u] âteş imtizâc olmuş saña
- 2 Şem'-i bezm-i şu'le-i dîdârına hep cem' olur
Her gece pervâneler nâr u sirâc olmuş saña
- 3 Gözleriñ sâ'ir düvelden bâc alurmuş kahr-ile
Ruhlarında bak kızıl elma harâc olmuş saña
- 4 İltifâtıñla harîr-i pîrâhen ahz eyleyüp
Ol kumâş-ı ma'rifet gelmiş revâc olmuş saña
- 5 Sînesin şarmış tabîb sîneñde yârañ üstüne
Luṭfi âh itme yeter çünkim 'ilâc olmuş saña

-7-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Baksun 'âlem dîde-i giryânıma yansun baña
Mihnet [ü] derd-i dil-i hicrânıma yansun baña
- 2 Çâr etrâfım 'adûv aldı Sitanbulda benim
İşidüp aḥbâb dil-i vîrânıma yansun baña
- 3 Ben yanarken gurbet elde dost [u] yârânum dahı
Söyle düşsün âteş-i sûzânıma yansun baña
- 4 Dağ-ı hüsnüm üstüne inmiş şehâbı dostlarım
Seyr kılsun dîde-i bârânıma yansun baña

- 5 Luṭfî görsün sûz-nâk nazmım disünler her suḥan
Ḥayf olmuş bir suḥan rindânıma yansun baña

-8-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Nâr-ı hecrim söyleyin mâh-veşlerim yansun baña
Görsün eflâke çıkan âteşlerim yansun baña
- 2 Derd ile hicrân ile sûzî ğazel tarḥ eyledim
Okusun ehl-i suḥan kardeşlerim yansun baña
- 3 Şîşe-i 'ârım kırup fâş itdi esrârım 'adû
Ey şabâ var söyle ol sırdaşlarım yansun baña
- 4 Bister-i ğamda kapandı kaldı dil ğurbetde kim
Gûş idüp hâlîm benim hâldeşlerim yansun baña
- 5 Luṭfiyâ bezm-i belâda nûş ider zehr-i 'adû
Bezm-i vahdet ba'de-zîn yoldaşlarım yansun baña

-9-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hâl-i siyâhım görüp siyâh olan ağlar baña
[4b] Her dem işi güci âh [u] vâh olan ağlar baña
- 2 Hâk-i pâye 'arz kılsam çekdüğüm miḥnetleri
Okuyunca 'arz-ı hâlîm şâh olan ağlar baña
- 3 Âsumân-ı dilde görse kim seḥâb-ı ğurbeti
Şad hezârân bedr-i ḥüsni mâh olan ağlar baña
- 4 Seng-i a'dâ tîr-i ğurbet dâĝ dâĝ itdi sînem
Görmeden bu hâlîme âĝâh olan ağlar baña

- 5 Luṭfiyâ ben hizmet-i pîrânda takşîr itmedim
Ol ‘azîzim post-nişîn dergâh olan ağlar baña

-10-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Lebleriñ zemzem disem olmaz mı yâ Kevşer saña
Raḥm-ı mâderde atılmış alibâ s     saña
- 2 N  r-ı vechiñ şu‘lesi t  td   cihânı ser-te-ser
Be  zemez bir kimse kim ey ruḥları a  mer saña
- 3   mze-i t  r-i nigâhın Z  l-i R  stemdir seni  
Burc-ı ḥ  sni  n bozma  a lâzım z  r-ı Ḥaydar saña
- 4 Fesden All  h  n seversen m  r-ı z  lfi  n   k  masun
Her görenler der budur ol k  k  li ejder saña
- 5 Bezm-i ḥ  sni  nden c  d   itme bu Luṭfi-i   keri  n
  nki virmiş Ḥa   cemâl-i devlet   skender saña

-11-

[f  ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ba‘z     dem y  r ile a‘d   olur ‘  lem bu y  
Yâr-ı a‘d   *laḥmike laḥm  * olur ‘  lem bu y  
- 2   b-ı r  y  n  la bozulmaz   nki ta  d  r-i ezel
Gâh muř  liḥ g  h kim şekv   olur ‘  lem bu y  
- 3 Herkesi  n   drini bilüp ḥa    ına eyle i‘tibâr
Ba‘z   ta‘b  r-i muḥ  l r  ‘y   olur ‘  lem bu y  
- 4 Ḥoř görüp kimseyle   lma iddi‘   m  sta  beli
Bu ma    m[1] ḥ  ř gören d  n   olur ‘  lem bu y  

- 5 Dime cânâ âb[1] âteşle barışdırmak muhâl
İmtizâc-ı mâcerâ hâlâ olur ‘âlem bu yâ
- 6 Bir kişiniñ dâd-ı Hâk mazhar düşünce serine
Kevkeb-i ‘akreb iken zehrâ olur ‘âlem bu yâ
- 7 Sırr-ı Mevlânâda irşâd olmağa sen Luţfiyâ
Ger bu dergâhda kişi pîrâ olur ‘âlem bu yâ

-12-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ârzûsın çekdügiñ ey dil kamer-‘at bu yâ
Zülfüne bend olduğıñ meh-pâre-i âfet bu yâ
- 2 Yâr şarâb-ı la‘liñi bûs eylemekdir maţlabım
‘Âşıkın bînende câm-ı bâde-i ülfet bu yâ
- 3 Ben niyâz itdikce sen nâz u sitignâ eylediñ
Bir şakâ itdim saña ey mâh-rû şohbet bu yâ
- 4 Bâde-i câm-ı lebiñ şun ‘âşıkıñ göñlüni al
Sâķi-i gül-çehre dilber teşneye ‘işret bu yâ
- 5 Luţfiyâ ‘indimde vuşlat bûseden maķbûldür
Bunca yıldır ey perî maţlûb olan vuşlat bu yâ

-13-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Düşme teşvîşe göñül Settâr sen senden ara
[5a] ‘Andelîb-i zâr-iseñ gülzâr sen senden ara
- 2 Her taraftan rahmet-i Raķmân-ı hikmet sendedir
Pür tefekkür kıl hele âşâr sen senden ara

- 3 ‘Avn-i Hâkla itmedin efnâ-yı mülke sen sefer
Nûr idi aşlñ yine envâr sen senden ara
- 4 Zâhidiñ tesbîh-i taklîdin görüp meyl eyleme
Zikr-i Hâkkı habbe-i ezkâr sen senden ara
- 5 Mürşidiñdir Ahmed-i Muhtâr bilürsin çünki sen
‘Ârif iseñ Lutfiyâ esrâr sen senden ara

-14-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Kıl tefekkür ‘âkıla nokşân sen senden ara
‘Aql [u] fikri cem‘ kıl mîzân sen senden ara
- 2 Evvelinden sen benimle istişâre itmediñ
Düşme istifsâre bul ‘irfân sen senden ara
- 3 Kendi kendiñ başladıñ fikr itmediñ encâmını
Başkadın olmaz meded dermân sen senden ara
- 4 Doğru şöyle böyle mi şu vaktide insâniyet
Fikr kıl bir kerre bak insân sen senden ara
- 5 Lutfiyâ aşhâb-ı ihsân u kerem ammâ kim lîk
Hâşılı her vech-ile ihsân sen senden ara

[Murabba‘]

-15-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Bir revîş handân ile geçdiñ merâk oldu baña
Sîneme çok yaralar açdıñ merâk oldu baña
Nâzla reftârlar saçdıñ merâk oldu baña
Hâşılı a‘dâ-şîfat geçdiñ merâk oldu baña

[II]

Tıfl iken destimde idiñ ben ‘alâka itmedim
Kurtarurum çâh-ı berzahdan diyüp aldanmadım
Hüsni hâliñ söyledim maşşûbuña dil kıanmadım
Hâşılı a‘dâ-şifat geçdiñ merâk oldu baña

[III]

Tek şu berzahdan halâş olsun didikce ben seni
Gâlibâ sen kendüñe üftâde zann itdiñ beni
Böyle bed-hû yok idi sende sen öğrendiñ yeni
Hâşılı a‘dâ-şifat geçdiñ merâk oldu baña

[IV]

Luţfi ile sen söyle var mı bunda bir maţlab baña
Hâl-i zârıñ ‘arz iderdiñ rûz ile her şeb baña
Şimdi kim bilmem nedendir derd-i kıahrıñ hep baña
Hâşılı a‘dâ-şifat geçdiñ merâk oldu baña

[Harfü’l-bâ]

-16-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Ol fitne-i düzdîde-nigâh nâzına şahib
- [6b] Âyîne gibi sîne mi var aña münâsib
- 2 İt gibi ser-i kûyuñı ağıâr tolaşırken
Bir taş atacak gûşe bulunmaz mı ‘acâyib
- 3 Rakş eyleyeli ‘aşk dile itdi sirâyet
Çelpâre gibi defde çalan var dil-i râğıb
- 4 Meclisde görüp nâz-ı leţâfetle o şûhı
Müftü oğı şanup çekdi kenâra anı nâ’ib

- 5 Şadrını döküp yer yer açup sînede zaḥmı
Ölse yeri var Luṭfî de erbâb-ı münâşib

-17-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ḥasret-i rûyîñla dilber dil-ḥarâb itdiñ bu şeb
Eşk-i çeşmim dem-be-dem nûş-ı şarâb itdiñ bu şeb
- 2 Sensiz ey meh-pâre künc-i zûlmet içre şubḥa dek
Ḥasret-i ruḥsârîñ ile terk-i ḥvâb itdiñ bu şeb
- 3 Sâkıyâ ‘uşşâk[ı] bezm-i ğamda koyduñ gelmediñ
Bizde çeşm[i] âb-ı mey cism[i] kebâb itdiñ bu şeb
- 4 Ḥüsn-i yâr kıl-k-i vaşfımla tamâm itdim hele
Bir hilâl iken o bedr[i] mâhtâb itdiñ bu şeb
- 5 Luṭfiyâ her bir daḳîka biñ yıla olmuş bedel
Cümle aġyâr-ı ğamı bir bir ḥesâb itdiñ bu şeb

-18-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Bâ-ḥuşûşâ böyle bir ḥûrşîd-i nûrânî hicâb
Şaḥibi doğmuş şerefden ‘âlem üzre âfitâb
- 2 Ḥâk-i pâ-y-i yâre vardım eyledim aşlın su’âl
Bin hicâb-ile canânım virdi aşlından cevâb
- 3 Semti bâb-ı Edrine semti imiş ol dilberiñ
Eylemiş kendin duḥâncı şan‘atıyla intisâb
- 4 Âb-ı rûyım şarf idüp bir bûse maṭlûb eyledim
İtdi elṭâfıyla ma‘mûr göñlüm ol devlet-me’âb

- 5 Necm-i ikbâlin Hudâ her gün fîrûzân eylesün
Luţfî-i bi-çâreniñ itsün du‘âsın müstecâb

-19-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Gerçi baña rahm itdi bir vechle ol hûb
Ammâ der-i ağıârda çok eyledi maḥcûb
- 2 Bizler olalım ed‘iye-i medḥin [ile] meşgûl
Bir gün olur elbetde ider rahm o maḥbûb
- 3 Medḥiñden elin çekmez idi ‘âşık-ı zârîñ
Terkîb-i manzûmede ger olsan mektûb
- 4 Virdiñ idi dilber baña yüz bûseye taḥvîl
Olsun vir iki bûse o medyûnuña maḥsûb
- 5 Raşt mıdır ‘uşşâkına meftûnuñ olalıdan
Luţfî dil-i giryânım olur mânende-i Ya‘kûb

[Ḥarfî‘t-tâ]

-20-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Kudûm-ı hâk-i pâ-y-ı ḥâzık[a] ey dil semen-sâ tut
[7b] Anıñ teşrîfini bezm-i muḥibbâna dilârâ tut
- 2 Siyâh-pûş olsa da her mihr-ruḥsâr ḥatt-ıla cânâ
‘Alâka başkadır bezm ehlini bunda müheyyâ tut
- 3 Kadem-rencîde olmaḡdan kaçınma râḥ-ı sevdâda
Gel ey dil hâk-i pâ-y[ı] gör yâr-i beyt-i ‘ulyâ tut
- 4 Peyâm-rîz-i vefâdan çekme el bezm-i küsûr tutma
Eliñde sâğar-ı zerrîn[i] sâkî mâl-a-mâlâ tut

- 5 Gelüp ihyâ iden dil-mürde bezm-i Luṭfî şâdîdir
Zuhûr-ı mu‘ciz-i hâmeñ licâmın perver-ârâ tut

-21-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Nihâl-i kâmetim yâ itdi derd-ile belâ ğurbet
Saña islâm olanlar olmasun kim mübtelâ ğurbet
- 2 Hele ‘âķil olanlar hânesinden çıkmasun aşla
Gelüp de olmasun hergiz seniñle âşinâ ğurbet
- 3 Olur zevķ-i şafâ ğurbetde derse belki bir kimse
O bir divânedir bilmez seni zâlim cefâ ğurbet
- 4 Na-çâre âb [u] ni‘met ver kıomaz göñlünce insânı
Elimden gelse itmezdim seniñle merhabâ ğurbet
- 5 Yeter el virdi ğayri şabr u tâķat kıalmadı tende
Saña etsün bu Luṭfî derdmendiñ elvedâ ğurbet

[Müstezâd]

-22-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

[mef‘ûlü fe‘ûlün]

- 1 Dâvûd Paşaya biz yine itmekde ‘azîmet
Bilmem ki ne hikmet
- 2 Fıkr eyleme gel oldu sebeb âb ile ni‘met
Hem rızķ ile kışmet
- 3 Pervâne gibi cânın atar bölük emîni
Bu şem‘a-i bezme
Zâbiṭleri âh virmedi bî-çâreye ruḥşat
Dil olmadı raḥat

3 Bu meclise teşrifi de ¼aşûr eyledi Râtib
Bilmem ne ‘acâyib
Ehl-i suhenniñ ¼adrini bilmez mi ki ol zât
Bilse gelür elbet

4 Pek sevgilidir ehl-i şi‘r-i ¼adr yanımda
Eflâke berâber
Bağ olmaz imiş fırça her dilde muhabbet
Gösterdi işâret

5 Farğ eyler isen Luţfî seniñ sözde sebâtıñ
Ğâlib bilür ol
Olmazdı eger olsa şi‘rinde nezâket
Olmazdı selâset

-23-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

1 Ruĥuñ güldür şehâ bülbül-zebânım gûş-ı efğan it
[8a] Yeter her dem beni ağlatduğıñ bir kez de ĥandân it

2 Vişâliñ ârzû eyler gönül her rûz u şeb cânâ
Beni gel nâ-ümîd itme kerem kıl vaşla şâyân it

3 Kesüp ĥâr-ı rakîbiñ pâyını ey ğonce at taşra
Bu şeydâ-yı dil-i zârıñ begim ĥâneñde mihmân it

4 Seniñ ruĥsârıña âşüfte ‘âlem ey melek-simâ
Ne cânlar cem‘ olur cânâ hele bir kerre dîvân it

5 ¼uluñdur Luţfî zârıñ dûr ¼ılma bezm-i vaşlıñdan
Efendim işde geldim ben ne emriñ varsa fermân it

[Ḥarfü's-sâ]

-24-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Muhabbet itmege dildâr bir maṭlab olur bâ'is
Temâşâ-i cemâle bûse-i ğabğab olur bâ'is
- 2 Bizi ta'n itmesün kimse görüp aḥvâl-i etvârım
Ne çâre mah-rûlar sevmeye meşreb olur bâ'is
- 3 N'içün ser-keşlik eyler yâr diyüp aġyâr ta'n itmeñ
Muhabbet itmege bir ber-çide dü-kevkeb olur bâ'is
- 5 Seniñ gülgüne-i şaḥbâña ḥâcet yokdur ey sâkî
Bizi mest etmege bir şûḥ-ı aḥmer-leb olur bâ'is
- 6 Düşüp bâğ-ı ḥayâl-i gülşen içre rûz [u] şeb Luṭfi
Benim feryâdıma ol ğonce-rûlar hep olur bâ'is

[Ḥarfü'l-cîm]

-25-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Kâmetiñ emşâl yokdur yâsemenden başka hîç
[8b] Mişli yok reftârınıñ serv-i çemenden başka hîç
- 2 Sünbüle teşbîḥ itmek olmaz 'anber-kâkülün
Beñzemez bir şey cihânda feslegenden başka hîç
- 3 Şaḥn-ı gülzâr olsa ġurbet ismine ġurbet dinür
Kişiye ḥoş gelmemişdir öz vaṭandan başka hîç
- 4 Çok dilâver tıfl[ı] dil-bend eylemeñ çün zülfine
Sa'y kıldı bulmadı mümkün senden başka hîç

- 5 Luṭfîyâ pehlûya çekmiş var mı ol meh-pâreyi
Ol hilâli pîrehenden ğayri benden başka hiç

-26-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Pend ü nuşhum bilmen yâre naşîhat vây ne güç
Tek feyz bulsun diyü bî-hûde ğayret vây ne güç
- 2 Geçmesün bir kez kemend-i zülf-i yâre gönlümüz
Zencir-i zülf-i dilârâdan selâmet vây ne güç
- 3 Hâsreti hüsni-zîyâ leyle bıraksun 'âşıkın
Olsun ağyâr ol perî-zâd ile halvet vây ne güç
- 4 Zaḥm erişdi cânıma tîr-i nigâh-ı yârdan
Hey meded yâ Rab devâsîz derde şîḥhat vây ne güç
- 5 Bezm-i meyde Luṭfîyâ zevk-i şafâ eyler iken
Ol perîniñ itdigi etrâfa işâret vây ne güç

[Ḥarfü'd-dâl]

-27-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey şanem ögmüş yaratmışdır seni Rabb-i mecîd
[9a] Yokladım 'ilm-i nücûm [u] âḥteri baḥtın sa'id
- 2 Seyr-i Sa'd-âbâd gezdirmek murâdımdır seni
Kıl taḥammül ey civân olsun hele eyyâm-ı 'îd
- 3 Faşl-ı eyyâm-ı bahâr-âsâ gelüp bu 'âleme
Ser-be-ser kıldı mu'aṭṭar ğonce-i bâĝ-ı ümîd
- 4 Sen dahı pek küçücüksin dâyesüz gezme şaḥın
Bezm-i vaşlıñdan begim ağyârlar olsun ba'id

- 5 Medhine bâ-gülde Luṭfî çok ğazel tarḥ eyledi
Şöyle bil kim oldı her bir beyti bir beytü'l-kaşîd

-28-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ğurbet elde gönli âvâre olmuşum yâ Rab meded
Bülbülüm gülden cüdâ-zâr olmuşum yâ Rab meded
- 2 Derd-ile hicrân-ile miḥnet meyin nûş eyleyüp
Şad-hezârân mest-i huşyâr olmuşum yâ Rab meded
- 3 Naḥl-i derd-i iftirâḳ[a] bî-günâh Manşûr gibi
Zencir-i a'dâya ber-dâr olmuşum yâ Rab meded
- 4 Gül bilürdüm kendimi akrân [u] emşâl içre kim
Gülşen-i dehr içre pür-hâr olmuşum yâ Rab meded
- 5 Âh n'îçün bilmem eḥibbâ bakmaz oldu yüzime
Yâr içinde şöyle aġyâr olmuşum yâ Rab meded
- 6 Cem' olup a'dâlar itdi şöyle bir kundâġ kim
Luṭfiyâ dil pür-'alev nâr olmuşum yâ Rab meded

[Ḥarfü'z-zâl]

[Murabba']

-29-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

Lebleriñ ey şûḥ-ı nâzım âb-ı Kevşerden lezîz
Şerbet-i la'liñ efendim câna sükkerden lezîz
Kâkül-i müşġîn dilber misk [ü] 'anberden lezîz
Lebleriñ ey şûḥ-ı nâzım âb-ı Kevşerden lezîz

[II]

Pek begendim gördüm meh-pâre-i nâzûk-meşrebiñ
‘Ârıziñ gül la‘l mül elmâ-yı misket ğabğabıñ
Bâde-i gülgûndan rengîn durur reng-i lebiñ
Lebleriñ ey şûh-ı nâzım âb-ı Kevşerden lezîz

[III]

Gerdân-ı kâfûruñ üzre çîn-i zülfiñ bîşede
Şanki sünbüller açılmışdır bir elmâs şîşede
Dem-be-dem ol meclis-i meyhâne-i endîşede
Lebleriñ ey şûh-ı nâzım âb-ı Kevşerden lezîz

[IV]

Bâde-i âb-ı lebiñ beñzer şarâb-ı miskete
Oldı dil tezyîn teşrifiñle bezm-i ‘işrete
Mest kıldıñ Luţfi-zârın koydıñ özge hâlete
Lebleriñ ey şûh-ı nâzım âb-ı Kevşerden lezîz

[Harfû’r-râ]

-30-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey perî âb-ı lebiñ ‘âşıqlarıñ ihyâsıdır
- [9b] Didiler var sen de nûş it ol kerem deryâsıdır
- 2 Hâl-i zârım kim benim şöyle dîger-gûn eyleyen
Nîm-nigâh gûşe-i ebrûsınıñ îmâsıdır
- 3 ‘Akl [u] fikrim târumâr eyler görünce zülf-veş
Şîve-i reftâr-ı nâzûk nâz [u] istiğnâsıdır
- 4 Çok ğazel tarh eylediñ kilik-i suhan sen nev-be-nev
İtdigin İstanbul içre hep güzel ğavğâsıdır

- 5 Nev-bahâr-ı gülşen-i zîbâ-cemâl[i] medh kıl
Gönceler nahlinde her dem Luṭfî gül şeydâsıdır

-31-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Şûh-ı mümtâzım cemâliñ bağçe-i me’vâ mıdır
Kaşlarıñ yâ kirpügiñ ok kâmetiñ Tûbâ mıdır
- 2 Fesden ey meh-rû dökülmüş perçemiñ ruhsârıña
Ol gül-i reyhân mı yoḥsa sünbül-i zîbâ mıdır
- 3 Yâ meleksin yâ hû gılmân ya perî bu ḥüsne
Bilmedim insân içinde bir melek-sîmâ mıdır
- 4 ‘Ârıziñ nûr-ı tecellî ruḥlarıñ mâh-ı münîr
Ol şeb-i gîsûlarıñ kim leyle-i İsrâ mıdır
- 5 Yek nazarda ‘andelîb-i zâr dil düşdi saña
Söyle Mevlâ ‘aşkına ḥüsniñ gül-i ra’nâ mıdır
- 6 Luṭfiyi âb-ı leb-i la‘liñ güzel mest eyledi
Lebleriñ şahbâ-yı terdir ğabğabiñ mînâ mıdır

-32-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Seniñ ḥüsnüñ efendim bâğ-ı dehr içre gül olmuştur
Nidâ-yı len terânîden nigâhım bülbül olmuştur
- 2 Ne kadar bakmağa ol ḥüsn-i ‘âli-şânıña bir ceys
Gelüp kurmuş otağı ğabğabında fülful olmuştur
- 3 Dil-i dîvânemi zencîre zülf-bend iden cânâ
Bugün seyr itdigim bî-raḥm [u] zâlim kâkül olmuştur

- 4 Perîşânî-i cân [u] gönîlümü mecnûn iden hâlâ
Ser-i sevdâ-zede zülf-i hevâ-yı sünbül olmuşdur
- 5 Zamân-ı meydân-ı nazmımda Haydârım ki ben Luţfî
Elimde Zülfikârım kilk ıtab‘ım Düldül olmuşdur

-33-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Nihâl-i sâye-bân-ı kâmetiñ kadd-i kıyâmetdir
Efendim gülşen-i hüsnüñdeki zînet ne zînetdir
- 2 Ki zîrâ söyleden bülbül gibi kilk-i suhan-zârı
Kemâl-i i‘tibâr-ı vech-i gülşen-i le‘âfettir
- 3 Hâkîkatde bu bezm-i meyde sâkî ehl-i ‘uşşâka
Dem-â-dem sükker-i la‘l-i lebiñ şunmak sehâvetdir
- 4 Tûlû‘-ı mazhar-ı nûr-ı cemâl şevk-i dünyâya
Hemân mir‘ât-ı ‘ibretdir ‘aceb esrâr-ı hayretdir
- 5 Ne âlâyîş cemâliñde olan âlâyîş-i tertîb
O zîrâ ehl-i ‘aşka maḥz-ı ilḳâ-yı meserretdir
- 6 Didi vaşlım saña va‘d eylesem olmaz mı ey Luţfî
Didim olmaz disem olmaz efendim câna minnetdir

-34-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Efendim zât-ı ‘âlî-şanıñızdan bir ‘adâletdir
[10a] Güzeller bûse ihsân eylemek ‘uşşâka ‘âdetdir
- 2 Felekler vech-i nûruñdan hicâb eyler seniñ cânım
Bürûc-ı tal‘at-ı hüsnüñ cihâna şems-i âfetdir

- 3 Bu asretlik yeter abra taamm l kılmadı ğayri
Gönül asret gözüm asret tenimde c nda asretidir
- 4 Ser- -p  dehr t tm şdır Fel t nlar gibi ş n n
Nigâh-ı anerinden Z l-i Rüstem belki dehşetdir
- 5 Girüp p kize-i ruhsâra düşürmek mur dımıdır
O b ğıda biten Lu f  hem n me'v -yı cennettir

-35-

[mefâ' l n mefâ' l n mefâ' l n mefâ' l n]

- 1 D -eşm-i intiz rım  h muabbetden keremdendir
Tab bim z r [u] giryânım ' l c-ı b -hikemdendir
- 2 K zandırıd n başa gerçi yolu nda çok belâ endûh
Ne arc itdimse minetden kuş r-ı nakd k semdendir
- 3 es b-ı ebced-i vaşlın iderken tâli'im gördüm
N c m-ı M şter  Z hr ya ma'il p r-şiyemdendir
- 4 a -ı ruhsâr-ı y r[1] k tib-i levh-i kalem görmüş
Dimiş a t-ı cel  l kin o  l nakş-ı raķamdandır
- 5 Am n  h [u] fiġ nım n lişim Lu f  viş li nde
Ric lar hep rak be va'd-i vaşl n  dememdendir

-36-

[f ' l t n f ' l t n f ' l t n f ' l n]

- 1 Ba a z l n n z-ı 'aşkından muķaddem gösterir
Gerçi 'aşkı dilde t ze olduġ n kem gösterir
- 2 Kim senin 'aşkında eski  olcılar  ollar seni
 ol  ol olmuş her biri başında dirhem gösterir

- 3 Gelmedi mîzâne ölçülmekdedir endâzede
Kâle-i ikmâl-i ‘aşkı dilde mübhem gösterir
- 4 Ğamze-i ğammâzdan ol mâh kıatre kıatre eşkini
Bezme gelse dîdeden üftâdeye nem gösterir
- 5 Va‘d-i vaşlın görmemiş işitmemiştir kimseler
Söz yeri geldikde Luţfî luţfîni ğam gösterir

-37-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Saña üftâde hayrân oldığım dilden bilişcekler
Anıñçündür begim böyle gidişecekler gülüşcekler
- 2 Kenâr-ı şofra-i meyde vişâliñ va‘desidir hep
Ser-i kûyında ağıâr efendim incidişcekler
- 3 Seni hergün der-âĝûş itmede elbetde var mûcib
Lebiñle la‘liñi bezm-i muhabbetde emişcekler
- 4 Bahâr-ı köhnedir gül eskidir bâĝında sîrâbla
Öperken gerdânıñ bende nedir sende silişcekler
- 5 Hezârân nâz nâz-ı kebg-i refîârıyla sultânım
Görünce Luţfî-i bî-çâreye toĝrı s.kişcekler

-38-

[fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlün]

- 1 Geldi hattıñ zülfe yol ver pâsbânlıktan geçür
[10b] Tal‘at-ı ruhsâr-ı mâhım sâye bânlıktan geçür
- 2 Şârbân-ı ‘aşk çekerken hâliñi kıatar kıatar
Yerme nâzıñla kerem kıl kârbânlıktan geçür

- 3 Her gün ‘azm-i gülsitân itmek ‘acâyibdir seniñ
N’ola bir yol yolunu sen feslegânlıktan geçür
- 4 Muşhaf-ı hüsniñe rağbet eylesün ‘âşıqların
Verme bî-hûde revâc-ı câvidânlıktan geçür
- 5 Rişte-i ‘aşk dizüp Luţfî dür-i nâ-süfte
Nev-‘arûs-ı nazm[1] semt-i ‘ârifânlıktan geçür

-39-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Aldılar yârim beni ağıyâreler ağlatdılar
Ben gibi anlar nice bî-çâreler ağlatdılar
- 2 Şormayın hecr-i bükâlarla benim maḥsunluğum
Bendeñi ağıyâre-i mekkâreler ağlatdılar
- 3 Hâl derûnından biraz nakl itdiler meclisde dün
Hâl-i meh-veş haste-i bî-çâreler ağlatdılar
- 4 Hâliñi bûs itmege varmış yanaşmışdım bu şeb
Çok ma‘zeret¹ virdi zülf-i qaralar ağlatdılar
- 5 Luţfiyâ bahs itdi gurbetde firâk-ı ḥasretin
Bî-merâḥim bî-vefâ dildârlar ağlatdılar

-40-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Nizâ‘-ı zulm ḥaqqımda idüp bi-ḥad cefâ-cûlar
Teşâḥub eyler olsa ḥükm-i Mevlâ anı qarşular

¹ Kelime metinde (مضرّد) şeklinde yazılmıştır.

- 2 Füsûnger fitne-i a‘dâlarım qabil mi teşhîre
Bu idi rûz [u] şeb itdikleri fikr-ile ârzûlar
- 3 Medîne mevnîde (?) hîç vaşfa lâyıq kalmadı kimse
Ne qara günlere kaldık diyü aqlar suhan-gûlar
- 4 İşitdikde bu hâl-i dost bendeñ yaş çeşminden
Döküldi gülşen-i ruhsâra dâne dâne incüler
- 5 Efendim Luţfî ider ‘âlem saña her qande ‘azm itseñ
İstese vaşf-ı evşâfîñ durur belki aqan şular

-41-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Bu bezme begim sen gibi bir sâqi gerekdir
Ref‘ eyleyelim miñneti dilden bu felekdir
- 2 Men‘ eyler iken sevmeyi mañbûb dil-i zâhid
Bir görmekle ‘âşıkıñ olmaq ne demekdir
- 3 Qaldırma felek gerdânı kâfûr görince
Elbet dedirir cânım efendim börekdir
- 4 Gül gonceleri gülşen-i hüsniñde dururken
Sünbül müdür ol zülf-i siyâhıñ ne çiçekdir
- 5 Bu hey’et ile görmedim Luţfî cihânda
Bu deyr-i muhabbetde bunuñ misli melekdir

-42-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Hayâl-i bezm-i ruhsârıñla âhım naql-i ser-keşdir
[11a] Baña İstanbul içre seyr-i gül zencîr-i âteşdir

- 2 Saña ben şem‘a-i aşlı efendim zâta gösterdim
Seniñ şem‘ diyü ârzû etdigiñ hâlâ münakkaşdır
- 3 Başıldı gerd-i külfet zan iderdim hâtır-ı eşkimle
Ğubâr-ı hâtırı her yerde teskîn eyleyen reşdir
- 4 Tayanmaz kaatre-i dil şöyle yandı âteş-i nâra
Raķîb-i bed-liķânın sözleri deryâ-yı âteşdir
- 5 Hünerdir imtizâc-ı ehl-i irfâna sebeb zîrâ
Hemân Luţfî rızâ-yı râhîde ancak tabân-keşdir

-43-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Her dem ey meh-pâre vechiñ hûblar içre şân alur
Kahramân-ı tîğ-i ğamzeñ ‘aşıkândan kan alur
- 2 Dilberâ hûrşîd-i ‘aşkıñ şu‘lesinden pây [u] ser
Cism-i ‘uşşâķı efendim âteş-i sûzân alur
- 3 Tîğ-i ğamzeñ zehr ile zağlar gezerken ben seni
Zan iderdim yâr degil aġyârlardan cân alur
- 4 Geçdi dirdim tıfl-ı nâzım nâz [u] istignâydan
Geçmemişdir göñle ‘uşşâķı gelür her ân alur
- 5 Vuşlatı luţf-ile mesrûr eylesün de Luţfiyâ
Ġam degil alsa da aġyâr degil cânân alur

-44-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Nigâh-ı çeşm-i cerrâhiñ dil-i ‘uşşâķa neşterler
Devâ-yı ‘âcizin bilmez de durmaz sînem hançerler

- 2 Hâyâl-i nâkş-ı rûyuñla göñül her rûz [u] şeb cânâ
Açup dersi kitâbı şâhidî-i ‘aşk ezberler
- 3 Efendim vaşla dâ’ir bir şekercik çekindik akdem
Bugün nûş eylesek ol la‘l-i lebden âb-ı Kevşerler
- 4 Bize va‘d eylediñ sen şehr-i vaşlıñ câh-ı manşûba
Döner mi va‘dden hîç mülk-i hüsn-i şâh olan erler
- 5 Bu şeb mesrûr-ı luţfun olmasıcün bezme ‘azm itsen
N’olur şahbâ-yı lebden şunşan‘uşşâkıña sâğarlar
- 6 Der-i cânâna Luţfî hâl-i zâr-ı iftirâkından
Şikâyet yollı hâl ‘arz eyler iken hâme kan terler

-45-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Gülşen-i dehr içre ey gül sen gibi ra‘nâ mı var
Kâkül-i sünbül cemâliñde kızıl elma mı var
- 2 Gerden-i kâfûrdan emdim lebiñ ruhsâr[a] dek
Bister-i vaşlıñda sekr-i şâğar-ı mînâ mı var
- 3 Bâde-i gül-gûn-ı la‘liñ cânâ cân-bahşında kim
Zemzem-i âb-ı hayâtıñda begim kimyâ mı var
- 4 Beyt-i hüsnüñ ‘âşıkıñ çünki ziyâret-gâhıdır
Dahı andan başka söyle Ka‘be-i ‘ulyâ mı var
- 5 Gülşen-i hüsnîñde bülbül Luţfiden gayri begim
Zâr [u] efgân eyleyen bir bülbül-i şeydâ mı var

-46-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Dîde-i hüsnuñ seniñ dilber hem ağlar hem güler
[11b] Şîve-i derdin beyân eyler hem ağlar hem güler
- 2 Karşu karşu cenk içün müjgânlar çekmiş tabur
Sulh içün gelmiş siyâh gözler hem ağlar hem güler
- 3 Sîne-i ağıyardan almak intikâmın şânıdır
Ğamze-i destindeki hançer hem ağlar hem güler
- 4 Çın seher zülfüñ nisâr eyler cemâle devr gibi
Gâh kurur gâh gelür ol ter hem ağlar hem güler
- 5 Luţfi var olsun lebin ihsân idüp bûs eyledim
Sonra bakdım kâmet-i 'ar'ar hem ağlar hem güler

-47-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Kahramân-ı ğamzeler Sâm [u] Nerîmân gezdürür
Çeşm-i cellâd sîne-i 'uşşâka müjgân gezdürür
- 2 Âh o zâlim merhametsüz bî-vefâ 'âşıklarım
Zülf-veş her şubh [u] şâm hâl-i perîşân gezdürür
- 3 Bunca demdir gezdüğüm hiç kimseler dağılmasun
Gezdürürse gurbet elde beni bir cân gezdürür
- 4 Tâ ezel mâ'il olup bir gonce-i ra'nâya kim
Gülşen-i dehr içre hâlâ tab'-ı nâlân gezdürür
- 5 'Ârz-ı hâller eylemişler Luţfıyâ bilmem suçum
Çok 'adu ahkâm içün hakkımda fermân gezdürür

-48-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Câmi'-i Tophânede bir kaşı yâ oynar güler
Ağladur üftâdesin ol dilberâ oynar güler
- 2 Nâr-ı 'aşk-ı hecr-i dilde eyledi serde zuhûr
Ben yanarken âh o zâlim bî-vefâ oynar güler
- 3 Lezzet-i la'l-i leb âb-ı hayâtdır 'âşıka
Lîk şunmaz teşneye eyler cefâ oynar güler
- 4 Ol oyunbâz oynadır dünyâyı çünkü kendisi
Şîve-i nâz [u] niyâza mübtelâ oynar güler
- 5 Cebhesi hûrşîd-ile Luţfî hemân cünbüşlenür
Dîdesi bir âyîne-i 'âlem-nümâ oynar güler

-49-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey şanem kaddiñ elif ebrûlarıñ hem yâ mıdır
Ruğlarıñ gül saçlarıñ bir sünbül-i zîbâ mıdır
- 2 Cebheñe nûr-ı tecellî hüsnüñe mâh-ı münîr
Der gören nâzûk lisânıñ bülbül-i gûyâ mıdır
- 3 Ya meleksin ya perî ya hûrîsin bu hüsnle
'Ârızıñ ey mâh-peyker cennetü'l-me'vâ mıdır
- 4 Bâğ-ı cennet içre hûriler saña âşüftedir
Nağl-ı servi kâmetiñ me'vâdaki Tûbâ mıdır
- 5 Bûse-i leb bahş eyleyüp serhoş kıldıñ Luţfîyi
Söyle sâkî sükker-i la'l-i lebiñ hamrâ mıdır

-50-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Benim bu derd-i âhımdan zemîn u âsumân ağlar
[12a] Feleklerde melekler işidüp de her zamân ağlar
- 2 Bu derde başka bir derdi kıyâs itmek ne mümkündür
Görüp kurb[et]ligim cânâ hemân cân-ı cihân ağlar
- 3 Yetişmez mi bu hasret gayri yâ Rab 'abd-i nâcîze
Baña bahş itdiğin pâkîze duhter nev-cevân ağlar
- 4 Bu şeb gördüm hezâr-ı zâr ile o tân-ı ma'nâda
Gelen yâd eyleyüp feryâd ider de âşiyân ağlar
- 5 Erişmezse eger lûtfuñ bu Lutfî-i zâra yâ Rab
Görüp hâl-i perîşânım bütün ehl-i âsitân ağlar

-51-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Seniñ zülfüñ perîşân olması bâd-ı seherdendir
Benim nûş itdigim şahbâ-yı hamrâ hep kederdendir
- 2 Lebiñ ba'zı 'asel derler degildir diyü bahş itdim
Degil ebyâz bağıñ ol renk kırmızı şekerdendir
- 3 Halâşa çâre olmaz dil dolaşdı zülf-i dildâra
Benim bu çekdigim miñnetler ol kalb-i hâcerdendir
- 4 Hüner kesb itmek isterseñ eger 'âlemde ey zâhid
Hele ehl-i hüner kadar beni bilmeklik hünerdendir
- 5 Bizi dahl² eylemiş vâ'iz diyü çekme te'essüf sen

² Metinde (داهل) şeklinde yazılmıştır.

Eger ta'n eyler olsa Luṭfî ol ehl-i şererdendir

-52-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Efendim ṭal'at-ı ḥüsnüñ cihâna şanki âfetdir
'Aceb âyîne-i ḥayret 'aceb mir'ât-ı 'ibretdir
- 2 Zemîn [ü] âsumân mihr [ü] mâh bilmediñ geçdiñ
Kişi öz nefsinı bir ḥoşça bilmek câna minnetdir
- 3 Seni her bir gören ḥurî vü ḡilmân saña 'âşıkdır
Var ise ol nihâl-i kâmetiñ Ṭûbâ-yı cennetdir
- 4 Bu dehre bir gülistân ḡonce-i zîbâ-yı tersin sen
Saña çok bülbül-i şeydâ dil-i nâlân ḥasretdir
- 5 Ḥicân olsañ süvâr-ı esb-i nâza şûḥ-ı mümtâzım
Miyân-ı 'ind-i 'uşşâk içre kim Luṭfî 'inâyetdir

-53-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Nev-bahârân-ı cemâliñ şöyle tezyîn itdiler
Bezm-i Cem İskenderâna resm-i âyîn itdiler
- 2 Şevk-i ruḥsârın zemîn [ü] âsumâna şaldı nûr
Her gören ol âfitâb-ı ḥüsne taḥsîn itdiler
- 3 Leşkeri ḥâlîñ ḥesâb itmek şehâ mümkün degil
Kâtibânlar şöyle bir orṭuya taḥmîn itdiler
- 4 Yâr zenaḥdânîñ kimi zindâna teşbîḥ eylemiş
Ba'zılar 'âşık dilin defn itmege sin itdiler
- 5 Bilmeyüp derdim bu ḥalk beyninde şöyle Luṭfiyâ

Tâze-i İstanbula Ferhâd [u] Şîrîn itdiler

-54-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Zâhid-i bed-nâm kıapsun der iken meyhâneler
[12b] Pârelemişler âşasın başında hep mestâneler
- 2 Zâbt olursa zülf-i yârda zâbt olur yoksa kim
Zâbt olunmaz zencîr ile 'âşık-ı divâneler
- 3 Şem'a-i dîdâr ile yandım bu şeb şâm u seher
Yanmak öğrensün gelüp benden bakup pervâneler
- 4 Dem-be-dem kân ağlar oldum şasret-i hûsnûñ ile
Bahır-ı çeşmimden akıtdım şöyle gevherr dâneler
- 5 Beklemezdim pâdişâh virse şadâret manşıbın
Bekledir Luřfî baña İstanbull cânâneler

-55-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Bezm-i rindân içre bâb-ı ğam açılrsa dem kıapar
Dest-i sâķîden tolu şahbâyı dil her dem kıapar
- 2 Zîr-i fesden çıkmasun şakla Mevlâ 'aşķına
Şu'le-i hûşîd-i ruhsârıñ siyâh perçem kıapar
- 3 Ey perî hûsnûñ görüp zâhîd vişâl ister imiş
Vaşla şâyân ben dururken şûfî bilmem nem kıapar
- 4 Bâğda ey gül yatma h'âb virmesün çeřmiñ seniñ
İncinür penbe vücûduñ ğın-i zülfüñ nem kıapar
- 5 Açma râzın bed-likâ ağyâra Luşfî fâş ider

Çünkü bâb-ı seri nâ-mahrem açar mahrem kapar

-56-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Dem-â-dem hüsnine mecbûr olup nakkâş olur kızlar
Ruḥ-ı mir'âtını her dem cilâlar ile yalduzlar
- 2 Nigâh-ı pençe-i şehbâza şabr itmek ne kâbildir
Nice zâr itmesün dil yâre vardır belki ol sözler
- 3 Duyurmaz şâhib-i gönle çalar hûbân İstanbul
Duyulunca bedeldür dir virir bir bûse hırsızlar
- 4 Cihân şöyle bir mehtâb-ı ziyâ salmış diyü her şeb
Gezer görmek için tâb-ı seher göklerde yılduzlar
- 5 Şakın aldanma nâz [u] şîve-i dildâra Luṭfî
Yakarlar beyt-i dil yapmazlar aşla ol îmânsızlar

-57-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Serv-i nâzım kâmet-i serv-i hırâm olsun da gör
Bir hilâl iken o bedr-i hüsni tâm olsun da gör
- 2 Serde olmuşdur irâde emr-i şâh-ı 'Avrupa (?)
Şâde fesle nev-civânlar şad nizâm olsun da gör
- 3 Çün kurulsun tıfl-ı nâzik hüsünün İskenderi
H'âhiş-i tertîb-i bezm-i la'l-i câm olsun da gör
- 4 Pâye-i hüsni dilârâya irişsün 'âşıkân
Derghinde de bir alây mücrim gulâm olsun da gör
- 5 Sen nigâh-ı çeşm görme vakti sûz-ı dilberin

Luṭfî ḥûn-ı ğamzeyi mest-i müdâm olsun da gör

-58-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Kande kaldı dil su'âl etsek nigârın kim bilür
[13a] Ne sebebdan gelmedi ol gül-'izârıñ kim bilür
- 2 Her nigâh-ı câna biñ ḥançer şunar pür-ḥûn ider
Çeşm-i şâkî-i nim-mestiñ ne figârın kim bilür
- 3 Âh-ı dilden kaçmayup şem'-i firûzân oldıgın
Bî-karâr 'âşıklarıñ 'azm-i fenârın kim bilür
- 4 Her şerâre şimdi meyyâl eylemiş 'âlem hezâr
Pâk-dâmen ehl-i şî'rin i'tibârın kim bilür
- 5 Sîneye çekmiş didiler Luṭfî nev-ḥaṭ kâtibi
Ben didim bir ser-ḥaber bu der-kenârın kim bilür

-59-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Sevmek çün efendim 'âşıkâ hiç ruḥşatıñ yoḡdur
Seniñ bezm-i vişâliñ tâlibine vuşlatıñ yoḡdur
- 2 Sen ol zâta ṭabîb-i 'illet-i 'âlemsin ey dilber
Devâ itmek içün bir ehl-i derde niyyetiñ yoḡdur
- 3 Hırâm-nâz-ı şiveñle alursın göñle 'uşşâkı
Ne tezvîre ne tedbîre hele hiç ḥâcetiñ yoḡdur
- 4 Güzeller 'âşıkın şâhib-i şefkât olur derler
Seniñ ey şive-kârım öyle insâniyyetiñ yoḡdur
- 5 Yoluñda Luṭfî naḡd-i cânını virmek de bir şey mi

Velîkin ben gibi vardır hezârân minnetiñ yokdur

-60-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Başına dâr olmadan gör baş kıydıñ bu diyâr
Her gelen ey dil göçer itmez bu fânîde karar
- 2 Çâr ‘anâşır üzre kurmuş Hâk binâ-yı ‘âlemi
Böyle kalmaz yıkılır hep cümle bu dâr [u] divâr
- 3 Düşürür dest-i ecel bir gün girîbânıñ seniñ
Murğ-ı cânıñ eylemez ten âşiyânında karar
- 4 Hâtırın yap herkese göster hamîyyet yüzini
Olma ey dilber şakın bir kimseden sen inkisâr
- 5 Luţfî kahrı hoş görüñ bâkî degildir bu fenâ
Çün bilürsin yıkılır bir gün olur hep târumâr

-61-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Bir revîş-i handân ile bir mehlikâ gelür geçer
Bakmaz aşla yüzüme ol bî-vefâ gelür geçer
- 2 Eyledikce bed-lîkâ ağıyâra meyl-i rağbeti
‘Aşk-ı dilden leşkeri cevır [ü] cefâ gelür geçer
- 3 Şormadıñ bir kez nedir maşşuduñ ey ‘âşık diyü
Kuyunuñdan her zamân bu mübtelâ gelür geçer
- 4 Şevk-i ruhsârıñ görüp âyînede itme gurûr
Öyle kalmaz şu‘le-i nûr-ı ziyâ gelür geçer
- 5 Encüm-i şemse düşürdüm tâli‘-i âvâreyi

Luṭfiyâ ğam çekme serden biñ belâ gelür geçer

[Ḥarfü'z-zâ]

-62-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Âsitân-ı dergehe şâh-ı velâyet bekleriz
[14a] Rûz [u] şeb bezm-i ruḥuñ çün bunda ḥasret bekleriz
- 2 Sübhâ-i takdîre uymaz rişte-i tedbîrimiz
Zikr-i ḥayra intizâr itsem de ḥikmet bekleriz
- 3 Âh tecellî-i felek kırb-ı cihânıñ mâtemi
Mâcerâ-yı ğâlib [ü] maġlûb-ı fûrkat bekleriz
- 4 Ğayri el virdi bize ğurbet firâkı ḥasreti
Dergeh-i Ḥaḳdan irişsün diyü ruḥşat bekleriz
- 5 Pâdişâhım bâbıña düşmekten özge ḥizmetim
Kalmadı bir başka bunda Luṭfî himmet bekleriz

-63-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Nedir yâr ile bilmem mâcerâmız artar eksilmez
Anıñçün ḥûn ile dilden ezâmız artar eksilmez
- 2 Su'âl itdim müneccimden didi burcuñ kıavs burcı
Düşünce Zühreye ṭâli' hevâmız artar eksilmez
- 3 Uçurduk der-kenâr olmaz hevâ-yı devlet-i 'aşkı
Gülistân içre râz-ı per Hümâmız artar eksilmez
- 4 Dolaştık ümm-i dünyâyı mişâlin bulmadık yârıñ
Velâkin ülfete çeşm-i elâmız artar eksilmez

- 5 İmâm-ı ‘aşk olup Luţfî erince luţf-i Rabbânî
Namâzda ehl-i imâna du‘âmız artar eksilmez

-64-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Ruḥ-ı yâre demek yâhû ḥaţâdır âfitâb olmaz
Kim ol bâğ-ı iremden kimseye anda ‘azâb olmaz
- 2 Teşekkî eylemez maţlûb ne-ise yârdan ister
‘Âşıklar şâf-meşrebdir hele zerre hicâb olmaz
- 3 O bâğ-ı hüsnüñ ey dilber getir ‘uşşâka belletdir
İçinde bâğbân oldıkca gülşeniñ ḥarâb olmaz
- 4 Ḥayâl-i ḥaţṭ [u] ḥaliñ kilik-i dil evrâka cismile
Bu şeb rûze emek şarf eyledim ammâ ḥesâb olmaz
- 5 Seni ben penbelerde şaklarım gel kaçma sen benden
Ki senden başka dilber Luţfî-zâra müşg [ü] nâb olmaz

-65-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 ‘Âşıkız bezm-i elestden şöyle maḥmûrlardanız
Şîşe-i diller şikeste kalbi meksûrlardanız
- 2 Ey felek n’etdim saña zulm eylediñ zâlim baña
Bir zebûn-keş şöhretim âh şanma meşhûrlardanız
- 3 Yokladım burc-ı nücûmı tâli‘im ‘akrebdedir
Ġalibâ biz subḥ-ı vuşlat şâm u deycûrlardanız
- 4 Derd-i hecr ile taḥammül gelmez a‘dâ sengine
Kim behâ yanında biz me’yûs-ı menfûrlardanız

- 5 Hâzret-i şî'r-i Ziyâyâ peyrev olmakdan murâd
Luţfiyâ sûzî ğazel şî'rine mecbûrlardanız

-66-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Şanmañız bunda bizi bî-hûde fûrkat bekleriz
[14b] Nâzenîn-i ħalvet-i pîrânda himmet bekleriz
- 2 Seng-i miñnetle dem-â-dem ğam tenim kılsa ħarâb
Bûlbûlüz ğülşende ğonce ğüle ħasret bekleriz
- 3 Ol tabîbim zaĥmıma belki tîmâr eyler diyü
Dertliyim dermâna geldim bunda nevbet bekleriz
- 4 Derd-i miñnet-i iftirâķ ħâlimi 'arz itmege
Bed-liķâ aĝyârdan ol yâre fursat bekleriz
- 5 İtmez ol yâr Luţfiyâ va'd-ı kerîminde ħilâf
Biz te'essür çekmeziz elbetde vuşlat bekleriz

[Ĥarfü's-sîn]

-67-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Zamân-ı devlet-i feyz-i şafâ şâmil cihândır fes
[15a] Sere pertev-feşân oldı zemîn-i âsumândır fes
- 2 Bu şevķ-i bende bir dâne ğazel tarĥ eyleyim bârî
Ser-i âdemde ğör ol nâz-perver nev-civândır fes
- 3 Bu ğün ğördüm hezâr-ı zâr leb-rîz-i neşât olmuş
Ġülün yâd eyleyüp feryâd ider bir âşiyândır fes
- 4 Hele emr-i şehenşâh-ile şermende ider mâĥı
Zamân-ı pâdişâh-ı bendegâne ĥusrevândır fes

- 5 Hüdâ bir gül ser-i âdemde Luṭfî şöyle halk itmiş
Cihân durdukça dursun mûy-ı serde bâğbândır fes

[Ḥarfü's-şîn]

-68-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey gönül ol verd-i hüsn-i gonce yârim kalmamış
Hep hazân ırmış güle bir gül-'izârım kalmamış
- 2 Ağlamazdım ta'n-ı a'dâdan velî müşkil bu kim
Bu diyâr-ı ğurbet elde ğam-güsârım kalmamış
- 3 Bu fenâ 'âlemde maḫşûdum gül-i nâzûk-cemâl
Ehl-i tecrîdim bu gün bir özge kârım kalmamış
- 4 Baña nisbet iltifât eyler o yâr aġyâr ile
Ḥayf kim yanında yârin i'tibârım kalmamış
- 5 Luṭfiyâ olma şaḫın zülf-i dilârâya esîr
Çünkü aşhâb-ı merâḫım bir nigârım kalmamış

-69-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Yârdan 'uşşâka şimdi eski ülfet kalmamış
Meclis-i rindânede ḥasb-i muḥabbet kalmamış
- 2 Gelse dilber bezm-i 'uşşâka hemân gitmek diler
Gönle yârda sâye-veş bir yere râḫat kalmamış
- 3 Tîrine ḫavs-i kazânın eyleme sîneñ hedef
Bi-raḫm olmuş cihân bir ehl-i şefḫat kalmamış
- 4 Umma ey dil bu zamâne dilberinden sen vefâ

Zer-perest olmuş kamu ‘uşşâka ragbet kalmamış

- 5 Olsa lü’lü’ nazm-ı tab‘ın Luţfiyâ gevher-zede
Bilmez ‘âlem hâşılı eş‘âra kıymet kalmamış

-70-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Ezel esrâr-ı ‘aşk ‘uşşâkıye dildârdan kalmış
Anı nâ-ehl olan fark eylemez kim yârdan kalmış
- 2 Düşüp sevdâ-yı dildâra unutmuş câmi‘i zâhid
‘Acâyibdir dil-i dîvâne kim ezkârdan kalmış
- 3 Letâfet şöyle te’sîr eyleyüp gelirdi dilberden
Bu âh [u] nâle [vü] feryâdlar gülzârdan kalmış
- 4 Şakın fettân-ı ağıyârdan dime yâr fitnelik bilmez
Zuhûr-ı fitneler telbîse-i mekkârdan kalmış
- 5 Dizilmiş rişte-i rûyında yâriñ dâne lü’lü’ler
‘Acebdir Luţfiyâ nîsân-ı gevher-i bârdan kalmış

[Harfû’s-şâd]

-71-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Perçemiñ fesden çıkar ey mâh-ı ruh tâbâna aş
[15b] Zencîr-i zülfiñde isterseñ dil-i dîvâna aş
- 2 Rûy-ı pâk-ı enveriñ dutdı zemîn[i] ser-te-ser
Âfitâb-ı şevk-i nûruñ ‘arş-ı âsumâna aş
- 3 Görmesün âyîne-i hüsnüñ efendim degme göz
Perde kıl zülfüñ çıkar âyîne-i rahşâna aş

- 4 Ğamze-i tîr-i nigâhıñ kıldı teşhîr göñlümi
Tîğ-i müjgânıñ getür cismimde pinhân câna aş
- 5 Seyr kılsun Luţfiyâ hep şahib-i ‘irfânlar
Bu metâ‘-ı nazmıñı zer-levha yaz dükkâna aş

-72-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Yakmak dil-i ‘uşşâkına ol meh-veşe maşşûş
‘Aşkın eşeri ile yanan âteşe maşşûş
- 2 Luţf eyle begim hâneme maḥfice bu ahşâm
Gel eyleyelim zevk-i şafâ baş başa maşşûş
- 3 Hoş nâz [u] edâ ile süzüp dîde-i mestiñ
Ey çeşm-i siyâh nîm-nigâh ser-ḥoşa maşşûş
- 4 Üftâdeleri ḥalka-i zülfünde hezârân
Bend eylemesi sen gibi bir dil-keşe maşşûş
- 5 Luţfî ile şehâ vuşlat va‘diñle sürûr it
Va‘dinde ḥulûl eylemesi ser-keşe maşşûş

[Ḥarfü’ḍ-ḍâd]

-73-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 ‘Ârız-ı ra‘nâ degildir rûydan ândır ğaraż
[16a] Ğâlibâ kilik-i suḥen evşâf-ı cânândır ğaraż
- 2 Ol perîniñ hüsn [ü] ânın bir güzel vaşf itmeden
Bister-i vuşlatda ey dil bûse iḥsândır ğaraż
- 3 Ğamze-i tîr-i nigâhıñ hîç amân bilmez begim
Her zamân üftâdeyi ol kırmadan ḳandır ğaraż

- 4 Halka-i zülfünde bir hûrşîd bedîdâr oldığı
‘Ârızın gıtdikce olmak mâh-ı tâbândır ğaraż
- 5 Söylemekden vaşfiña eş‘âr-ı Luţfî fehm olan
Sebze-i haţ gelmeden tertîb-i dîvândır ğaraż

[Harfû’ı-tâ]

-74-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Kilk-i kudretle yazılmış şafha-i ruhsâra haţ
[16b] Okusun ‘uşşâklar şâm u seher harf-i nuķat
- 2 Okuyup çok diķķat itdim harf-i imlâsın anıñ
Ger inanmazsañ efendim sen de baķ yokdur ğalaţ
- 3 Midħat-ı evşâfını hicv eylemek düşmez hele
Ķâmet-i serv-i semendim çâr ebrûdur faķaţ
- 4 Şîve-i nâzın gören taħsîn iderdi tıfl iken
Şimdi dilber cılve-i cünbüşde olmuşdur vasat
- 5 Luţfiyâ bir nâz baħş itdi bugün ol mâh-rû
Yek nazarda coşdı baħr-ı şefķatim mânend-i Şaţ

[Harfû’ı-‘ayn]

-75-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 İbtidâdan eyledim şehr-i âsitâna elvedâ‘
[17a] Sevdigim meh-pâre-i şûh-ı cihâna elvedâ‘
- 2 Hem muħibb-i şâdık yârâna hem aħbâblara
Şi‘r-i erbâb-ı suħana hem âşıkâna elvedâ‘
- 3 Tab‘-ı nâzın ķâmeti mümtâz olan dilberlere

Hüsn-i âfet ruhları pertev-feşâna elvedâ‘

- 4 Ğamze-i tîr-i nigâhın gayre şancısın söyleyiñ
Çünkü itdim ben dahı ebrû kemâna elvedâ‘
- 5 Eyledim bu beynde ‘avdetde takşîrim niyâz
Nâzenîn-i Hâlvetiyye bendegâne elvedâ‘
- 6 Sâkî-i gül-çehrelerle dün vedâ‘laşdım yeter
Luţfiyâ elvirdi it pîr-i muğâna elvedâ‘

-76-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ğayri artık bî-bedel ol dil-rübâya elvedâ‘
Elvedâ‘ ol kaşları tîr-i belâya elvedâ‘
- 2 Sağ isen dursun şafâ hatır ile bunda devrân
Bende itdim hep sitemkâr bî-vefâya elvedâ‘
- 3 Togrısı dildâreniñ inkâr olunmaz ülfeti
Gitmesinde itmeden şâhib-vefâya elvedâ‘
- 4 Çünkü cümle âşinâlarla vedâ‘laşdıñ bugün
Eyle Luţfî var o bedr-i hüsn-i aya elvedâ‘

[Harfû’l-ğayn]

-77-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Tıfl-ı nâzım ğamzeler urmağdadır her yâna tîğ
[17b] Bağ-ı ruhsârındaki ol bülbül-i nâlâna tîğ
- 2 Âh yahışmaz zülf [ü] ebrûlar erişsün cânıma
Ol siyâh-rû kâfir ursun tâ ki müselmâna tîğ

- 3 Bir nigâh-ile helâk eyler güzel ‘uşşâkına
Her zamân şancmağdadır tîr-i nigâhıñ câna tîğ
- 4 Çünkü rahm itmez urur tîğ-i yâ ser açsa dime
Ben de hakkâk olsam ursam lebleri mercâna tîğ
- 5 Dilde sûz-ı ‘aşkla efzûn olupdur Luţfıyâ
Âteşi ruhsârîden urdı güzel pervâne tîğ

[Harfû’l-kâf]

-78-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 ‘Âşık olduk saña bülbül gibi nâlân olmadık
[18a] Gerçi olduk mâ’il ammâ böyle hayrân olmadık
- 2 Çok güzeller der-kenâr itdik der-âğûş itmedik
Sen gibi bir nevresiñ vaşlıyla handân olmadık
- 3 Hamdu lillâh mû-miyânıñ kuçmada ârzû eyler
Pür-kanâ‘at gencîne bir kerre mihmân olmadık
- 4 Râğıp olduk tâlib-i dünyâ iken dîdârıña
Nâzır-ı mâliyeyüz kim mîr-i mîrân olmadık
- 5 Şâne-i zülfünde şân aldı gönül yek-pâredir
Vâlih ü hayrânız ammâ Luţfî zî-şân olmadık

-79-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Gel felek-meşreb güzel nâz [u] sitignâyı bırak
Kıl terahhüm hâl-i zâr -ı‘âşıka bir kerre bak
- 2 Âteş-i ‘aşkıñ ile yakdıñ beni itdiñ harâb
Bak ne hâle koydı ey dilber bu derd-i iftirâk

- 3 Var iken dilde bu derd-i âteş-i dildâr-ı ‘aşk
Nâr-ı hasretle vücûdum yakdı nâr-ı iştîyâk
- 4 Gâh Gökşu gâh Çubuklu gâh Kağıdhânede
Ey perî âgyârla gezmek baña oldu merâk
- 5 Ehl-i ‘aşka gel kerem kıl Luţfî-zârîñla begim
Kovalım âgyâr meclisden şehâ bi’l-ittifâk

-80-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Yâr nâz [u] nezâketle edâlar saña lâyıķ
Bu mertebe ‘uşşâķa vefâlar saña lâyıķ
- 2 Elbetde olur hâtır-ı üftâdeye hürmet
Âgyâra begim seng-i cefâlar saña lâyıķ
- 3 Dil haste yatur hasret-i ‘aşkıñla efendim
Ey hâzıķ dil zahma devâlar saña lâyıķ
- 4 Baķş eylediñ ol buse-i la‘liñ ne keremdir
‘Uşşâķa ihsân [u] ‘atâlar saña lâyıķ
- 5 Kesdim sözi ğayr-ile görüşmem diyü Luţfî
Gel eyleyelim dürli şafâlar saña lâyıķ

[Harfû’l-kâf]

-81-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Efendim bu cihâna mihr [ü] mâhdır şevķ-i ruhsârîñ
[18b] Nice aķter hacîl oldu görüp hûrşîd-i dîdârîñ
- 2 Sitanbul içre çâr-etraf nazîri bir dahı yokdır
O Sa‘d-âbâd-ı dil-cûnuñ o kaşr-ı bâğ-ı gülzârîñ

- 3 Seniñle desti deste alsak ey meh-pâre hep gezsek
Üzülse bağı bendi hep n'ola âğyâr-ı bedkârñ
- 4 N'ichün inkâr idersin şimdi ey şûh-ı cihân-ârâ
Gidelim 'id olsun da diyü var idi ikrârñ
- 5 Dimişsin gezdiğin yerde benim bir 'âşıkım yokdur
Seniñ Luţfî efendim tâ ezelden 'âşık-ı zârñ

-82-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey perî bir fitne-i ahîr zamândır perçemiñ
Hâne-i diller yağan bir bî-amândır perçemiñ
- 2 Gâh pîç-â-pîç olur gâh ham-be-ham gâh dağılur
Serde püsküllü belâ gâyet yamandır perçemiñ
- 3 Ol karalardan gelüp de serde iskân eylemiş
Yedügi uşşâk-ı dil içdügi kıandır perçemiñ
- 4 Başımı sevdâya şaldı boynuma zencîr olup
Âh beni mecnûn kıldı çok zamândır perçemiñ
- 5 Nâz ile reftâr ürürken serde pek cünbüşlenür
Hâşılı 'indimde Luţfî 'âlî-şândır perçemiñ

-83-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Dilberâ gâyetle hüsn-i ihtîşâmdır perçemiñ
Bezm-i tertîb-i Sikender Cem-haşemdir perçemiñ
- 2 Ba'zısı fesden çıkup düşmiş dökülmiş enseye
Kimi ser-tûğlar çıkup kâ'im-mağamdır perçemiñ

- 3 Şalb olunmuş hüsn-i serden halka halka şöyle bil
Gerdânı ‘uşşâka gâyetle sitemdir perçemiñ
- 4 Âh aña neşter demek olmaz odur dil kancası
Gâh pîç-â-pîç olup gâh ham-be-hamdır perçemiñ
- 5 Bir teliniñ Luţfiyâ ‘indimde şöyle bilmiş ol
Kıymeti Şâm u Haleb mülk-i ‘Acemdir perçemiñ

-84-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Şûh-ı mümtâzım seniñ mihr-i cemâl-i tal‘atıñ
Görmeye çok ehl-i dil çekmekde hâlâ hasretiñ
- 2 Tîğ-i hasret gösterip hâl-i hayâl-i leşkeriñ
Bilmedim gitdi nedir ‘uşşâka kaçd [u] niyetiñ
- 3 Vaşf-ı evşâfıñda hüsnüñ hâneme imdâd ider
Eylesin olmaz mı ‘arz-ı şevk-i rûy-ı himmetiñ
- 4 Gel temâşâ eylesün üftâdeler ‘indinde kim
Şahn-ı Sa‘d-âbâddan hoş seyr-i hüsn-i zînetiñ
- 5 Bir gühersin ki hele ‘indimde Luţfî şöyle kim
Büsbütün Rûma deyişmem ben efendim kıymetiñ

-85-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Sevdigim lezzet-resâdır âb-ı engûruñ seniñ
[19a] Şevk verir günden ziyâde şu‘le-i nûruñ seniñ
- 2 Pîrehenden cism-i nûruñ nümâyân sevdigim
Mest olur kim görse dilber çeşm-i maḥmûruñ seniñ

- 3 Âh taḥammül mülkini yıkdıñ helâk itdiñ beni
Var mıdır ‘âlemde bilmem gönli ma‘mûruñ seniñ
- 4 Tıfl-ı nâzım zencîr-i zülfünde ber-dâr olmuşum
Benden özge var mıdır zülfünde Manşûruñ seniñ
- 5 Şîve-baḥş ol dâ’imâ cânım efendim Luṭfî
Her zamân olsun gönül memnûn [u] mesrûruñ seniñ

-86-

[fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

- 1 Pek müselleḡ kâmet-i nev-reste ḥûbân egledik
Ḥâşılı nûr-ı mücessem ṭab‘-ı ‘irfân egledik
- 2 Zülmet-i ġamdan ḥalâş oldu gönüller çok şükür
Ṭal‘at-ı vech-i cihâna mâh-ı tâbân egledik
- 3 Bir daķım kimse seniñ ârzûñ çekermiş sevdiğim
Bu ḥuşûşda bendeñi göz degdi meydân egledik
- 4 Tâ-ezel itdim muḥabbet dilde pinhân eyledim
Sensin ey meh-pâre cismim içre bir cân egledik
- 5 Bülbül-i-zâr olduğumdan Luṭfiyâ her rûz [u] şeb
Nâzenînim çün cemâliñ bâġ-ı gülşân egledik

-87-

[fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

- 1 Şöyle zîbâ dilber-i ra’nâsı var İstanbuluñ
Ġâyet-ile ḥüsni müstesnâsı var İstanbuluñ
- 2 Cennetü’l-me’vâya teşbîḡ eylemek olmaz hele
Ḥûrî [vü] ġılmân gibi ḥüsnâsı var İstanbuluñ

- 3 Faşl-ı eyyâm-ı bahâr âb u hevâsı pek laîf
Seyr-i Sa‘d-âbâd gibi şahrâsı var İstanbuluñ
- 4 Birdir ol emşâl yokdur ammâ dünyâ içre kim
İki deryâ üstüne bînâsı var İstanbuluñ
- 5 Bûstânı dehr içinde bir gülistân-ı ‘azîm
Luţfiyâ çok bülbül-i şeydâsı var İstanbuluñ

-88-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey perî hâlim perîşân itdi ‘ahîr perçemiñ
‘Andelîbe ağız açdırmaz efendim gül-femiñ
- 2 Mağv iderdim tâbiş ile mihr-i dünyâyı hele
Gülsitân-ı gonce-i rûyuñda olsam şebnemiñ
- 3 Kuhl olur çeşmine hûrşîd ile mâh-ı ahîteriñ
Hâk-i ‘azm eyledi ‘âşıkı bezme mağdemiñ
- 4 Kerbelâ-yı şâh-ı Hasan ile Hüseyin ‘aşkına
Her zamân dil nefis ile eyler Muharrem mâtemiñ
- 5 Nâm alurdum ger Süleymân-ı zamân dehr kim
Luţfiyâ der Âşaf-ı hûbân olsam hâtemiñ

-89-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Mâ‘il oldu göñlümüz mağbûbına İstanbuluñ
[19b] Bir mü‘eddeb dilber-i mağcûbına İstanbuluñ
- 2 Eyleneüp kıldı dil-i divânemiz terk-i diyâr
Bağlanup zencîr-i zülf-i hûbına İstanbuluñ

- 3 Baḥs ider olsa benimle kâtibânlar dilberi
‘Âciz-i bî-çâredir maḥsûbına İstanbuluñ
- 4 Hâzret-i Eyyûb-i Enşâriden özge bir maḥam
Mâ’il-i meyl olmazam maṣṣûbına İstanbuluñ
- 5 Haftada bir kez ziyâretten murâdım Luṭfiyâ
Hâşılı yüz sürmedir Eyyûbına İstanbuluñ

-90-

[fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

- 1 Diñle benden şıklet-i ḥâl-i firâkın ğurbetiñ
Görmedim bir vech ile ḥüsn-i mezâkın ğurbetiñ
- 2 Çekdigim bir vech ile taḥrîr olunmaz şî’r-ile
Âh nice yâd eylesem derd-i merâkın ğurbetiñ
- 3 Nûş idersiñ def’-i ğam şanmanda câmı mey diyü
Zehr-i mâr egle o iksîr-i ‘arâkın ğurbetiñ
- 4 Hâzzı olmaz maṣṣıb olsa bir vezâretle daḥı
La’net olsun kim çekerse iştiyâkın ğurbetiñ
- 5 Hicv-i ḥâlin ḥoş görüñ bu Luṭfî-i bî-çâreniñ
Gördüm ey dost çok belâ çok iftirâkın ğurbetiñ

-91-

[fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilâtün fâ’ilün]

- 1 Bükdi ḳaddim miḥneti derdi belâsı ğurbetiñ
Kesdi dermânım yeter oldu cefâsı ğurbetiñ
- 2 Bir faḳîriñ maṣṣıb-ı şadre erişürse eger
Olmasun ‘âlemde hergiz mübtelâsı ğurbetiñ

- 3 Benden evvel söylemişdir bu mişâl ehl-i dil
Çok dimişlerdir şafâsından cefâsı gurbetiñ
- 4 Gâh teferrüc gâh maḥbûb ile ülfet itmesek
Eylenilmez olmasa âb [u] hevâsı gurbetiñ
- 5 Luṭfî kahrı miḥneti hecri çekilmez ise de
Âh ne çâre böyle imiş iktizâsı gurbetiñ

-92-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Bekledik gösterdigiñ imkânı cânım gelmediñ
Gelmediñ ey bî-vefâ [vü] mihribânım gelmediñ
- 2 Gelmez idiñ çünkü bezme âh n'îçün va'd eylediñ
Yok mıdır bilmem benim hiç ad [u] şânım gelmediñ
- 3 Gitdiñ ağyâr bezmine yârâna nisbet gâlibâ
Oldiñ anda mest-i lâ-ya'kıl a cânım gelmediñ
- 4 Baḳdım elfâzıñ muḥib bir dost olur şandım seni
Yazmışım bigânelerle nüktedânım gelmediñ
- 5 Kilik-i Luṭfî 'aşq-ı şâdıklık durur kaçdıñ beyân
Tercümân olmaḳlıḡa şîrîn-zebânım gelmediñ

-93-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Pertev-i hûrşîd-i mâhdır rûyda alıñ seniñ
[20a] Naḥse hiç devr itmesün ol necm-i iḳbâliñ seniñ
- 2 Çünkü örmez âh n'îçün kesmiş canân dil-riştesin
Baḳ ne hâle koydı dilber ol dil şalıñ seniñ

- 3 Muşhaf-ı hüsninde yazmış kıl-k-i kudret bir yazu
Okuruz mâni‘ degil biz nokta-i hâliñ senin
- 4 Ğamze-i tîr-i nigâhıñ cân alur ‘uşşâkdan
Berķ-i hiddetle dü-çeşm-i Rüstem-i Zâlîñ seniñ
- 5 Mâcerâsı ğurbetiñ derd-i belâsı dilberiñ
Bükdi kıaddiñ kimse bilmez Luţfiyâ hâliñ seniñ

-94-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Vişâliñ olmadıkca bezm-i ħandân olmadan geçdik
‘Acem tîğ gibi ğamzeñde bürrân olmadan geçdik
- 2 Şarâb-ı la‘liñi bezme getürdük bir niçe ‘âşık
Yanup pervâne-veş şem‘-ile biryân olmadan geçdik
- 3 Gülistân-ı cemâl-i yâre baķdık nâleler kıldık
Şemîm-i zülf-i târ târ-ı reyĥân olmadan geçdik
- 4 Kitâb-ı hüsniniñ bahri temevvüc itdi biz gördük
Dür-i nâfında la‘l-i nâb-ı mercân olmadan geçdik
- 5 Cefâ [vü] cevri-i hicrânına degmez Luţfi iĥsânı
Bu sûzî firķatiñ eyyâm-ı hicrân olmadan geçdik

-95-

[fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlün]

- 1 Ĥâneme ey mâh-rû devletle teşrîf eylediñ
Koymadıñ üftâdeñi ĥasretle teşrîf eylediñ
- 2 Tabîb-i cânsın sen dil-i bîmâra merhemdir lebiñ
Ĥâzık-ı dilsin begim şefķatle teşrîf eylediñ

- 3 Ey perî-zâdım murâdıñ beni mesrûr eylemek
‘Azm [ü] cezm-i va‘de-i vuşlatla teşrîf eylediñ
- 4 Âh kâdem-renc eyleyüp ağıâr engelsüz bu şeb
Âferin ‘irfânıña ẖalvetle teşrîf eylediñ
- 5 Luţfî-i zârıñ yâr şeb-i zulmetde kalmışken hemân
Şevk-i ẖüsni şu‘le-i âfetle teşrîf eylediñ

-96-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Geldi ey pîr-i suhan gülberg-i eş‘âr-ı teriñ
İşledi ecsâdıma kilik-i muraşsa‘ hançeriñ
- 2 Olma bezm-i yârdan mehcûr hem maḥzûn-rû
Olmasun dur Süreyyâ menzilinden aḥteriñ
- 3 Âh beni ey ehl-i zevk hüşyâr kılmışken ezel
Şimdi sermest eyledi şi‘r-i şîrîn sükkeriñ
- 4 Ḥasretiñle çeşmesâr itdim sirişkim râhıña
Gözleyüp râhiñ dem-â-dem yokladım her gün yeriñ
- 5 Söyledir iḥsân-ı luţfuñ şi‘riñe tanzîr baña
Peyrev olmazdı efendim Luţfî-i‘âciz-dâderiñ

-97-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Lâle vü sünbüller içre ḡonce akrânın görüñ
[20b] Ḡonce-i handân içün bûlbüller efgânın görüñ
- 2 Şöyle mihr-i ẖüsn-i mâlikdir diyü ‘arz itdigim
İşte geldi bezme ol yâr mâh-ı tâbânın görüñ

- 3 Nice kim üftâdeler çâk-ı girîbân eylemiş
Nağd-i cânından geçerler sîne-i ‘uryânın görüñ
- 4 Zencîr-i zülf-i dilârâdan şakın harf³ itmeyiñ
Ey dil-i dîvâneler çâh-ı zenağdânın görüñ
- 5 ‘Aşk-ı ‘ummândan ne dürler derc kılmış Luţfiyâ
Tab‘-ı nazm-ı şi‘r ile tertîb-i dîvânın görüñ

-98-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Behey tıfl-ı bî-kem bezm-i şafâyı kimden öğrendiñ
Mey[i] kim ta‘lîm itdi sâkiyâ kimden öğrendiñ
- 2 Ezel bilmez iken nâz [u] tegafül n’eydügin cânâ
Dil-i üftâdeye cevır [ü] ezâyı kimden öğrendiñ
- 3 Olursın ğayre hem-dem baña dersin âh [u] zâr itme
Bazâr-ı hilede aḥz u ‘atâyı kimden öğrendiñ
- 4 Nigâh-ı şâhbâzıñ nice murğı cânâ el şunmuş
‘Aceb ol dil-şikâr cân fedâyı kimden öğrendiñ
- 5 ‘Înâyet eyle Luţfi-i zârına gel şübḥeden kırtar
Begim ğâh vefâyı ğâh cefâyı kimden öğrendiñ

-99-

[fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlâtün fâ‘îlün]

- 1 Def‘-i ğam itmeklige bir sâkî-i zîbâ gerek
Dilberi râm itmege şimdi mey-i şâhbâ gerek
- 2 Geldi eyyâm-ı bahâr feryâd ider bûlbûl-hezâr

³ Nûshada açık bir şekilde (حرف) olarak yazılan kelimenin, anlamdan hareketle “ḥavf” olabileceği düşünülmektedir.

Seyr-i gülzâr itmege bir dilber-i ra‘nâ gerek

- 3 ‘Âşıkânîñ ‘aşkı güldür tab‘ bülbül-zâr-ı gül
Çünkü sen gülsin efendim saña bir şeydâ gerek
- 4 Sîm ü zer eyler müsaḥḥir bu zamâne dilberini
Şimdiki üftâdeler zan itmesün esmâ gerek
- 5 Bî-vefâdan kıl hâzer Luṭfi şaḳın virme gönül
Ger virirseñ dil vefâ-şâḥib melek-sîmâ gerek

[Ḥarfü’l-lâm]

-100-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey perî zülfüñ gibi ‘aqlım perîşân oldu gel
[21a] Ḥasret-i ḥüsniñle gönüm zâr [u] giryân oldu gel
- 2 Kıl teraḥḥüm eyle sultânım bu murğ-ı ‘âcize
Pençe-i mihrinde kalmış ceyb-i dâmân oldu gel
- 3 Kesret-i şuḡl hükümetden eliñ degmezse de
Çünkü şâh-ı dilden ‘arz-ı emr-i fermân oldu gel
- 4 Sen ki İslâmisin n’içün raḥm eylemezsin hâlîme
Hâl-i zârım gûş iden kâfir müselmân oldu gel
- 5 Medḥ-i evşâfiñda çok tertîb-i dîvân eyledim
Bende-i ‘âcize Luṭfi luṭfe şâyân oldu gel

-101-

[Murabba‘]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Bir vişâl yazdı baña bir nokta-i harfi güzel
Uğramış pir-i muğân geldi bir keyf-i güzel
Hâme-i dest-i güzel her gûşe-i tarafı güzel
Uğramış pir-i muğân geldi bir keyf-i güzel

[II]

Söyler iken lâl ider tûfî zibânı bülbülü
Âl âl olmuş cemâl-i bâğının her bir gülü
Dürr gibi derler döker rûyında mûy-ı sünbülü
Uğramış pir-i muğân geldi bir keyf-i güzel

[III]

Fer-i ‘izzetle gelür her gün bize âli-cenâb
Meclisinde toğrısı itdim şafâlar iktisâb
Tab‘-ı pâkinden efendim eylemiş ref‘-i hicâb
Uğramış pir-i muğân geldi bir keyf-i güzel

[IV]

Yakdı hep pervâne-veş şem‘-i vücûd-ı ‘âlemi
Lûtfi hoş geldi baña ol dilberin câm-ı Cemi
Mihr-i ruhsâra dökülmüş kâkûli ham-be-hamı
Uğramış pir-i muğân geldi bir keyf-i güzel

-102-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Bezm_eleste mest olan mestâne kim gönlümdür ol
Şem‘-i hüsne per yağan pervâne kim gönlümdür ol
- 2 Âleti hep ney [ü] kudümdür kim derûn-ı sînede
Maḥrem-i esrâr-ı Mevlâḥâne kim gönlümdür ol

- 3 Halka-i girdâb-ı tavşîd ile yanmam tâ ezel
İsm-i Hû ile yanan pervâne kim gönlümdür ol
- 4 *Küntü kenziñ* cevherinden isteyen gelsün berü
Alsun işde bî-behâ dürdâne kim gönlümdür o
- 5 Luţfiyâ ol Hâzret-i Şa‘bân-ı Mevlânâmızıñ
Sâyesinde bir tecellîhâne kim gönlümdür ol

-103-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Çünkü şorduñ baña sâķî kande ârâm itdi dil
[21b] Sevdigim meh-pâreniñ bezminde aḥşâm itdi dil
- 2 Nûş-i meyde ger anı şâfın temâşa eyleyüp
Vâşıl-ı dîdâr-ı mir’âtıñla bayram itdi dil
- 3 Cism-i pür-nûruñ nümâyân pîrehenden pây [u] ser
Dîde-i nûr-ı nigâhım ḥaşılı ey câm itdi dil
- 4 Dâne dânedir güher ḥûn-ı râhında nişâr
Eyleyüp serv-i ḥırâm-ı mâ-ḥaşal râm itdi dil
- 5 Dest-i yârdan bâde lebinden bûse eyle Luţfiyâ
İşde bunda her cihetden zevķi itmâm itdi dil

-104-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ḥasretiñle zülf-veş ‘aqlım perîşân oldu gel
Fırķatiñle ‘âşıkân çâķ-ı girîbân oldu gel
- 2 Bâğa mı teşrîf itsen yâḥû şahrâdan baña
Nev-bahâr oldu yine her yer gülistân oldu gel

- 3 Çünki bülbülsin gönül her rûz [u] şeb feryâd kıl
Gönce-rûlar gönce-lebler cümle handân oldu gel
- 4 Sâkiyâ bir kerre teşrîf eylemekle bezmime
Sevdi cânım kim seni dil saña mîrân oldu gel
- 5 Luţfiyâ derdin ezel ol dil-rübâyâ pek tıf(1)l
Hûblar içre bak nice servi hırâmân oldu gel

-105-

[mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün]

- 1 Hoş geldi baña dilber-i cânân-ı Sitanbul
Ammâ sevilür hâşılı hûbân-ı Sitanbul
- 2 *Altında mı üstünde midir cennet-i â'lâ*
Gâyet ile çok hûrî gulemân-ı Sitanbul
- 3 Eyyâm-ı bahâr gönce-i gülşende öterler
Her şâm u seher bülbül-i nâlân-ı Sitanbul
- 4 Maḥbûb gibi nâzik dünyâda bulunmaz
Biñ yıl arasañ bir dahı akrân-ı Sitanbul
- 5 Gâh kahr ile gâh da lûţuf ile oldum
Bir_iki senedir hâşılı miḥmân-ı Sitanbul

-106-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Mişli yok bir nev-civân gördüm hele İslâm degil
Nûş iden ser-ḥoş olur la'l-i lebin ol câm degil
- 2 Tal'at-ı ruḥsâr-ı eşfâkı Esed burcundadır
Şems-veş şalmaḳ ziyâyı her şabâḥ aḥşâm degil

- 3 Nahl-i bâğ-ı dilber-i ruhsâra girdim ben henûz
Topladım şeftâlûsın zan eylemen bâdem degil
- 4 Ol turunc-ı ğabğaba meyl eylemiş çok ‘âşıkân
Tîğ-i cevri-ile olan ol hâşılı bayram degil
- 5 Luţfiyâ itmiş efendim gûşına ilka hasûd
Gicelerde hasret-ile hâbımız itmâm degil

[Harfû'l-mîm]

-107-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Haylî müddetdir begim cânım efendim görmedim
[22a] Kadd-i mümtâzım canânım dil-pesendim görmedim
- 2 Hasret-i hüsn-ile dil çâh-ı zenaḥdânındadır
Âh o nâzik kâmet-i serv-i semendim görmedim
- 3 Dâr-ı zülfünde aşıldı kaldı dil hâlâ durur
Nerde kaldı zencîr-i zülf-i kemendim görmedim
- 4 Nuṭka gelse nâz ile dil mest ider her kaçresi
Sükker-i la'l-i leb-i gülgûn kandım görmedim
- 5 Derd-i hecr-i yâr ile zâr [u] nizârım Luţfiyâ
Şehr-i vaşlın va'd iden şâh levendim görmedim

-108-

Murabba'

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

Nâr-ı ‘âşkıñdır benim bu nâr-ı sûzân olduğım
Hep seniñ çündür efendim tab'-ı nâlân olduğım
Hasretiñdir nâzenînim giryân olduğım

Gel şalın serv-i hırâmânına hayrân olduğım

[II]

Gerdânıñ kâfûrdur rûyuñ kızıl elma gibi

Bitmemiş gülistânda sen gül-i ra'nâ gibi

Bâğ-ı cennet içre bitmiş kâmet-i tûbâ gibi

Gel şalın serv-i hırâmânına hayrân olduğım

[III]

Hâliñ ey meh-pâre mât eyler cihânda fûlfûli

Nağme-i zârıñ dil-i zâr eyledi çok bülbüli

Sünbül-i zülfiñ şalındırmaz efendim sünbülü

Gel şalın serv-i hırâmânına hayrân olduğım

[IV]

Şahın-ı şahrâda çimen dursun nihâl şalinsun

Gülşen içre lâle gül sünbül âdâ şalinsun

Gayri dilber söyle dursun Luţfiyâ şalinsun

Sen şalın serv-i hırâmânına hayrân olduğım

-109-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Bugün germ-âbede hûr-ı mücessim bir melek gördüm
Şehen-şâh-ı cemâl-i hûblardan şûh-ı renk gördüm
- 2 Serinden aşru destinde şöyle seyf râ tutmuş
Bir elde re's zebh itmiş ki cellâd-ı felek gördüm
- 3 Ne şeydâlsun mürğ-i kâkül bâğ-ı cemâlinde
Açılmış lâle gül sünbül kıranfil pür-şacak gördüm
- 4 Yalınız şanmasun üftâdeler beytinde dildârı
Yanında bir 'azîm fertûte zen bir köstebek gördüm
- 5 Görüp hâl-i ruh-ı yâr böcek zan eyleyüp Luţfi

Siyâh zülfün dolaşmış naḥl-i gülde bir ipek gördüm

-110-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1 Göñül bir dilberin ḥüsnine ḥayrân olduğın gördüm

[22b] Hele dil cânım anda şöyle pinhân olduğın gördüm

2 O sîm-endâm seyr itdim ser-â-pâ ṭavr-ı eṭvarın

Dil-i 'uṣṣâkına âteş-fürûzân olduğın gördüm

3 Nice bülbül-hezâr feryâd ider derlerdi gülşende

İnanmazdım gözümle bende nâlân olduğın gördüm

4 Gezerken uğrayup bâb-ı Edirne semtine râhım

Dü-ḥâncı dükkânında mihr-i tâbân olduğın gördüm

5 Hele bu kill-i Luṭfî vaşf-ı evşâfında 'âcizdir

Güzeller içre seyr-i şadr-ı zî-şân olduğın gördüm

-111-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1 Bugün bir mehlikâ-yı ḥüsrev-i ḥûbân-ı cân gördüm

Güzeller üstüne fâ'îk anı şâh-ı cihân gördüm

2 Alur 'uṣṣâk ḥûrşîd-i cemâl-i yârdan feyzî

Nigâh-ı ülfet-bende bir âyînedân gördüm

3 Baḳup ḥüsnin dedi her bir gören 'âşık melekdir bu

Seni ḥûblar içinde ey perî ben ins [ü] cân gördüm

4 Gülistân-ı cemâlin naḥl üzre nice bülbüller

Ser-i gisûda dutmuşlar hezârân âşiyân gördüm

5 Baña vaşlın efendim Luṭfî iḥsân eylediñ var ol

Bugün degil efendim vaşl-ı luṭfuñ her zamân gördüm

-112-

[Müstezâd]

[Mef'ûlü mefâ'ilü mefâ'ilü fe'ûlün]

[Mef'ûlü fe'ûlün]

- 1 Râhımda bu gün bir gül-i ra'nâya tolaşdım
Ey bülbül-i şeydâ
Ammâ ne güzel kâmet-i bâlâya tolaşdım
Zan eyleme tûbâ
- 2 Cem' olsa Felâṭun zamân bir yere gelse
Ey yoşma kıyâfet
İnsâna demez der melek-âsâya tolaşdım
İns ammâ ne zîbâ
- 3 Ma'nâda bu şeb kevkeb-i ḥüsn-i yâr ararken
Ref' itmege zulmet
Vardım da ruḥ-ı mihr-i mücellâya tolaşdım
Ġaflet ile cânâ
- 4 Gül koḳmak içün bağçe-i ḥüsniinde gezerdim
Ey yâver-i baḥtım
İkbâl bu kim ol bir leb-i kimyâya tolaşdım
Bûs eyledim ammâ
- 5 Fıkr eyler idim ḥaṭr-ı dilârâda ki lafzıñ
Ma'nâ seni ğâlib
Luṭf-i ḥaṭâ eyledim ey dâye tolaşdım
'Afv itme misin yâ

-113-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Fiğân eyler nedir bilmem ki ebsem gördüğün gönlüm
[23a] Ğamıñla âh idüp egler o bî-ğam gördüğün gönlüm
- 2 Tabîbiñ hoşka-i dârûsı bitmiş lâ-'îlâc olmuş
Ne hâle uğramış bilmem benim em gördüğün gönlüm
- 3 Şeker-ğüftârıñı gûş itmeyeli hayliden cânâ
İçüp şehd-âb yerine zehr-i câm-ı Cem gördüğün gönlüm
- 4 Zâ'if [ü] nâ-tüvân 'aşkın kul kurbânıdır derler
Cihânıñ Rüstem-i Zâl-ile hem-dem gördüğün gönlüm
- 5 Firâş-ı künc-i ğamda nâle [vü] feryâddan kılmış
Der-i Luţfuñda şîhhat-ile her dem gördüğün gönlüm

-114-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Nihâl-i kâmet-i dildârıñıñ Tûbâ mıdır bilmem
Siyâh hâl yüzünde 'anber-i sârâ mıdır bilmem
- 2 İder üftâde-i evvel-nazar Ferhâd-ile Mecnûn
Cemâl-i ğabğab[ı] Şîrîn saçı Leylâ mıdır bilmem
- 3 Gözümden zâ'il olmaz 'aks-i hâl ol mehiñ aşlâ
Hele dünyâyı görmem bir hayâl-i ma'nâ mıdır bilmem
- 4 Leb-i billûrını bûs eyleyen ser-mest olur âhîr
'Acebdir kendi sâkî hâlet şahbâ mıdır bilmem
- 5 Hilâl ebrû seni ğâh gösterür ğâh[i] nihân eyler
Murâd ol mehin Luţfiye istîğnâ mıdır bilmem

-115-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Bugün gördüm bir âfet rûyî hûrşîd-i enâm şandım
Hilâl-ebrû-yı ruhsârın görüp bedr-i tamâm şandım
- 2 Niçe üftâdeler ârzû çekerler şevkle [o] bende
Görüp tûbâ-yı kaddin hüsni-pâkin bâğ-ı ârâm şandım
- 3 Çıkup fesden ki zülf-i mîr iken ol şâh-ı hûbânî
Eyâlât-ı Rûma üç tûğ ile kâ'im-mağâm şandım
- 4 Lebin sâğar gibi hâl-i şâh-ı İskender eyler bûs
Kurılmış hâhiş-i tertîb-i bezm-i Cem câm şandım
- 5 Toğup burc-ı Esedden şems-veş hûrşîd-ruhsârın
Karardı Luţfî çeşmim zerresiyle şubh u şâm şandım

-116-

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

- 1 Baña luţf itdigiñden gayri ağıyâr oldıgıñ bildim
Revâc-ı ‘aşkımmı inkâra ikrâr oldıgın bildim
- 2 Hele izhâr-ı zühd itmezdi vâ‘iz dise esrârı
Tefâvüt etmedin kim şöyle bed-kâr oldıgın bildim
- 3 Miyânından metânet gösterüp tîgînla dünyâyâ
İdüp vaşl-ı tegâfûl böyle hûn-hâr oldıgın bildim
- 4 O tıfl-ı nev-resim gehvâre-i âğûşdan kaçmasın
Baña bûy-ı kirâmdan kebg-reftâr oldıgın bildim
- 5 Hezâr vîrân dil endâze-i vaşlîñla ölçülmüşsün
Seniñ üstâd-ı Luţfî pîr-i mi‘mâr oldıgın bildim

-117-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Gurbet elde dîdemi asretle pür-nem eyledim
[23b] ‘Îd-i ekber itdi eller ben de mâtem eyledim
- 2 Derd-i hecrim şûh-ı nâza ‘arz kılmak pek muhâl
Nağş-ı ruhsâr-ı hayâlin dilde mahrem eyledim
- 3 Nûş kıldım zehr-i mârın yâr için ağyârların
Şîşe-i ma‘nâda bed-elfâzını dem eyledim
- 4 Turra-i sünbül gibi hâl-i perîşânım bu şeb
Topladım o tıfl-ı dil başında perçem eyledim
- 5 Esdi bir båd-ı hazân itdi o gül-ruhsârı
Luţfî bülbül-veş lisânım bende ebkem eyledim

-118-

[Murabba‘]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

Câhil [ü] nâdânlar âh bilmediler kıymetim
Üstüme takdîm olandan dil nedir farkıyyetim
Katdılar båd-ı hebâya bunca şıdğ-ı hizmetim
Hâke yeksân oldu gitdi gevher-i haysiyetim

[II]

Halk içinde iltifâtınken bî-kem rif‘at baňa
Zâtına nâ-ehliler kim geçdi bendiň gâlibâ
Bunca demdir şıdğ-ile hizmetlerim itdiň hebâ
Hâke yeksân oldu gitdi gevher-i haysiyetim

[III]

Kimseniň yâ Rab çerâğı böyle bi-nûr olmasun

Şîşe-i gönölü şikeste kalbi meksûr olmasun
Ben gibi kimse zebûn kişilikle meşhûr olmasun
Hâke yeksân oldı gitdi gevher-i haysiyetim

[IV]

Sâyeñizde matlab-ı maşşûdım olmadı çerâğ
Nâr-ı âhımdan erişdi sîneme bir tâze dâğ
Leşker-i gam dutdı Lûtfi dil derûnumda otâğ
Hâke yeksân oldı gitdi gevher-i haysiyetim

-119-

[Murabba']

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

Haylî demdir bûseñe ey tıfl nâ'il olmadım
Yokladımsa dem-be-dem hâneñde tenhâ bulmadım
Çok vakıtdır meclisiñde mest-i huşyâr kalmadım
Nâzenînim bister-i vaşlıñda zevk[e] talmadım

[II]

Ben seniñ bir 'âşık-ı şâdık kılunam ey güzel
Görmediñ senden bilürsiñ zerrece 'acz u kesel
Hûblarıñ sultânı sensin hüsniñe olmaz bedel
Meşreb-i eţvarıña beñzer güzel yâr bulmadım

[III]

Gülşen-i rûyuñda dilber 'andelîb-i zâr idim
Bezm-i hâşıñda nedîm [ü] vâkıf-ı esrâr idim
Ben seni ağıyâra yâr olmaz diyü inkâr idim
Âh efendim şimdi cânım saña n'oldı bilmedim

[IV]

Saña meftûn olalı ey dilber-i nâzûk-beden
Ne cefâlar çekdim ey meh mihnet-i 'aşkıñla ben

Ârzû-yı vuşlatıñla pek za‘if oldı bu ten
Luţfî vaşlıñ olmayınca çeşm-i yaşıñ silmedim

[Ĥarfü’l-nûn]

-120-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey şanem göñlüm esîr itdiñ o gîsûlarla sen
[24a] Şad-hezâr dil bende kıldıñ ol siyâh mûlarla sen

- 2 Ėamze-i tîr-i nigâhıñ virmedi râhat baña
Çok dili zencîre bend itdiñ o ebrûlarla sen

- 3 Ĥalka-i ders-i muhabbetde kitâb-ı ‘aşk kim
Çün okursın ey dil-i mecnûn zânûlarla sen

- 4 Sen tûrurken sevdigim sâkî bu bezme ben mi olam
Teşneler kıansun dağıt billûr bâzûlarla sen

- 5 Ėâlib [ü] Pertev Nedîme pey-rev oldıñ Luţfiyâ
Bu suĥan-gû tab‘la eş‘âr-ı dil-cûlarla sen

-121-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Efendim devlet-ile ‘ömr-i iclâliñ mezîd olsun
Zamânında hemîşe necm-i ikbâliñ sa‘îd olsun

- 2 Bu leyl-i kıadr ĥatırım hele bir kez su‘âl itdiñ
Cihân içre seniñ de her günüñ bir rûz-ı ‘îd olsun

- 3 Ki şark [u] ĥarba feyz-i pertev alsun şöhret-i şânıñ
Kemâl-i ref’etiñ âfâk-ı hem-vâre medîd olsun

- 4 Sitanbul içre yokdur kıamet-i nâzûk-nihâlânıñ
Bahâr-ı reng-i ĥüsnüñ mîvesi sîb-i ümîd olsun

- 5 İdüp bezm-i vişâliñde baña çok Luţfi ihsânı
Medîh-i ‘izz [ü] ‘âlî-şânıña lâıyık neşîd olsun

-122-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Olmasun da sen güle hayrâna göñlüm n’eylesün
Dönmesün de bülbül-i nâlâna göñlüm n’eylesün
- 2 Çünkü mir’ât-ı mücellâ-yı cemâle bakmasun
Âh o hüsn âyîne-i rahşâna göñlüm n’eylesün
- 3 Girse kûhuñ zûr-ı saţvet der girîbân-ile yer
Dâmen-i ser-pençe-i fermâna göñlüm n’eylesün
- 4 Salţanat hayrânıdır dâ’im cemâl-i pâkiniñ
Olmasun hayrân dil cânâna göñlüm n’eylesün
- 5 Şahn-ı Sa‘d-âbâda Luţfî zevk-le şafâ ile
Gitmesün de sevdigim vîrâna göñlüm n’eylesün

-123-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Düşmesin de dil güzel dildâra göñlüm n’eylesün
Yanmasun da şu‘le-i dîdâra göñlüm n’eylesün
- 2 Ğabğab-ı gerdâniña serv-i hırâmân kaddiñe
Seyr idüp ol şîve-i güftâra göñlüm n’eylesün
- 3 Çünkü sen gülsün efendim ben de bir bülbülüñem
Girmesün de ol bâğ-ı gülzâra göñlüm n’eylesün
- 4 Gülsitân-ı gonçe-i rûyıñda gördüm gonceyi
Dönmesin de ‘andelîb-i zâra göñlüm n’eylesün

- 5 Heft iklim çâr gûşe emr-i muî'ñ gözleyüp
Luîfi kilî-i kûbbe-i devvâre gönîlüm n'eylesün

-124-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Sevmesün de sen gül-i ra'nâyı gönîlüm n'eylesün
[24a] İçmesün câm-ı leb-i şahbâyı gönîlüm n'eylesün

- 2 Gülşen-i hüsnünde lâle gül açılmış şad-hezâr
Kokmasun da gonce-i zîbâyı gönîlüm n'eylesün

- 3 Görmesün kıddiñ kıyâmet kâmetiñ gılmân [u] hûr
Ger görürse kâmet-i tûbâyı gönîlüm n'eylesün

- 4 Bâb-ı cennetden kaçırılmış gâlibâ Rıdvân seni
Sevmesün de sen melek-sîmâyı gönîlüm n'eylesün

- 5 Rişte-i nazmımla dâne dâne hâliñ Luîfiyâ
Dizmesün de lü'lü'-i dââyı gönîlüm n'eylesün

-125-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey şanem vechiñde gül açmış 'itâb-ı bûsdan
Gül gül gâlibâ görmüş 'azâb-ı bûsdan

- 2 Bezm-i hüsn-i yârda dil şöyle mestân oldu kim
Kâse kâse nûş idüp la'l-i şarâb-ı bûsdan

- 3 Bir hîşârdır burç [u] bârûsı alınmaz cenk ile
Dilberiñ vaşlın bulanlar buldı bâb-ı bûsdan

- 4 Sükker-i âb-ı hayâtından bulur dil câvidân
Lebleriñden leblerim itdi iktisâb-ı bûsdan

- 5 Gül-i perî-zâdım baña Luţfuñla bir bûse vir
Maţlabımdır doğrısı itmem hicâb-ı bûsdan

-126-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 ‘Ârıznıñ günden güne enver olur âyîneden
Millet-i tarz-ı ruĥuñ zîver olur âyîneden
- 2 Destiñe âyîne al âyîne-i ruĥsârıña
Bir nazâr kıl bak naşıl dilber olur âyîneden
- 3 Bir gümüş âyînedir ĥusniñ seniñ ey mehlikâ
Vaşf-ı mümkün olmayan mazĥar olur âyîneden
- 4 Cebhe-i pâkindeki berķ-i tecellî-i fer-tâb
Olsa zâhir şu‘le-i ĥâver olur âyîneden
- 5 Dergeh-i cûduñda Luţfı bir nazâr-gâhın seniñ
Çünkü çok zevķ [ü] şafâ nazâr olur âyîneden

-127-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey şabâ çekdiklerim cânâna söyle ağlasun
Âteş-i ‘aşkımla yana yana söyle ağlasun
- 2 Kân [u] ĥûn-ile varâķa cisme yazdım ‘arz-ı ĥâl
Luţf kıl râhıñ düşerse ĥâna söyle ağlasun
- 3 Ĥadden çekdiñ dilim âh kim kuyumcısın felek
Sînesi sîm âyîne-i devrâna söyle ağlasun
- 4 Nâle-i zencîr midir zülf-i gül-i ruĥsârı
Bağla destiñ şöyle dur dîvâne söyle ağlasun

- 5 Rişte-i nazmımda Luţfî derd-i hecr dizdüğim
Der-i şehr-i hûbâna dâne dâne söyle ağlasun

-128-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Ey şanem aşhâb-ı dîne intisâb itmez misin
[25a] Mülk-i küfr ü dilden ey meh-rû hırâb itmez misin

- 2 Raḥm [ü] şefkat itmediñ hîç ‘âşık-ı bî-çâreye
Ey felek-meşreb güzel Hâkdan hicâb itmez misin

- 3 Şâm-ı ğamda ğaldı göñlüm ḥasretiñle şöyle kim
Mâcerâ-yı hecriñe zerre ḥesâb itmez misin

- 4 ‘Asker-i hecriñ hüçüm itdi şarup etrâfımı
Luţf idüp dimeñ diyü hîç bir cevâp itmez misin

- 5 Meclis-i şahbâda bûse Luţfî-i bî-çâreye
Âb-ı la‘liñden canânım ḥişşe-yâb itmez misin

-129-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Nev-ğazel bünyâd kıldım ey güzel bir ad için
Âferin der nazm-ı pâkim her gören üstâd için

- 2 Maşrafı ğâlib ne yapsun her dem dildârınıñ
Sîm ü zer ister rişâle kendine îrâd için

- 3 Şanma kim şah-bâz çeşmiñden benim bu vahşetim
Ġamze-i tîr-i nigâhıñ ḥançer-i fûlâd için

- 4 Gel teraḥḥum eyle hâl-i zârıma ey ğonce-leb
Gül yetişdi ğülsitânda bûlbûlüñ feryâd için

- 5 Sevdigi yâr sâ'irinden mu'teberdir kendine
Luţfî herkese şefkat eyler şöyle öz evlâd için

-130-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Efendim zât-ı 'âlî-şânıña hâlîm beyân olsun
Baña her bir kelâmıñ mâye-i ârâm-ı cân olsun
- 2 Kim öğretti aña cânâ bu deñlü imtinânı kim
Begim bu 'ıyş u ni'metim size 'ayân olsun
- 3 Huşûşâ hazret-i şânıñ ile bezl-i vücûd itdim
Senin bezmiñde ağıârân baña bu nüktedân olsun
- 4 'Adûya virme esrârıñ ider fâş dimez miydim
Şakın kendiñ bu râz-ı ağıârdan dâ'im nihân olsun
- 5 Bu 'ahd-i Luţfî itmişdim efendim tâ-ezel benden
Du'â-yı devlete meşgûl olup dil-i şad-mân olsun

-131-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Tal'at-ı hüsnüñ tulu' itdikde ey hûrşîd-nişân
Gitdi zulmet oldu pür-nûr-ı zemîn [ü] âsumân
- 2 Bende çekdim zencîr-i zülfüñ dilim cânım benim
El-amân ol gamze-i tîriñ elinden el-amân
- 3 Gelmedi 'akla kıyâmet-kâmetin bil incesi
Şevk-i mümtâzım seniñ ismiñ kodum mûy-miyân
- 4 Zülf-i yâri fikr idersin bakma mah-ı rûya kim
Leyle-i feyz-i tecellî çok olur rûzdan hemân

- 5 Mihr [ü] mâh teşrîf idince Luţfî bizim hâneye
Şevk-ile hem cân-ile var karşı elde şem‘dân

-132-

[mef‘ûlü mefâ‘îlü mefâ‘îlü fe‘ûlün]

- 1 Ey tıfl-ı civân âleme bürhân olacaksın
[25b] Bu hüsn-ile sen hûblara sultân olacaksın

- 2 Çok gezme güzel görmesün ağıâr cemâliñ
‘Âşıqlarıña bir ulu seyrân olacaksın

- 3 El oğlu yamandır seni duzâğa tutarlar
Gûş eyler isen pendini ‘irfân olacaksın

- 4 Açılma tîz elden dahı gâyet küçüceksin
Gülşende şehâ bir güle handân olacaksın

- 5 Şad Luţfî değil var nice pervâne yoluñda
Üftâdelere şem‘-i fûrûzân olacaksın

-133-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Saltanat bâğında oldu bir gül-i ra‘nâ ‘ayân
Vech-i pâki şolmasun durdukça dursun âsumân

- 2 Hamdu li‘llâh yetdi mevsîm bahâr-ı hüsninde
Gül gibi açıldı maḥzûn diller oldu şad-mân

- 3 Fevz ü nuşret tuğ-ı tevfiḳ-i ‘inâyet andadır
Mihr-i ruḥsârından oldu ‘âleme pertev-feşân

- 4 Çünkü ol âyîne-i devrânıdır ‘âşıqlarıñ
Nûr-ı enzâr-ı dilârâ olmasun gözden nihân

- 5 Bülbül-i g y  gibi bu Lu f i-z r  var iken
 tmes n bir başka b lb l ol güle  h [u] fig n

-134-

[f  il t n f  il t n f  il t n f  il n]

- 1 Ey perî ol m h-r yu  t b-d r oldu ca sen
 Ar  idersin  a   a h r  id-v r oldu ca sen
- 2 Fikr-i h li le güzel enc m-  m r m her gece
 fit b-  berk-  hüsn-ile neşr oldu ca sen
- 3 R z [u]  eb b lb l gibi  h [u] fig n itmekdeyim
 once-i h sn   a up fa l-  bahâr oldu ca sen
- 4 C n ta amm l eylemez dil n r-   asretle yanar
   -  mümtâzım rakîb ağyâra y r oldu ca sen
- 5  igned rsin Lu f i-z r[ ] efendim  h n idem
Her dem esb-i şive-i n za süvâr oldu ca sen

-135-

[f  il t n f  il t n f  il t n f  il n]

- 1      oldur ki cemâl-i  ems-i y re ba masun
 b-ve  kim bâbına her serv-i  addi  a masun
- 2 Dest-i s   den mey-i eng reyi n   eyleme
Kimse ey    il seni ser    görüp  ulb ta masun
- 3   -  serd r m görüp ol       dünyâ-perest
 avf m oldur g   l  u    a ta  nca  a masun
- 4 Bu s z m kim pend [ ] nu   olsun dil-i perv neye
 u le-i ru     ye b -hûde perler ya masun

- 5 Mülk-i ‘uqbâ tâlib-i eyvân olanlar Luṭfiyâ
Bu fenâ vîrân-serâ-yı ‘âleme mih̃ kaçmasun

-136-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Çâr-sû efrâdından her gün geçer bir nev-civân
[26a] Görmemiş bir böyle maḥcûb dahı şehr-i âsitân

- 2 Tîğ-i kahr-ile frengistânı eyler hep ḥarâb
Sâyesinde kişver-i İslâm ma‘mûr-ı ‘âşıkân

- 3 Pertev-i ḥûrşîd-i nûr-baḥş-ı nûrından anıñ
Renk alur la‘l-i Bedeḥşân fer bulur cümle cihân

- 4 Söyletür İstanbul içre şöhret-i şânı anıñ
Yâ melekdir yâ perî yâ ḥûr der her bir görân

- 5 Hâşılı oldur mürüvvet ma‘deni luṭf [ü] kerem
Geldi bezmimizde Luṭfî diller oldı şâd-mân

-137-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Hâlimi ol gerdeni kâfûra söyleñ ağlasun
İştîyâkım gözleri maḥmûra söyleñ ağlasun
- 2 Kişver-i ruḥsâreden sürmüş çıkarmışdır şabâ
Şubḥ [u] şâmı kâkül-i deycûra söyleñ ağlasun
- 3 Ben visâl-i yâr ile ma‘mûr olundum ey gönül
Ḥak-i pây-i yârdan mehcûra söyleñ ağlasun
- 4 Ḥasret-i ḥüsn-ile çeşmim rûz [u] şeb kân dökdüğün
Ey şabâ ol kaşları semûra söyleñ ağlasun

- 5 Çünki hâṭ olmuş nümâyân vech-i dilberde henûz
Var de ‘aşḳ-ı Luṭfî-i rencûra söyleñ aḡlasun

-138-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Söyle ey bâd-ı şabâ ol yâre gelsün geçmesün
Muntazırdır dil hemân dildâra gelsün geçmesün
- 2 Tîḡ-i ḥasret sînemi şad-pâre kıldı n’eyleyim
Em erişdiresin dil-i bî-çâre gelsün geçmesün
- 3 Ol leb-i şaḥbâ-yı la‘liñ söyle vaḳti geçmeden
Tîz erişsün sâḳî-i serşâre gelsün geçmesün
- 4 Leşker-i ḥâl-i ḥayâl aldı çâr etrâfımı
Söyle ġamda koymasun sâlâre gelsün geçmesün
- 5 Âteş-i ḥasretle Luṭfî yanmasun pervâne-veş
Zîra düşdüm bir söyünmez nâra gelsün geçmesün

-139-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Şehâ vazgeçmediñ gitdiñ baña vaz‘-ı tegâfûlden
Vücûdum tîr ile şerḥ eylediñ nâzik iken ġûlden
- 2 Gelür her ġün geçersin bir revîş-i ḥandân ile ey şûḥ
Fiġân-ı zârımı efzûn idersin bâġda bûlbûlden
- 3 Cemâliñ ‘arz idüp dâma düşürmek miydi maḳşûduñ
Virüp dil murgına çîne cefâ-yı dâne fûlfûlden
- 4 Geçüp aġyâr ile ‘uşşâḳa nisbet nâz [u] naḥvetle
Vücûd iḳlîmini ṭoldurduñ âḥ [u] zâr-ı ġulgulden

- 5 Umarken Luṭfiyâ luṭfuñ begim cev̄r [ü] cefâlarla
Perîşân eylediñ aḥvâlimi gülşende sünbülde

-140-

[Murabba‘]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

- [26b] Sendeki âsâr-ı ğam ey dil ki bildim yâr içün
Kapısıyım (?) ğâh ḥüzn [ü] nâlişîñ aġyâr içün
Ṭurfe reftâr ile dün serv-i ḥırâmân olduġıñ
Egildiñ şaḥn-ı çemende ğonce-i ruḥsâr içün

[II]

Vaḳtidir cem‘iyyet-i ḥelvâ ki serd oldu havâ
Sen gidüp bir şâhid-i bâzâr eylersin vefâ
Yâ ne lâyıḳ eylemek aġyâr-ile aḥz u ‘atâ
Var iken bendiñde çok kâlâ-yı dil-efkâr içün

[III]

Ḳalmadı ġayri niyâz-ı ‘arz-ı ḥâle ibtidâr
Zihnimi bâd-ı şabâ zülfüñ-veş itdi târumâr
Hem-demim baḥt-ı siyâh yâr-i enîsim âh [u] zâr
Var mıdır bir aġlayan bu dîde-i ğam-ḥvâr içün

[IV]

Ben baña itdim diyü bir gün idersin âh sen
Dâḥı Luṭfuñ resmini âh nümûn öğrenmedeñ
Şimdilik âhım ile ey gül-beden ḳal sen a sen
Biz siyâhân ğamze-i inkâr ile iḳrâr içün

[Ḥarfü'l-vâv]

-141-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Âh bu gün Tophânede bir câna oldum rû-be-rû

[27a] Bir cemâl-i âfet-i devrâna oldum rû-be-rû

2 Hüsni 'aşkı ben o tıfla ta'lim eylerken bu gün
Bir raqam câhil raqîb-i nâlâna oldum rû-be-rû

3 Şâh-ı kânûn şeri'at bilmez imiş bilmedim
'Örfi ahkâm eyleyen müjgâna oldum rû-be-rû

4 Vardım ol gül-bâğçe[ye] maḥbûba ḥâlim söyledim
Raḥm kıldı geldi ol yan yana oldum rû-be-rû

5 Tâk-ı Kısırî kasr-ı Cem pek şîrindir Luṭfiyâ
Cennetiñ ihdâsı bir Rıdvâna oldum rû-be-rû

-142-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1 Dile geldi seniñ ârzû itdigiñ 'âlem-nümâdır bu
Temâşa it güzeller içre baḫ bir reh-nümâdır bu

2 Ne lâzımdır naḫar kılmak ki mir'ât-ı mücellâya
Bu bir âyîne-i devrân cihâna pür-ziyâdır bu

3 Ne bâğda ḡoncedir bilmem ne tağda yâsemindir âh
Dil-i şeydâlarıñ zâr itdigi ḡonce edâdır bu

4 Ne paşa-zâdedir bilmem ne bey-zâde kibâr-zâde
Hele ben bilmedim gitdi didiler bir livâdır bu

5 Bulunmak mümkün olmaz mı 'aceb bezm-i vişâlinde
Çeker ârzû diler vuşlat ümîd-i Luṭfiyâdır bu

[Ḥarfü'l-hâ]

-143-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 *Süzme çeşmiñ gelmesün müjgân müjgân üstüne*

[28a] Çekme ebr[û]-hançeriñ urma bu sîtân üstüne

2 Tîğ-i gamzeñden şaķınmazdım efendim cânım
Çünkü çok kan eylemişdir olmasun kan üstüne

3 Âfet-i hüsn-i ziyâsından şafaķ pür-nûr olur
Hey'et-i iclâldir şems [ü] mâh-ı tâbân üstüne

4 Sâye-baḥş eyler iken 'uşşâķına bir başķa kim
Düşmesün hîç sâye ol serv-i hırâmân üstüne

5 Cenk ider Luṭfî canânıñ dîde-i Keykâvus
Gitse hîç virmez amân Sâm [u] Nerimân üstüne

-144-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Pertev-i hüsnüñ ṭulu' itmiş cihânyân üstüne
Fâ'îķ olmuş nûr-ı vechiñ mihr-i raḥşân üstüne

2 Cenk ider olmuş süvârân esb-i nâz-ile begim
At şalarsın hışmla Sâm [u] Nerîmân üstüne

3 Bâğ-ı dehr içre henûz bir tâz[e] gül bitmiş diyü
Şad-hezârân bülbül uçmuşdur gülistân üstüne

4 Şöyle mest olmuş ki idrâķ eylemez dünyâ nedir
Nûş kılmış şurb-ı mey peymân peymân üstüne

5 Lûṭfiyâ baķdım yatur ḥammâmda 'uryân ol güzel
Vâh yazıķ derken ya ben de düşdüm 'uryân üstüne

-145-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Bir perî-zâtıñ hilâl-i ğurre-i tâbânına
Kim bakar âyâ o mâhıñ hüsniñ rahşânına
- 2 Şahn-ı Sa'd-âbâda gitmiş ol perî aġyâr ile
N'eyleyim kim nâmına düşmezdi 'âlî-şânına
- 3 Rûy-ı pâk-ı enverin gördükce dil hayrân olur
'Âşık-ı bî-dil nice 'âşık ise cânânına
- 4 Hâsret-i hüsni hayâliñle gönül her rûz [u] şeb
Döndi didim nev-bahârıñ mevsim-i nîsânına
- 5 Manşib-ı vaşl-ı ümîdin gözleyükaldım hele
Herkesi er gördi Luţfî rütbe-i şâyânına

-146-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Şûh-ı mümtâzım kaçan nâz-ile itseñ bir nigâh
Nîm-nigâhın giydürür 'uşşâka âteşden külâh
- 2 Ferr-i şems-i vech-i pâkiñ kim temâşâ eylese
İtmege ârzû çeker dâmânıñ 'âlem bûse-gâh
- 3 Leyl-i zulmetden halâş it ey kamer-ţal'at beni
Sensin ancak nûr-ı vechi pür-ziyâ-yı mihr [ü] mâh
- 4 Görse tab'-ı pâkiñi hem şâh-veş eţvârıñı
Bâbıña kul olmaya ârzû çeker firûz-ı şâh
- 5 Bir dahı yâr olmasun bu Luţfî bezmiñden teñî
Eylesün her sâ'atin biñ sâle tevfiğ-i İlâh

-147-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Gel ecel bâğ içre dön gülşene Mevlâ 'aşkına
[28b] Vâsıl olsun bu dil-i divâne Mevlâ 'aşkına
- 2 Nâz [u] istignâ ile hey millet-i Mesîh-veş
Kıyma gel bu şâhib-i îmâna Mevlâ 'aşkına
- 3 Hâsretiñle eşk-i çeşmim Nîl-veş çağlar açar
Kaatre iken dönmesün 'ummâna Mevlâ 'aşkına
- 4 Zülmet-i gâmdır şeb-i zülfün zihî 'uşşâka kim
Ref' kıl ey ruhları tâbâna Mevlâ 'aşkına
- 5 Bezm-i vaşlînda leb-i la'liñ şunup leb-teşneye
Sâkiyâ Luţf eyle bir peymâne Mevlâ 'aşkına

-148-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Urma ey şûh-ı melek-ruhsâr-ı âlımdır siyâh
Kesme ümmîd riştesin hâl-i hayâlimdir siyâh
- 2 Bir urucu tâzesin bulsam da urdursam hele
Gâmzesiyle kesdiği sînemde âlımdır siyâh
- 3 Yaralı sînemde yara açdı gâmzeñ dilberâ
Yaralı olsa yarar yâre şikâlimdir siyâh
- 4 Gerdânı billûr-ı şâfi sînesi mir'âtdır
Hâl siyâh müjgân siyâh ebrû-hilâlimdir siyâh
- 5 Al ile almağda var mı gönlümi la'liñ gibi
La'l-i ruhsârîña nisbet Luţfî âlımdır siyâh

-149-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Genc-i hüsn-i yâr ararken düşdi dil vîrâneye
Ânıñ için girdi hâlâ çıkmadı büt-hâneye
- 2 Feth-i bâb-ı vuşlat-ile kâm-yâb itmez felek
Her zamân hûn-ile çeşmim döndürür peymâneye
- 3 Âh girîbânım felek destinde oldı çâk çâk
İrmedi dâmân-ı yâre destimiz cânâneye
- 4 Şormasun benden cefâ-yı tâlî' bir kimse kim
Şu'le-i âhım çıkar dilden deger pervâneye
- 5 Luţfiyâ çok feyz-i luţfum var iken döndüm meded
Kimsesüz ğurbetde kalmış merdüm-i bîgâneye

-150-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Ezel Hâk hâme-i kudretle yazmış levh-i takdîre
'Aķıl irmez fikir yetmez ne hâcet rây-ı tedbîre
- 2 Hele 'âşık tehî nuţk eylemez ızhâr ider 'aşkı
Füsûnger fitne-i a'dâlarıñ kâbil mi teşhîre
- 3 Zihî himmet olurdu amma n'idem zer olmadı ihdâ
Ki bâ'ış mübtedâya ma'nî maţlab oldı te'hîre
- 4 Görürse gûşe-i h'âbîde şîr bir kimse cânım
Şafâ-yı hândan dest-bûdur düşünce pençe-i tîre
- 5 Efendim ma'nî-i 'aşkı saña gösterdi Luţfî kim
İnanmazsın sözüme sen gidersin zühd-i ta'bîre

-151-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Kâdem-i rencîdeyim her tâ-seher semt-i dilârâya
[29a] Nazar kılmak için ruhsâr-ı mir’ât-ı mücellâya
- 2 Düşürmez bir dem ammâ gözden erbâb-ı nazar anı
Yalnız ben değil çok ‘âşıkân gelmiş temâşâyâ
- 3 Dimem kim millet ismine anıñ üç harfle buldum
Hemân nâm [u] nişânım mahv idüp döndim mu‘ammâyâ
- 4 ‘Ayân olmuş ezelde cism-i pâki ol mehiñ güyâ
Ki beñzer fûlful-i Hindûsı sîm üstünde tamğaya
- 5 Görenler Luţfiyâ âyîne-veş taşvîrin ol şûhîñ
Şanurlar pâ-yı ser Meryem şarılmış rûh-ı ‘Îsâyâ

-152-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Düşdi bir peymânedan bir katre mey-tâb bir yere
Şandılar nûr indî anı gören aḥbâb bir yere
- 2 Ne sefîne ne ki zevraḳlar dayanur cûşına
Hecr-ile gelse hele gözden akan âb bir yere
- 3 Göricek naḥl-ı belinden sâyedâr oldu göñül
Düşdi cânım bir yere dîvâne dil-tâb bir yere
- 4 Zülf-i ḥaṭ müjgân-ı yârdan ey göñül kendin şaḳın
Fitneler baḥr oldu geldi işde girdâb bir yere
- 5 Luţfiyâ ‘aşkıñ pesend eyler hezâr erbâb-ı ‘aşḳ
‘Aşḳ ile dizdikce nazmım dürr-i nâ-yâb bir yere

-153-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Gül gül olmuş ‘ârızın ey cânımın cânânesi
[30a] Oldı gönlüm şem‘-i bezm-i hüsniñ pervânesi
- 2 Hâne-i hûrşidden rûşen cemâlin ‘arz idüp
Büsbütün mihr-i cihân-tâb oldı dil kâşânesi
- 3 Vaşf-ı ebrû-yı hayâlin fıkır iderken cân şirîn
Oldı şöyle perçem-i zencîriniñ dîvânesi
- 4 Dörlü dörlü cümbüş-i refâtâr itdikce sen
Hâne-i dil her taraf ma‘mûr olur vîrânesi
- 5 Lütfi ihsân ile sâkî şun leb-i la‘lin baña
Çünkü oldı dil ezel bezm-i ruhuñ mestânesi

-154-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Efendim burc-ı hüsnüñ âfitâb-ı ihtîşâm oldı
Zuhûrında hilâl mâh-cebîniñ bedr-i tâm oldı
- 2 Ser-i şâhîde perçem mîr iken ıstabl-ı hüsne
Çıkup fesden hele üç tuğ ile kâ‘im-mağâm oldı
- 3 Neşât-ı şâd-mânîdir dilim bezm-i vişâlinde
Misâl-i câm-ı mey la‘l-i lebiñ şahbâ-yı kâm oldı
- 4 Cihânda böyle bir ‘îd olmadı çok sâl [u] mâh geçdi
Felekde sen gibi gün toğmadı çok şubh u şâm oldı
- 5 Ne mesrûr olmasun diller bu ikbâl-i dil-ârânın
Misâl-i ebr-i nîsân Lütfi şâmil feyzi ‘âm oldı

-155-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Gülşen-i hüsnün seniñ dilber gül-i ra'nâ gibi
Gonceler yer yer açılmış bağçe-i me'vâ gibi
- 2 Bezm-i ehl-i teşnede devr eylesün elden ele
Bâde-i câm-ı lebiñ şun sâkiyâ hamrâ gibi
- 3 Ğamzeler almış cihânı pençe-i fermânına
'Azl-i nısb-ı hükm ider şâh-ı cihân-ârâ gibi
- 4 Bi-hesâb ceş-i Habeş vechiñde var tabur tabur
Ğâlibâ maşşûd[ı] ehl-i 'aşk ile ğavgâ gibi
- 5 Çünkü sen bir tâze gülsün bâğ-ı dehr içre begim
Luţfiyâ feryâd kılsun bülbül-i gûyâ gibi

-156-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Va'd idüp gelmeklige cânım efendim gelmedi
Kaldı dilde hâl-i tahtı şâh-levendim gelmedi
- 2 Hasret-i hecriyle kaldım şöyle kim zulmetdeyim
Nerde kaldı cebhe-i hûrşîd-menendim gelmedi
- 3 Teşnelikle dil harâret içre kaldı şöyle kim
Sâkî-i la'l-i leb-i gül-gûna kandım gelmedi
- 4 Çok 'itâb-ı nâz kaşd itdi dahı ol çeşm-i şûh
'Âşıkına kamet-i serv-i semendim gelmedi
- 5 Dâr-ı ruhsârında şalb olmak dilerken Luţfiyâ
Âh n' için ol zencîr-i zülf-i kemendim gelmedi

-157-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey perî gitdikce Mevlâ mâh-cemâl eyler seni
[30b] Ğonce-i terden güzel ruhsâr-ı al eyler seni
- 2 Dökme perçem örtmesün mâh-ı cemâl-i perçemiñ
Bedr iken encâma irmiş veş zevâl eyler seni
- 3 Cevr-i hecr ile keser dil riştesin örmez hele
Âh o tıfl-ı nâz ey dil elde şâl eyler seni
- 4 Nerde kaldı görmedim nâzende-i şûhum diyü
Her zamân dîvâne dil benden su'âl eyler seni
- 5 Sen dahı bir ğonce-i zîbâya 'âşıksın meger
Vâh kim şeydâ-yı Luţfî bak ne hâl eyler seni

-158-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Gözüñle sende ey dil ol şeh-i tannâz gördüñ mi
O reftâr[ı] o cilve şîveyi ol nâz gördüñ mi
- 2 Añı şayd eylemek mümkün degil derdim inanmazdıñ
Uçup gitdi gözüñle ol Hümâ-pervâz gördüñ mi
- 3 Ne bâğda servidir bilmem ki ol tûbâyı cennet mi
Hele serv-i şanavber kâmet-i mümtâz gördüñ mi
- 4 Dilâ sen bir kebûtersin ki havf itmez misin derdim
Ne yaptı bak nigâh-ı gamze-i şehbâz gördün mi
- 5 Vişâliñle olur ihyâ hele bu bende-i nâcîz
Deriñde derdmendiñ Luţfî-i hem-râz gördüñ mi

-159-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey güzel cevriñ ile âzâde itdiñ sen beni
Çâremi elden alup bî-çâre itdiñ sen beni
- 2 Cevr ile bî-tâb idüp kesdiñ emânım sevdiğim
Hâşılı bu derd ile âvâre itdiñ sen beni
- 3 Yok mı rahmîñ bak şu ahvâl-i dil-i mecrûhuma
Tîğ-i müjgânîñ ile şad-pâre itdiñ sen beni
- 4 Hâsretiñle râhatım sîb oldı küllî ey güzel
Fürkat-i şemşîr ile bîmâre itdiñ sen beni
- 5 Luţfî-i bî-çâreye cevriñ ile sen ey felek
Dost iken dildâr ile âğyâr itdiñ sen beni

-160-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Fitnede hîç var mı bilmem çeşm-i fettânîñ gibi
‘Âşık öldürmekde yokdur gamze-i bürrânîñ gibi
- 2 Sen rakîb ile gidelden Üsküdâra bâğlara
Görmediñ ‘âlemde ‘aşk-ı derd-i hicrânîñ gibi
- 3 Kaşlarıñ seyf-i Nerîmân tîğ-i gamzeñ Kaşramân
Şâf çeküp dil kaşdın eyler var mı müjgânîñ gibi
- 4 Kurmuş ol ceşş-i Habeş rûyuñda yer yer bârgâh
Kaşd-ı gönle ‘âşıkânım söyle îmânîñ gibi
- 5 Çâr etraftan bizi korkutma saña cân fedâ
‘Îd-i vaşlıñda efendim Luţfî kurbânîñ gibi

-161-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hûblar içre var mıdır bir gonce ra'nâ gül gibi
[31a] Ser-te-ser gezseñ bulunmaz gülşen-ârâ gül gibi
- 2 Kâkül-i reyhânı eyler sünbülün qadrin şikest
Açsa rûy-ı gülşen-i şâfında zîbâ gül gibi
- 3 Nakş-ı la'l-i gonce-i iclâlini bu bâğda
Başına taksa sezâdır çarh-ı vâlâ gül gibi
- 4 Hânesinden 'azm idüp gitdi teferrücgâh[a] ol
Sâyesinde şâd [u] handân oldu şahrâ gül gibi
- 5 Bülbül-âsâ Luṭfiyâ feryâd iderken rûz [u] şeb
Geldi bezme müjde ol mihr-i mücellâ gül gibi

-162-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hârc idüp dilden şitâya nahl-ı gülşen almalı
İşbudur âgûşa bir serv-i hırâmân almalı
- 2 La'l-i yârîñ leblerin âgzîña al vir al nefes
'Âşık-ı şâdık olanlar cân virüp cân almalı
- 3 Şerbet-i la'liñdeki hâlet güzel ammâ ki iyiki
Neşter-i gamzeñle dersin dilden al kan almalı
- 4 Âh n'îçün herkeslere sen bî-âdâ bî-nâzsın
Esb-i nâz ile begim gitdikce meydan almalı
- 5 Seyr-i Sa'd-âbâda gitmek maṭlabımdır Luṭfiyâ
Yanıma bir tıfl-ı mihr-i nâzlı cânân almalı

-163-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Dilim mecbûr-ı rûy[ı] itdi çokdan bir canân tutdı
Semâ vü 'arz-ı cümle kıldı âhım [ki] cihân tutdı
- 2 Gelürler ehl-i derdler imtiḥân itmek içün ammâ
Kamusından ziyâde çokdı derdim çok dehân tutdı
- 3 Yanaşmadım cemâl-i gülşen-i dildâra mahfice
Meger tuymış girîbânımdan ansız bâğbân tutdı
- 4 Kaçup dil-mürğ[i] havf-ı pençe-i şâhîn nigâhından
Uçup Anka-yı dil tâ âşiyânı âsumân tutdı
- 5 Sefâin sînemi şalmış idim bir mu'tedil bahre
Kazârâ Luṭfiyâ zevrakçe-i ṭab'ım tufân tutdı

-164-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Esüp bâd-ı şabâ ḥüsnünde zülfüñ târumâr itdi
Perişân oldu dil zülfüñ gibi 'âkıll [u] fikr gitdi
- 2 Cihânda gâlibâ bir kara gözli 'âşıkım dilber
Gelüp âğyârlarıñ bu ḥâtırım gâyetle incitdi
- 3 Göñül kırtuldu derken ey perî tîr-i nigâhından
Ruḥuñdan bir 'azîm ceyş ceyş 'arş eyleyüp yetdi
- 4 Yazık nâdânlar aşla seniñ kim kıymetiñ bilmez
Alup metâ'-ı vaşlıñ elleyüp de şöyle eskitdi
- 5 Şanurdum kıymetim Luṭfî alınmaz zer mücevherle
Beni bir bî-bahâ aldatdı kâdrim bilemez şandı

-165-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1 'Alâka itdim yeniden Rûm-ı dildâr bir tıfl-ı cânı

[31b] Temâşa eylesün ister ise her kim o cânânı

2 Diyâr-ı Rûmı ceys-i hâl başdı târumâr itdi
Siyâh ebrû siyâh müjgân tabûr perîşânı

3 Bakar şık şık dilârâ mihr-i mir'ât-ı mücellâya
Hemân benden olmuşdurur ol kendi hayrânı

4 Göñül bülbül misin bilmem idersin gonce[ye] efgân
Meseldir tâ ezel dirler ider bülbül güle efgânı

5 Esîr itmiş didiler Luţfî-zâr[ı] tâ ki bir kâfir
İder gerçek odur düşmânı İslâm yokdır îmânı

-166-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Maţlabım bûs eylemek dilber lebiñ billûr gibi
Nîm tebessüm eylemekle oldu dil ma'mûr gibi

2 Ğamze-i tîr-i nigâhıña taḥammül gelmiyor
Süzme Mevlâyı severseñ gözleriñ maḥmûr gibi

3 Gösterirsin her seḥer kim baña nisbet sevdiğim
'İtr-ı şâhîler sürüp gerdânıñ kâfûr gibi

4 Tâ kemergâhında gördim mevc ururdı muṭribiñ
Şöyle taşmış na'me-i ter kâse-i ṭanbûr gibi

5 Luţfiyâ çok diḳkat itdim kıl kadar feḥm itmedim
Kaşlarıñ ḥal itmedir giyinmiş güzel semûr gibi

-167-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Mest-i nâzım kim büyütüdi böyle bir dâna seni
Kağı gülşende yetiştirmiş gül-i ra'na seni

2 Şol nihâl-ı kâmetiñ tûbâyâ teşbîh eylerim
Hağ yaratmış cennet içre serviden bâla seni

3 Pâ-yı tâ-ser hırûş al hülle giydiñ eyniñe
Nâzenînim dillere destân ider dîbâ seni

4 *Bir eliñde gül bir elde câm geldiñ sâkiyâ*
Kağısın alsam güli yâhûd ki câmı yâ seni

5 Luţfiyâ âyîne-i endâme-i şâfım diyüp
Şarmadım bir kerre sînem üzre ser-tâ-pâ seni

-168-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

1 Kırıldı şofre-i mey meks kalma tez yetiş sâkî
Şunup destiñ ile şahbâyı sen yap göñl-i 'uşşâkı

2 Yanar kalb-i derûnum âb-ı vaşlıñla söndür gel
Vişâl-i hasret-i nârıñla itme dilde ihrâkı

3 İnanma fend-i zülf-i yâre mürğ-i dil kadem başma
O fettânıñ hezârân vardurur 'uşşâka duzâğı

4 Seniñ meyvâ-yı la'l-i lebleriñ 'uşşâka rızık olmuş
Efendim vir unutma oldurur 'uşşâkın erzâkı

5 Rakîbler söyleñ el çeksün o tıfl-ı nâz-perverden
Hemân ancak cemâl pâkinde şad-Luţfi-i müştâkı

-169-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Fırkat-i nârîñla yandı çeşm-i cânım ey perî
[32a] Eşk-i hasretle akar durmaz hemân çeşmim terî
- 2 Her gün ağıârîñ benimle ceng-i hûşenk itmede
Şâh-ı Fîrûz-ı hayâlîñde çeker her şeb cerî
- 3 Deşne-i zehr-i kelâmîñ baña sükkerden lezîz
Zehr olur sükkerde olsa deyn-i a'dâ sözleri
- 4 Kıl terahhum hâl-i zârım çün beyân itdim saña
Sensin ancak şâhib-i şefkat merâhhim serverî
- 5 Görmesün Luţfî rakîble belki gavgâlar kopar
Gitme a'dâdan yana cânım efendim gel beri

-170-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Devr iderken âsitânı dizime indi sızı
Eyledi zâlim felek gerdûn-ı ser-gerdân bizi
- 2 Az mı geldi itdiğiñ cevri-i sitem bî-çâreye
Üstüme itdin havâle bir dağım î mânşızı
- 3 Bûseler va'd eyleyüp inkâra kalkışdıñ n'îçün
Nâzenînim çigner oldu her zamân ol şakızı
- 4 Geldi çökdi bahre-i zevrakçe âgûşuma
Şâf gül-i âyîne-i endâmla tersâ kızı
- 5 Bir eliñde gül bir elde câm ile bezme gel
Ey perî vaşlıñla şâdân it bu Luţfî 'âcizi

-171-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Bitmemiş dehr-i gülistân içre gülşeniñ gibi
Degme bir dilberde yok hüsn-i bahârânıñ gibi
- 2 Çekmedim hiç böyle bir şemşîr begim sîneme
Çekdüğüm ol sîne-i gül-berg-i handânıñ gibi
- 3 Bâb-ı cennetden kaçırırış gâlibâ Rıdvân seni
Sen meleksin yokdur insân içre akrânıñ gibi
- 4 Göz siyâh müjgân siyâh ebrû siyâh gîsû siyâh
Var mı Hindistânda bilmem ceş-i müjgânıñ gibi
- 5 Şadr-ı mülküñ şâhibi sensin diyü ben Luţfîyâ
İşde geldim dîr kılma bir karîbânıñ gibi

-172-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Pek nazâr itdi helâk âh bir canânıñ gözleri
Geçdi cism-i cânıma dilber nigâhıñ neşteri
- 2 Bir meserret bulmadım dil virdigim demden berü
Olmadım hicrân-ı derde miñnet-i gamdan beri
- 3 Okusun her ehl-i dil tahmîse kalkışsın diyü
Rişte-i tab'ımla dizdim nazm-ı lü'lü' gevheri
- 4 Mülket-i hüsnünde hiç akrânı yokdur sevdiğim
Olsa şimdi bend iderdi devlet-i İskenderi
- 5 Hasret-i cânân için bu Luţfîyâ ağlar iken
Dest-i luţf-ile efendim sildi çeşmân-ı teri

-173-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Söyle ey kıl-k-i suhen gel bülbül-i şeydâ gibi

[32b] Var mı dehr-i gülistânda dilber-i ra'nâ gibi

2 'Îde ersün vaqtimiz var bir teferrücgâh kim
Seyr-i Sa'd-âbâd-ı seyrân idelim me'vâ gibi

3 Gel efendim nâzenînim bir muazzam cünbüş it
Olmasun akrânı sadr-ı pâye-i garrâ gibi

4 Ney [ü] kânûn bir tarafdır sâz [ü] santûr bir taraf
Diñle şarkı müstezâd-ı tahmis-i şevk-efzâ gibi

5 Gezdiğin yerlerde gördün ise söyle Luṭfiyâ
Yokdur İstanbulda toğmuş hüsn-i müsteşnâ gibi

-174-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

1 Şu'le-i şevk ile yakdı bir meh-i ruhsâr bizi
Yakmasun pervâne-veş aḥbâb u yârânım sizi

2 Gerdan-ı kâfurda beñzer ğamzesi billûr-ı câm
Ruḥları şarâb leb-i gülğün meyden kırmızı

3 Çîn-i zülf büsbütün göñlümi çalmış tuymadım
Gelmemiş gelmez cihâna böyle bir dil hırsızı

4 Hâk müşerref eylesün ḳalbi evin î mânla
Bûse la'lin va'd idüp de virmeyen imânsızı

5 Fî'l-i Hâḳḳı añlamaz esrâr-ı 'aşḳı fâş ider
Her dem ol pîr-i muğânıñ Luṭfiyâ oğlı kıızı

-175-

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

- 1 Bir güzel gördüm cemâl[i] gonce-i ra‘nâ gibi
Söyle vaşf-ı hâlin ey kıl k bülbül-i gûyâ gibi
- 2 Vaşl-ı yâr olsam da ey dil bezm-i ruhsârında kim
Dem-be-dem nûş eyleseydim leblerin şahbâ gibi
- 3 Yâsemîni serve teşbîh eylemek kaddin muhâl
Tâ ki kad çeksün nihâl-i kâmet-i tûbâ gibi
- 4 Nazra-i çeşm[i] dokunsa ger anıñ âyîneye
Bağrına başmı şanur ol Meryem-i ‘İsâ gibi
- 5 Şöyle kim virsün tarâvet Rûma şî‘riñ Luţfiyâ
Sen o hüsn-i dilber[i] vaşf eyle gel garrâ gibi

-176-

[mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün mefâ‘ilün]

- 1 Cemâl-i perteviñ nûr itdi ey dilber bu dünyâyı
Kemâl-i luţfuñ itdi hışsemend a‘lâyı ednâyı
- 2 Cihân nâmiñla tıldı halk ihsânıñla sır oldı
Tarâvet buldı leţâfiñla bu mülket serâbâyı
- 3 Neden böyle tutışmuşsun sen erbâb-ı ma‘ârifle
Biraz da eylesek olmaz mı ey dilber müdârâyı
- 4 Rehâ-yı ‘izz-i câhıñ zimmetimde farz bilmişdim
İderdim rûz [u] şeb medhiñle meclislerde gûyâyı
- 5 Çerâğ itdiñ bu Luţfiyi vişâliñle kerîmü şân
Çerâğıñ rûşen itsün dîde-i mihir-i mücellâyı

-177-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Hâsretiñle ey civân çeşm bu şeb kân ağladı
[33a] Zühre saçın yoldı ey hûrşîd-i rahşân ağladı
- 2 Yandı yakıldı nücûm-ı âsumân ser-te-ser
Âfitâb [u] mihr [ü] mâh yırtdı girîbân ağladı
- 3 Toğmadı hûrşîd-i hüsn-i nûr hep giydi siyâh
Ebr-i zulmet içre kaldı hâli yeksân ağladı
- 4 Şem'-i ruhsârîñ ziyâsı olmayup zâhir bu şeb
Saçmadıñ pervâneler 'aşkıñla sûzân ağladı
- 5 Merhamet kıl Luţfî-zâr gider yeter ağlatma gel
Şabra tâkat kalmadı cismimde dil cân ağladı

-178-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Bir felek-meşreb cânân derdiyle dil kân ağladı
Seyl-i eşkim mevc urup tâ Nîl-menend çağladı
- 2 Bî-vefâ dildâra dil virmez iken bir bî-vefâ
Vakt-i sersâmımda geldi baña 'aşkın yakladı
- 3 Şem'-a-i ruhsârîden nûr-ı ziyâyı gösterüp
Vâh kim eyvâh kim pervâne gönlüm dâğladı
- 4 Ölmege ârzû çeken üftâdeler gelsün diyü
Zehr-ile celâl-i gamze tîr-i satırın zâğladı
- 5 Hüsn-i yâr[i] bilmedim Luţfî tımârhâne midir
Bu dîvâne gönlümi gîsûya muhkem bağladı

-179-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Şafaḳ-rîz eyleme yâhû bu eyyâm-ı semen-sâyı
Çıkar meh şubḥdan vechiñde şems-i zülf-i Leylâyı
- 2 Zazar yok fesden az itmişse de deycûr şeb-i târik
Amân luṭf eyle gösterme 'adûya vaşl-ı bâlâyı
- 3 Virüp dil la'liñe şîrâze-i cem'iyyeti bozduk
Ḥaṭ-ı ruḥsâr-ı yâre rûy-ı bî-tâb itsen îmâyı
- 4 Kesüp kâlâ-yı 'aşḳı tîḡ-i cevır urmaz urdırmaz
Ne çâre n'eylesün dil böyle rîze rîze kâlâyı
- 5 Turup bir gûşeden sîrâyet o tıfl-ı nevres Luṭfî
Hemân şâyestedir pâye çekerse ammâ dünyâyı

-180-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Tûr-ı 'aşḳ itdikse sîneñ görmesün Mûsâ seni
Ol beden tâbdıñ ki bilmez Ḥazret-i 'Îsâ seni
- 2 Sûz-ı hecre yok taḥammül hey Muhammed ümmeti
Her taraḑdan almış eṭrâfiñ 'aceb sevdâ seni
- 3 Kays ile Ferhâdı ḳatmañ va'de-i 'aşḳ içre kim
İtmesün Şîrîn zebânım münḥezim Leylâ seni
- 4 Gerçi çok işler keser üstâd olandan cevırde
Baḳ ne resme ḳoydı şimdi ḳâmet-i bâlâ seni
- 5 İtmez izḫâr-ı tegâfülle nigâh-ı vuşlata
Gösterir yüz biñ edâ-yı Luṭfiden îmâ seni

-181-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

- 1 Bu 'âlem görmemiştir sen gibi sultân-ı zî-şânı
[33b] Denülsün zât-ı 'âlî-şânıña İskender-i şânî
- 2 Gülistân-ı cihânı şöyle tezyîn itdi ruhsârîñ
Ki itmez böyle tezyîn nev-bahârân bir gülistânı
- 3 Tulû' itseñ eger bir kez Esed burcundan ey meh-veş
Hacîl eyler cemâliñ nûr-ı hûrşîd-i Bedeşşânı
- 4 N'ola hûrşîd[e] teşbîh eylesem ol mihr-i ruhsârîñ
Ki anîñ da seniñ gibi cihânda yokdur akrânı
- 5 O Sa'd-âbâd-ı dil-cûy benimle gez ser-a-ser sen
Saña_gör sen de olan ihsân-ile Luţf-i firâvânı

-182-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Görmedim çokdan benim bir dil-pesendim var idi
Meşrebimce hû hûy zülf-i kemendim var idi
- 2 Tâ tıfıdan besledim destimle perverdendir ol
Bir tabî'atca güzel nâzik efendim var idi
- 3 Kandedir bilmem niçe müddet görünmez oldu âh
Raḥm ider 'uşşâkına bir bî-menendim var idi
- 4 Merḥamet eyler kaçan görse dil-i vîrânına
Böyle bir meşrebce hûb şâh-ı levendim var idi
- 5 Düñki gün Luţfiye şormuş bende-i nâ-çarı
Kandedir âyâ benim bir müstemendim var idi

-183-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ruḥların dilber açılmış nev-bahârda gül gibi
Neşve-i nâz-ile zâr itme beni bülbül gibi
- 2 Şöyle bitmiş dâne dâne 'anber ḥâl rûyda
Bârekallâh her kim ekdiyse anı fülful gibi
- 3 Fitneler tahrîk idüp rûyında diller şalb ider
Dür midir dildâra bilmem bir dahı kâkül gibi
- 4 Bir nazârda çok ırakı çeşm-i yâr eyler qarîb
Gönle 'uşşâkı çeker alur hemân Düldül gibi
- 5 Luṭfi-bende 'anber-âsâ bâğ-ı hüsn-i yârda
Kokladım ol gül-'izârın turrasın sünbül gibi

-184-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Yâr ile her dem berâber görmeyen görsün beni
Sâkî şun destimde şâgar görmeyen görsün beni
- 2 Bezme gelsiñ de seniñle eylesin nûş-ı şarâb
Gâh mest gâh huşyâr görmeyen görsün beni
- 3 Şu'le-zâr-ı iftirâk oldum meded pervâne-veş
Dil derûnum pür-'alev nâr görmeyen görsün beni
- 4 Rişte-i şeb-reng zülfe-bend olan dîvânedan
Şâhid-i rüsvâ-yı bâzâr görmeyen görsün beni
- 5 Bir gülün ḥâl-i firâkıyla derûnî Luṭfiyâ
Vaqt-i gülde bülbül-i zâr görmeyen görsün beni

-185-

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

- 1 Ey dirîgâ şimdi gönlüm pek perîşân oldu hey
[34a] Fâsidiñ fışkı cihâna cümle destân oldu hey
- 2 Hâl-i zâr[1] diñleyen yok yok yere feryâd nedir
'Andelîb-i zâr-ı dil bî-hûde nâlân oldu hey
- 3 İtmedi itdiklerin dünyâda Haccâc-ı la'în
Seng-i â'dâ şiddet-i kâhhâr-ı bârân oldu hey
- 4 İhtiyârım gitdi elden kalmadı şabra mecâl
Ğurbet elde rûz [u] şeb dil-i zâr efgân oldu hey
- 5 Luţfiyâ çekme elem hecr-i 'adû vü bî-dînden
Ol zâlim Fir'avn [u] Nemrûd hâk-i yeksân oldu hey

-186-

[mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün mefâ'ilün]

- 1 Hesâb-ı derdimi ey dil saña hicrân-ı ğam geçdi
Cefâ-yı çarhıdan hecr-i firâk-ile sitem geçdi
- 2 Nedir hâlîñ dimezdiñ olmadan rûyuñda haţ zâhir
Dimem hâl-i perîşânım baña vâkt-i germ geçdi
- 3 Ararken çâresin bî-çâre dil bu çarh-ı kişverde
Ne çâre bu imiş hükm-i kader dest-i elem geçdi
- 4 Ser-â-pa çâr etrâfım alur ğam leşkeri şimdi
Aman sâkî yetiş imdâdına gel vâkt-i dem geçdi
- 5 Terahhüm itmediñ gitdi görüp zâlim felek hâlim
Saña bu Luţfi-zârı ğâlibâ bir kimse kem geçdi

-187-

[mef`ûlü mefâ`îlü mefâ`îlü fe`ûlün]

- 1 Cevr-i felegi şorma baña cânıma geçdi
Âh seher-i nâle-i her yânıma geçdi
- 2 Öpmek kademin ehl-i şerârîñ ne rezâlet
‘İrż-ı vaqarı nâmûş-ı ‘irfânıma geçdi
- 3 Fursad[ı] bilüp dîde-i hûn-rîz-i nigâhîñ
Biñ zahmet ile bu dil-i dîvâneme geçdi
- 4 İtmezdi ezel bendesine nâz [u] tegâfûl
Ağyâr ‘acebâ bende-i cânâneme geçdi
- 5 Yârîñ bu degil midhat-ı evşâfına Luţfî
Çok böyle ğazel defter-i dîvânıma geçdi

-188-

[fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilâtün fâ`ilün]

- 1 Kâfir-i mutlak disem lâyıķ hele zâlimleri
Böyle zulmi eylemez ikrâr idenler maḥşeri
- 2 İki vech-ile sezâ la‘net olunmuş ḥaḳḳına
La‘net itmişdir Hudâ zâlim ile kâfirleri
- 3 Her ḥuşûşda zulm idenle dâ’imâ mazlûmlara
Beḥre-yâb olmuş degildir bu cihânda her biri
- 4 Gözcüsüdür bu cihânıñ pîr Şa‘bân-ı Velî
Ḥânḳâh-ı pîre gel de eyle yâhû enzârı
- 5 Çekdüĝiñ cevri [ü] sitem derd-i felekden Luţfiyâ
‘Arż-ı ḥâl eyle şefâ‘at kânına yaz maḥzârı

-189-

[mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün mefâ'îlün]

1 Ruḥundan bezme bir meh-rû gelüp şem'a uyandurdu

[34b] Bu bî-çâre-i dil pervânemi nâra o yandurdu

2 O tannâz cihâne şöyle düş olmak ne müşkil imiş
Vişâlin va'd idüp gerçek gibi ḥâlâ inandurdu

3 Gelüp her günde biñ nâz [u] sitignâ ile ol meh-veş
Alup şabr ile sâ mânım beni cândan uşandurdu

4 Cefâdan gayri bir iḥsân [u] luṭfun görmedim derken
Lebinden bûseler bahş eyleyüp beni utandurdu

5 Şarâb-ı la'lini nûş eyledikce câm u câm Luṭfî
Beni peymâne hicrân eyleyüp ağzım şulandurdu

-190-

[Müsemmen]

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

[35b] Sevdigimden mübtelâ üftâde vü aḡyâra ne
Şâd [u] nâ-şâdımdan ey mihr ḥande vü ḡam-ḥ'âre ne
Yâr ile zehr içdigimden sâķî-i serşâra ne
Sâḡar-ı billûr ile mînâ-yı dîl-efkâre ne
Serde sevdâ dilde ḡam bâr u belâdan yâre ne
Zühd-i 'aşkımdan 'aceb kim zâhid-i bed-kâra ne
Derd-i dilden merhem-i Loķmân ile tîmâre ne
'Aşķa teslîm-i rızâdan ḡayri cânım çâre ne

[II]

Eyleyen ḥulķ-ı ḥamîdiñ saña yârân oldıḡım
Cân u dil şâhidlerimdir bende ḡayrân oldıḡım
Vâlih ü ḡayrân olup zâr-ile nâlân oldıḡım

Nâlevü efgân-ile dünyâyâ şâyân olduğım
Bir vişâl için degil mi dosta düşmân olduğım
Hep seniñ ‘aşkıñladır böyle perişân olduğım
Derd-i dilden merhem-i Loqmân ile tîmâre ne
‘Aşka teslîm-i rızâdan gayri cânım çâre ne

[III]

Dün göründüñ çeşmime nev-restelikde bî-mişâl
Şanki geldi şehir-i mâtem gurre-i ebrû-hilâl
Öyle pür-sûzâna düşdüm dilde evrâdım nevâl
Baķıcaķ mir’âta gitdim kendime oldu hayâl
Hep benim olsun efendim var ise bunda vebâl
Ben bunu bilmem ki bilsem ‘arz-ı hâl itmeme muhâl
Derd-i dilden merhem-i Loqmân ile tîmâre ne
‘Aşka teslîm-i rızâdan gayri cânım çâre ne

[IV]

Sen dimişsin hey melek şaldım seni sevdâlara
‘Ömrüñ oldıķca düşüp ‘aşķım ile ferdâlara
Bu mıdır Mecnûn gibi reşk itdigim şahrâlara
Tali‘imdir düşüren a‘dâ ile ğavĝâlara
Baht-ı nâ-hemvâre baş kesdirdiĝi a‘dâlara
İhtiyâc olsam bile ol bî-serv-i bî-bâlara
Derd-i dilden merhem-i Loqmân ile tîmâre ne
‘Aşka teslîm-i rızâdan gayri cânım çâre ne

[V]

Her zamân kaçdı dü-çeşm[üñ] bu dil-i efkâredir
Ĝamzesinde her biri müjĝânlarıñ hûn-hâredir
Nîm nigâhla ‘aķl alur bir şîve-i sehhâredir
Ĝamz ider âĝûşa gelmez el-amân mekkâredir
Gör ne kâfirdir ki meyl dâ’imâ bed-kâredir
Dermend-i bî-çâre Luţfî derd ile bî-çâredir
Derd-i dilden merhem-i Loqmân ile tîmâre ne

‘Aşka teslîm-i rızâdan gayri cânım çâre ne

-191-

[Muhammes]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

[36a] Herkesiñ sevdâsı bir nev‘a olur ‘âlem bu yâ
Tab‘-ı ‘âşık hilm olur zorbâ olur ‘âlem bu yâ
Ba‘zı maḥbûbdan çabûk îbâ olur ‘âlem bu yâ
Kimi iş cehren kimi ihfâ olur ‘âlem bu yâ
Gâh endîşe gehî ḥulyâ olur ‘âlem bu yâ

[II]

Hükûm-i takdîri gözet gûş itme gayri şoḥbeti
Emr-i Hakkâ râzı ol bî-hûde itme ülfeti
İltifât it herkese gül rûyına kıl hürmeti
Añlaşılmaz çekme bâr bu fenânıñ nîk u beti
Ba‘zı nâ-hak işte çok da‘vâ olur ‘âlem bu yâ

[III]

Ṭâlî‘ kendiye yâver kimseye şunsa ‘adû
Ser-nigûn eyler anı ḥalk içre olur şerm-rû
Başkadır Hakk himmeti hep diñleriz yâ sû-be-sû
Zehr-i nûş eyler-ise tevfiḳ-i Hakk eylerdi şû
Câm-ı zehr-i ḥâlet-i şaḥbâ olur ‘âlem bu yâ

[IV]

Râm-ı dilber kûy-ı suflîde olursa ‘âşıka
Kimise görür anı kendüye tab‘-ı lâyika
Gerçi vuşlat şan kande olsa bunca şâdıka
İster ise hep vîrâne itmiş olsun sâ’ika
Her nefesde Ka‘be-i ‘ulyâ olur ‘âlem bu yâ

[V]

Ḳudret-i Yezdânı sey it zerreden buldı vüçûd
İns [ü] cîn tayyâr beşer bu sırra olmuştır şehûd
Kilk-i ḳudret ile yazmış ismini levḫa ḳuyûd
Ol dahı inzâl olur emr-ile nice ol Vedûd
Raḥm-ı mâderde cesed peydâ olur ‘âlem bu yâ

[VI]

Bâğ-ı ümîd-i şitâda nâfile geşt eyleme
Şi‘re ta‘lîm it ḳuzum bî-hûde lâf söyleme
Nüktedân ol düşme öyle boş kelâm-ı mübheme
Fıkr kıl şabr eyleyüp düşürme şi‘riñ maḳdeme
Şabr eyle berg-i semen kemḥâ olur ‘âlem bu yâ

[VII]

Nükte-i esrâr-ı ‘aşkı ḡâlibâ fâş itdigi
Dil bu sırr-ı Ḥaḳ hem maḥfice naḳḳâş itdigi
Ehl-i diller birbirine esrâra sırdaş itdigi
Luṭfiyâ esrâr-ı Ḥaḳḳa terk-i cân baş itdigi
Rûḥ-ı ḳudsî Meryem-i ‘İsî olur ‘âlem bu yâ

-192-

[Müseddes]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

[36b] Ârzû eyler gönül ey zülf-i ‘anber âh n’edem
Düşmedi eṣnâ-yı ülfet vakti dilber âh n’edem
Virmedi ruḥşat bize zâlim raḳîbler âh n’edem
Böyle imiş levḫ-i taḳdîr-i muḳadder âh n’edem
Ḥaylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n’edem
Ḥasretiñle oldı ḥâlim pek mükedder âh n’edem

[II]

Hasret-i rûyuñla her dem ey gül-i ra'nâ-yı ter
Hâl-i zârım zâr [u] efgân oldu bûlbûlden beter
İstemez hasretiñle göñlüm hemân vaşlîñ diler
Dil benimle âh efendim rûz [u] şeb eyler sefer
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldu hâlîm pek mükedder âh n'edem

[III]

Âh neden oldum neden dilber saña ben âşinâ
Vaşf olunmaz çekdügim nâr-ı firâkıñla cefâ
Bir hayâl oldu seniñle sürdügim zevk [ü] şafâ
Her zamân dîvâne göñlün çekdiği ârzû saña
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldu hâlîm pek mükedder âh n'edem

[IV]

Rûz [u] şeb gitmez dü-çeşmimden hayâlîñ sevdiğim
Bükdi kıddim hasret-i kıdd-i nihâlîñ sevdiğim
Nâra yakdı cismimi 'aşk-ı cemâlîñ sevdiğim
Ârzû itmekdeyim her dem vişâlîñ sevdiğim
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldu hâlîm pek mükedder âh n'edem

[V]

Çünkü ben düşdüm efendim bu merâk-ı hasrete
Düşmesün 'âşık olanlar iştiyâk-ı hasrete
Gül cemâlîñ şaldı göñlüm iftirâk-ı hasrete
Luţfiyâ itmez tahammül dil firâk-ı hasrete
Haylî demdir olmadı vuşlat müyesser âh n'edem
Hasretiñle oldu hâlîm pek mükedder âh n'edem

-193-

[Müseddes]

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

[I]

[37a] Cenâh-ı miñnet açdı mihr-i bahtım şad-sehâb oldu
Şıkıldı cismim içre cân-ı gönülüm ıztırâb oldu
Çekilmez tâkat irmez cânâ bî-hûde ‘itab oldu
Hele a‘dâ-yı bed-kârîñ belâsı bî-hesâb oldu
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek ‘azâb oldu

[II]

Nücûmum burc-ı ‘akrebde nuhûset var sa‘âdet yok
‘Aķis devr eylemiş ol mihr-i bahtım serde devlet yok
Gönülde cism-i cânımda eziyyet çok sefâhat yok
Hele ben bildüğim bu kim firâķa hiç nihâyet yok
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek ‘azâb oldu

[III]

Ėıyâmım tâ şehir aķşam dek ol Bâb-ı ‘Âlîde
Ėadem rencîdeyim her gün gerek ‘âlîde mâlîde
İşim derdest eyler iken bozar bir fitne anı da
Başup geçmekde a‘dâ âb-ı rûyum kaldı hâkîde
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek ‘azâb oldu

[IV]

Meded yâ Rab meded senden kimim var dâr-ı gurbetde
Raķîb-i bed-liķâlar miñnetiyle kaldım ‘uzletde
Nice itsün taķammûl dil ki böyle künc-i miñnetde
Erişdir menzil-i maķsûduma sen koyma hasretde
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ kahrı efendim pek ‘azâb oldu

[V]

Îlâhî mihr-i bahtım sa‘da devr eyle sa‘âdet-yâb
Seniñ gûş itdügiñ mazlûmdan her şeb ricâdır hep
Murâdım sende qaldı rûz [u] şeb senden budur maţlab
Bî-çâre Luţfîniñ göñlüni ma‘mûr eyle sen yâ Rab
Yıkıldı hâtırım ma‘mûr iken gâyet harâb oldu
Baña bu gurbetiñ qahrı efendim pek ‘azâb oldu

-194-

[Murabba‘‘]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

[37b] Ey ehibbâ kalasız sağ u esen şimden gerü
Siziñ olsun dünyâda emn ü emân şimden gerü
Ben diyâr-ı gurbet içre zâr [u] hayrân qalmışım
Dutmasun bunda qarâr ey dil gelen şimden gerü

[II]

Gurbet elde bulmadım bir kimseden aşlâ vefâ
Kârı miñnet içre qaldım sürmedim bir dem şafâ
Nâfile gezdim dolaşdım eyledim ‘ömrüm hebâ
Hânesinden çıkmasun benden bilen şimden gerü

[III]

Düşmesün yâ Rab kimse böyle dâr-ı miñnete
‘Uzlet-i vaşlın dilerken düşdi râhım zillate
Bir tabîbâ yâr için ‘azm eylemişdim gurbete
Bakmaz oldu derdime dermân viren şimden gerü

[IV]

Çok belâlar çekdim ammâ itmedim ağıyârı yâr
Hâtır-ı vîrâneme geldikce itdim inîzâr
İhtiyârımla çıkup gurbetde oldum ihtiyâr

Añladım ki lâzım oldu baña ben şimden gerü

[V]

Çekmeyince ‘âşık-ı şâdık cefâyı zahmeti
Geçmeyince cânına ‘aşkıñ cefâsı şiddeti
Luţfi yetmez mi saña ğayri bu ğurbet miñneti
Ez-dil - cân eyle gel ‘azm-i vaţan şimden gerü

-195-

[Muhammes]

[fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilâtün fâ‘ilün]

[I]

[38a] Ol melek ruhsârı tenhâ bulsağ olsağ hem-demi
Dem-be-dem bûs eylesek sâġar gibi ol gül-femi
Zahm açup bilmez zemîn ey nâzenînîm hem emi
Sîne-ber-sîne şarılmazsa nevâl-i merhemi
Sen temâşâ eyle feryâd [u] dü-çeşmimden nemi

[II]

Çın seherde cevr-i ebrûñı baña gösterme hîç
Eyleme hatırcıġım cevr-i sitemle pîç u pîç
Hûn-ı eşkim seyr iden der ki Murâd yâ Merîç
Bezme gel cânım efendim ister isen kanım iç
Dest-i Luţfuñ ile tıldır şun baña câm-ı Cemi

[III]

Rûyuma bak ben saña bir gül gül-i hamrâ didim
Gülsitân-ı dehr içinde sünbül-i zîbâ didim
Mülket-i hüsn-i cemâl [ü] ânıña ra‘nâ didim
Bu mıdır suç her güzelden vechiñe a‘lâ didim
Sen baña cevr eylediñ cânâ kopardıñ mâtemi

[IV]

Râ'if 'uşşâka virür kimyâ-ârâ-yı vuşlatı
Çekemez dünyâ vü mâfîhâ edâ-yı vuşlatı
Nice ağyâr çeksün âh bu vefâyı vuşlatı
Ğamzeden îmâ idince muķtezâ-yı vuşlatı
Âh ne çâre öldüren işte burası âdemi

[V]

Her cefâ ki râzıdır bu Luţfiyâ-yı ğam-h'âr
Sen anı hâk-i kudûmüñ gibi itme hâksâr
Bendedir üftâdedir cânım terahhum kıl ne vâr
Mısr-ı dilde Yûsuf-ı Ken'âna itmeme i'tibâr
Hatt-ı la'liñken seniñ şâhım Süleymân hâtemi

-196-

[Muhammes]

[fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilâtün fâ'ilün]

[I]

[38b] Yâr temâşa-yı cemâliñ pek merâkımdır benim
Yâr benimle hem-dem olsun tek merâkımdır benim
Dâmen-i yârdan rakîb el çek merâkımdır benim
Bister-i pehlûya bir çekmek merâkımdır benim
Almak âġûşa seni gerçek merâkımdır benim

[II]

Bir revîş-i handân ile sen el ele verdik de dün
Bendeñe nisbet begim şahrâya 'azm itdün n'îçün
Hâşılı cevri-i cefâdan sevdiğim gel geç bugün
Şekk olundu dün seniñ ağyâr ile gezmek için
İtmem inkâr doğrusı ol şek merâkımdır benim

[III]

Töhmaimdir ibtidâ eşnâ-yı şöhet diz dize
Gâh eliñden aldığım bâdeyle gâh lebdem meze

‘Âleme olduk ‘adû dil virdük çün biz size
Dem-be-dem atmakta ağyârın cefâ sengiñ bize
Ğâyet-ile dilberim ol seng merâkımdır benim

[IV]

Tâb‘-ı zâhid görse de ger şöyle nâzik nev-civân
Sevmemişdir lezzetin bilmez de eyler imtinân
Bezm-i sâz u zevk-i maḥbûb ne bilsün sevmeyen
Kâmetim ḥam olsa vazgeçmem ‘adû olsa cihân
Tâ ezel gerçi güzel sevmek merâkımdır benim

[V]

Terk-i râh itdim diyü bu Luṭfiyâ virme şu
Zen severken bezm-i maḥbûb içre dökme âb-ı rû
Sev yine maḥbûbeyi maḥbûba çekme ârzû
Söylerim meclisde ammâ Maḥviyâ zen-dost diyü
Şanma gerçek der isem erkek merâkımdır benim

-197-

[Müseddes]

[mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün mefâ‘îlün]

[I]

Baṇa rahm eyler ‘âlem olsa ḥâl-i firḳate âgâh
Nice yanmaz bilen bu iştîyâḳ-ı ḥasret-i eşbâh
Dil-i miḥnet-zede pür iştîyâḳda kaldı kim eyvâh
Bu deñlü ḥasret bir kûluna çekdürmesün Allâh
Fırâḳ-ı ḥasrete ğayri taḥammül kalmadı vallâh
Belâ-yı miḥnet-i ğurbet ile yandım yakıldım âh

[II]

[39a] İlâhî sen meded kıl ğayri yetdi çekdigim miḥnet
Vaṭânım semtine luṭf it erişdir şöyle ki külfet
Resûlün ‘aşkına kıl bu du‘am maḳbûle-i rağbet
Çeküp ağyâr taraf u hem-tarafda ḥasret-i ğurbet

Firâķ-ı  asrete ġayri ta amm    almadı vallâh
Belâ-y  mi net-i ġurbet ile yandım yakıldım   h

[III]

Belâ-y  mi net-i ġurbetle mecn nsam da u landım
 ılanı  lezzetin feh  eyleyüp hem a ıladım şandım
 am-ı hecr-i cefâ-y  ġurbeti bir ho ca şey  andım
Am n ġ yet fen lardan fenâ bir şey imiş yandım
Fir  -ı  asrete ġayri ta amm    almadı vallâh
Belâ-y  mi net-i ġurbet ile yandım yakıldım   h

[IV]

Ne de  l   arz-ı a v   eylese bu Lu f -i n    r
Yine bi de birini   er ini eyleyemez der-k  r
Rezâlet  ekd   n  er  eylese ancak ider dil    r
Belâ-y  b  rımı setr eylemem g r eylerim i    r
Fir  -ı  asrete ġayri ta amm    almadı vallâh
Belâ-y  mi net-i ġurbet ile yandım yakıldım   h

SONUÇ VE ÖNERİLER

Lutfî ve Dîvânı adlı bu tez, Lutfî'nin hayatı, edebî kişiliği ile divanın şekil ve muhteva bakımından incelendiği, divan metninin ortaya konulduğu bir çalışmadır. Daha önce üzerinde çalışma yapılmayan *Lutfî ve Dîvânı* hakkında kaynaklarda bir bilgiye rastlanmamıştır. Doğum ve ölüm yılı belli olmayan Lutfî'nin nerede doğduğu, nerede ve nasıl öldüğü hakkında da herhangi bir bilgi yoktur.

Tespit edebildiğimiz kadarıyla Lutfî'nin tek eseri çalışmamıza konu olan divanıdır. Bilinen tek nüshası Milli Kütüphane'de 06 Mil Yz A 9955 yer numarasıyla kayıtlıdır. Ancak bu yer numarasında kayıtlı yazar Lutfî Salih Selanikî'dir. Yaptığımız taramalarda elimizde bulunan divanın Lutfî Salih Selanikî'ye ait olmadığı ancak bu isimle kaydedilmiş başka bir Lutfî'ye ait olduğu anlaşılmıştır.

Şiirlerinden hareketle Lutfî'nin İstanbul'a hayran, İstanbul'u ve şehrin güzelleri ile güzelliklerini öven bir şair olduğu görülmektedir. Aynı zamanda bir dönem gurbette olduğunu ve gurbetin eziyetini çokça çektiğini, vatanına kavuşma arzusunda olduğunu da şiirlerinde dile getirmiştir.

Lutfî'nin şiirleri incelendiğinde şairin, yaşadığı dönemin ve çevrenin sosyal özelliklerini şiirine kattığı görülmektedir. Şair, takipçisi olduğu kişilere yazdığı nazirelerle ve sosyal hayata dair oluşturduğu manzaraları şiirine katarak edebî kişiliğini yansıtmıştır. En çok etkilendiği ve en fazla nazire yazdığı isim Nedîm'dir.

Şiirlerinde sade bir dil kullanan Lutfî, daha çok Türkçe kelimeleri tercih etmiştir. Türkçe kelimelerle kafiye oluşturmaya, kullandığı deyimler ve atasözleri ile anlatımı kuvvetlendirmeye çalışmıştır.

Lutfî Divanı'nın şekil özellikleri incelendiğinde şairin şiirlerinde kaside, gazel, müstezad, murabba, muhammes, müseddes ve müsemmen nazım şekillerini kullandığı görülmektedir. Şair, bu nazım şekilleri arasından en çok gazel nazım şekliyle şiirler kaleme almıştır. Bazı gazellerinde kafiyelerin tamamını Türkçe kelimelerden seçtiği dikkat çekmektedir.

Şairin “fes” redifli şiiri dönemine ışık tutması bakımından önemlidir. Lutfî, bu şiir ile yeniliklere kayıtsız kalmadığını göstermiştir. Şiirde, padişah buyruğu ile gelen fes takma zorunluluğunu desteklediğini ve halkın da bu karara uyması gerektiğini anlatmıştır. Lutfî, yazdığı “İstanbul” redifli şiirleriyle yaşadığı çevreden bağımsız olmadığını da göstermiştir. *Lutfî Divanı*'nda yer alan üç şiirde de şair, İstanbul

güzellemesi yapmıştır. Lutfi, şehre büyük hayranlık duyduğunu, İstanbul’un güzelliğinin cennet bahçeleriyle eş olduğunu ifade etmiştir. Lutfi’nin şiirlerinin geneline hâkim olan duygu “gurbet”tir. şairin şiirlerinden hareketle uzun yıllar gurbette olduğu sonucu çıkmaktadır. Gurbette çektiği sıkıntılarını sık sık tekrar eden şair, kimsenin gurbet ele düşmemesini de dileyerek kendisinin bir an önce bu eziyetten kurtulmayı beklediğini ifade etmiştir.

Lutfi, 19. yüzyılda yaşadığını düşündüğümüz, şiirlerini “aşk” ve “gurbet” temaları üzerinde yoğunlaştıran, İstanbul’a hayran, Nedîm muakkibi bir şairdir.

KAYNAKÇA

- Aksoy, Ö. Asım (1984). *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. Ankara: TDK Yayınları.
- Aksoyak, İ. Hakkı (2013). “Lütfî Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-mdbir>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022)
- Aksoyak, İ. Hakkı (2014). “Lütfî, Lütfullâh Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-lutfullah-efendi>, (Erişim Tarihi: 07.09.2022)
- Aksoyak, İ. Hakkı (2014). “Lütfî, Mektûbî Lutfullâh Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-mektubi-lutfullah-efendi>, (Erişim Tarihi: 10.09.2022)
- Aktepe, M. Münir (2001). “Kâğıthane Maddesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: C. 24, s. 166-169.
- Albayrak, Nurettin (2007). “Redif Maddesi”, *TDV İslam Ansiklopedisi*, İstanbul: C. 34, s. 523-524.
- Arslan, Mehmet (2014). “Ahmed Lütfî Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ahmed-lutfi-efendi>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)
- Arslan, Mehmet (2014). “Lütfî, Lütfî Sâlih Efendi, Selanikli Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-lutfi-salih-efendi-selanikli>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)
- Arslan, Mehmet (2014). “Lütfî, Ömer Lütfî Efendi, Adanalı Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-omer-lutfi-efendi-adanalı>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)
- Atlı, Sagıp (2014). “Lütfî, Ispartalı Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-ispartalı>, (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- Bilgicioğlu, Banu (2008). “Sâdâbâd Maddesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: C. 35, s. 379-381.
- Bülbül, Tuncay (2014). “Lütfî, Hâfız Halîl Lütfî Bey Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-hafiz-halil-lutfi-bey>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)
- Cançelik, Ali (2015). “İstanbul Şehrengizlerinde Şehrin Kurucu Unsuru Olarak Aşkınlık.” *EKEV Akademi Dergisi*, S. 61, s. 83-96.

- Daştan, Nihangül (2018). “Türk Halk Şiirinde Bir Propaganda Aracı Olarak Fes Şiirleri.” *Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 5, s. 15.
- Emin, Mehmet (1998). “Eyüp Sultan İsmi Üzerine”, *Tarihi Kültürü ve Sanatıyla Eyüp Sultan Sempozyumu II, Tebliğler 8-10 Mayıs 1998*, İstanbul: Eyüp Belediyesi, s. 163.
- Erdoğan, Mustafa (2014). “Lütfi, Mehmet Dede Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-bayram-celebizade-seyh-mehmed>, (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- Gürbüz, İncinur Atik (2015). “Gürcü Yûsuf Ziyâeddin Paşa Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/ziya-gurcu-yusuf-ziyaeddin-pasa>, (Erişim Tarihi: 25.04.2022)
- İpek, Abdulmuttalip (2016). “Nedim Şahsında Şûhâne Tarz Üzerine Bazı Değerlendirmeler”. *Hikmet - Akademik Edebiyat Dergisi*, C. 5, s. 154-163.
- İpekten, Halûk (1994). *Eski Türk Edebiyatı Nazım Şekilleri ve Aruz*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Kahraman, Bahattin (2003). “Balıkesirli Râsih”, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 6, S. 10, s. 61-74.
- Kaplan, Hasan (2016). “Mahallî Şairin Mahallî Coğrafyası: Kütahyalı Rahîmi’nin Şiirlerinde Yer Adları”, *Divan Edebiyatı Araştırmaları Dergisi* 17, s. 121-172.
- Kaplan, Hasan (2017). *Bâkî’nin Ses Dünyası*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Kaplan, Hasan (2017b). “Divan Edebiyatında İntihal Alıntı mı Çalıntı mı?” *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Y. 5, S. 40, s. 39-98.
- Kaplan, Hasan (2019). *Zîver ve Divanı*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Kaplan, Hasan (2020). “Bir İstanbul Methiyesi: İzzet’in Bilâdiyesi”, *Çukurova Üniversitesi Türkoloji Araştırmaları Dergisi*, C. 5, S. 2, s. 442-487.
- Kaplan, Hasan (2021). *Süleyman ve Divanı*. İstanbul: DBY Yayınları.
- Karabulut, Mustafa (2009). “Nedim ve Yahya Kemal’de Şarkı”. *1. Ulusal Eski Türk Edebiyatı Sempozyumu*, Adıyaman: Adıyaman Üniversitesi.
- Kesik, Beyhan (2014). “Feyzî, Lütfî-zâde Mektûbî Feyzullâh Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/feyzi-lutfizade-mektubi-feyzullah>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022)

- Kesik, Beyhan (2014). “Lütfi Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-efendi>, (Erişim Tarihi: 18.09.2022)
- Kılıç, S. (1995). “Şapka Meselesi ve Kılık Kıyafet İnkılabı”, *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, S. 16, s. 529-547.
- Kipay, Ebru (2015). “Çörekçi-zâde Lütfi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/corekcizade-lutfi>, (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- Kiraz, Seydi (2018). “Lutfi Mahlaslı Bilinmeyen Bir Şairin Divanı ve Divanındaki Tasavvufi İstılahlar”, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 45, s. 329-366.
- Koca, Emine (2009). “18. ve 19. Yüzyıl Osmanlı Erkek Modası”, *Türk İslam Medeniyeti Araştırmalar Dergisi*, S. 7.
- Köksal, M. Fatih (2013). “Lütfi/Hâzım, Sağır-zâde Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-sagirzade>, (Erişim Tarihi: 15.09.2022)
- Kurnaz, Cemal (2010). *Divan Şiiri Şekil Bilgisi*. Ankara: H Yayınları.
- Kuru, Selim Sırrı (2020). “İki Şehrin Şiiri: Gazelde İstanbul ve Galata İkili”. *YILLIK: Annual of Istanbul Studies*, C. 2 s. 133–141.
- Macit, Muhsin (2017). *Nedîm Dîvânı*. T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü E-Kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-56214/nedim-divani.html> (Erişim Tarihi: 01.06.2022)
- Mermer, Ahmet (1997). *Karamanlı Aynî ve Divanı*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Okçu, Naci (t.y.). *Şeyh Gâlib Dîvânı*, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Kütüphaneler ve Yayımlar Genel Müdürlüğü E-Kitap, <https://ekitap.ktb.gov.tr/TR-10653/seyh-galib-divani.html> (Erişim Tarihi: 27.06.2022)
- Özcan, Nurgül (2019). “Türk Sosyo-Kültürel Hayatına Fesin Yansıması Bağlamında Antepli Aynî’nin Divanında Fes”, *İnsan&İnsan*, Yıl/Year 6, Sayı/Issue 22, s. 831-851.
- Özer, Zeynep (2015). *Divan Şiirinde Burçlar*. Yüksek Lisans Tezi, Adana: Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Pala, İskender (2014). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.

- Saraç, M. A. Yekta (2010). *Klâsik Edebiyat Bilgisi Biçim-Ölçü-Kafiye*, 3.bs., İstanbul: Gökkubbe Yayınları.
- Tanyeri, M. Ali (1999). *Örnekleriyle Divan Şiirinde Deyimler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Tanyıldız, Ahmet (2013). “Lütfî, Mes'ûd Efendi Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-mesud-efendi>, (Erişim Tarihi: 16.09.2022)
- Tezcan, Hülya (1995). “Fes Maddesi”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, İstanbul: C. 12, s. 415-416.
- Tuman, Nail (1949). *Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. Cilt 2, Osmanlı Devleti’nin Kuruluşunun 700. Yıldönümüne Armağan.
- Yalçınkaya, Şerife. (2018). “Klâsik Türk Debiyatında Gurbet Ve Nevres-İ Kadîm’in Gurbeti”. *Littera Turca Journal of Turkish Language and Literature*, C. 4, S. 1, s. 322-343.
- Yaraşır, Ömer (2017). “Kıyafet Reformunu Destekleyen Kıbrıs Müftüsü Hasan Hilmi Efendi’nin Şiirinde Fes”, *Kesit Akademi Dergisi*, S. 11, s. 245-255.
- Yazar, Sadık (2021). “Râsih, Balıkesirli Râsih Ahmed Bey Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/rasih-balikesirli-rasih-ahmed-bey>, (Erişim Tarihi: 17.09.2022)
- Yeniterzi, Emine (1993). *Divan Şiirinde Na’t*. Ankara: Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yılmaz, Büyükkarcı Fatma (2014). “Lütfî, Lutfullâh Efendi (Tatar Lütfî) Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-lutfullah-efendi-tatar-lutfi>, (Erişim Tarihi: 12.09.2022)
- Yurtbaşı, Metin (1996). *Örnekleriyle Deyimler Sözlüğü*. İstanbul: Özdemir Yayıncılık.
- Yüksel, Süheyla (2014). “Lütfî, Çelebi-zâde Agop Lütfî Maddesi”, *Türk Edebiyatı İsimler Sözlüğü*, <http://teis.yesevi.edu.tr/madde-detay/lutfi-celebizade-agop-lutfi>, (Erişim Tarihi: 13.09.2022)